

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı

**ANTİSOSYAL KİŞİLİK BOZUKLUĞUNDA ERKEN DÖNEM UYUMSUZ
ŞEMALAR, ALGILANAN EBEVEYNLİK STİLLERİ VE ŞEMA SÜRDÜRÜCÜ
BAŞA ÇIKMA DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER: ŞEMA TERAPİ
MODELİ ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME**

Zehra Çakır

Yüksek Lisans Tezi

ANKARA, 2007

**ANTİSOSYAL KİŞİLİK BOZUKLUĞUNDA ERKEN DÖNEM UYUMSUZ
ŞEMALAR, ALGILANAN EBEVEYNLİK STİLLERİ VE ŞEMA SÜRDÜRÜCÜ
BAŞA ÇIKMA DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER: ŞEMA TERAPİ
MODELİ ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME**

Zehra Çakır

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ANKARA, 2007

KABUL VE ONAY

Zehra ÇAKIR tarafından hazırlanan ‘‘Antisosyal Kişilik Bozukluğunda Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Algılanan Ebeveynlik Stilleri ve Şema Sürdürücü Başa Çıkma Davranışları Arasındaki İlişkiler: Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme’’ başlıklı bu çalışma, 28 Mayıs 2007 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İhsan DAĞ (Başkan)

Prof.Dr. Ferhunde ÖKTEM

Doç. Dr. Gonca SOYGÜT (Danışman)

Doç.Dr. Tülin GENÇÖZ

Doç.Dr. Elif KABAĞCI

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. İrfan ÇAKIN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

28 Mayıs 2007

Zehra ÇAKIR

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca her an yanımda olan, bilgisini ve birikimini paylaşmasının yanı sıra bana her zaman destek de olan tez danışmanım ve sevgili hocam Doç. Dr. Gonca Soygüt'e değerli katkıları, bana olan güveni ve üzerimdeki büyük emeği için yürekten teşekkür ediyorum. Kendisine çok şey borçluyum.

Değerli hocalarım Prof. Dr. İhsan Dağ, Prof. Dr. Ferhunde Öktem, Doç. Dr. Elif Kabakçı ve Dr. Zeynep Atbaşoğlu'na yüksek lisans öğrenimim boyunca yaptıkları değerli katkılar için teşekkür ederim. Tez Savunma Sınavı jüri üyem Doç. Dr. Tülin Gençöz'e bu süreçteki yapıcı ve değerli katkılarından dolayı teşekkürü borç bilirim.

Veri toplama sürecindeki değerli katkı ve yardımlarıyla bu tezin yapılmasını olanaklı kılan GATA Yetişkin Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Aytekin Şahin'e, Dr. Ümit Boz'a; destek ve yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Ali Bozkurt'a, Yrd. Doç. Dr. Levent Sütçügil'e, Yzb. Anıl Aktaş'a; Uzm. Psk. Duygu Şıray'a, GATA Yetişkin Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı'nda görevli psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarına yürekten teşekkür ederim. Yine veri toplama sürecinde en az benim kadar çalışan ve tezde büyük emeği bulunan Uzm. Psk. Nalan Bayar'a çok teşekkür ederim.

Hocam Dr. Sait Uluç'a üzerimdeki büyük emeği, sabrı, anlayışı ve her zaman hissettiğim desteği için teşekkür ederim. İyi ki varsınız. Arkadaşım Arş. Gör. Yeliz Kındap'a öğrettikleri, sabrı, emeği ve candan yardımı için minnet borçluyum. O olmasa bu süreçten "sağ salim" çıkamazdım. Desteğine ve dostluğuna sahip olduğum için çok şanslıyım.

Çok değerli arkadaşlarım Dr. Belma Bekçi ve Uzm Psk. Ahu Öztürk'e bu zorlu süreç boyunca ve sonrasındaki içten yardımları ve yoldaşlıkları için çok ama çok teşekkür ederim. En büyük kazancım sizler oldunuz. Ayrıca Arş. Gör. Arzu Özkan Ceylan, Arş. Gör. Savaş Ceylan ve Arş. Gör. Manolya Çalışır'a durmadan sorduğum sorularıma bıkmadan yanıt verdikleri ve zor zamanlarımda destek oldukları için teşekkür ederim.

“Yol” arkadaşım Uzm. Psk. Petek Batum’a çok şey borçluyum. Kendisine dostluğu, yardımları ve ev sahibeliği için teşekkür ederim. Yüksek lisans süreci boyunca birlikte çalışıp birlikte eğlendiğimiz çok sevgili “uzman psikolog” arkadaşlarım, Gökce Gürdil, Pınar Haksal, Derya Gülterler, Sevda Sarı’ya ve Onur Sunal’a geçen zamana keyif kattıkları için ve tüm destekleri için teşekkür ederim. Ayrıca en çok ihtiyaç duyduğum anda yardım ellerini uzatan “emektar” arkadaşlarım Gülistan Doğan ve Psk. Duygu Şener’e teşekkürü borç bilirim.

Son olarak, emek vermenin ne demek olduğunu öğrendiğim bu zorlu süreçte üzerimdeki emeklerini daha da iyi anladığım aileme; annem Ayten, babam Aydın ve kardeşim Engin’e yürekten teşekkür ediyorum ve bu tezi onlara ithaf ediyorum. İyi ki“var”sınız.

ÖZET

ÇAKIR, Zehra. *Antisosyal Kişilik Bozukluğunda Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Algılanan Ebeveynlik Stilleri ve Şema Sürdürücü Başa Çıkma Davranışları Arasındaki İlişkiler: Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme* Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

Araştırmanın temel soruları çerçevesinde, antisosyal kişilik bozukluğunda (AKB) gözlenen uyumsuz şemalar, algılanan ebeveynlik stilleri, uyumsuz şemaların algılanan ebeveynlik stilleriyle ilişkisi ve AKB olan kişilerin kullandıkları başa çıkma davranışları incelenmiştir. Araştırmada ayrıca, uyumsuz şemaların işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve şema sürdürücü başa çıkma davranışları olan kaçınma ve telafi davranışları arasında aracı bir rolünün olup olmadığı sorusu ve AKB olan bireylerin cinsel, duygusal ve fiziksel istismar öyküsü bildirme sıklığı bakımından karşılaştırma grubundan farklılaşıp farklılaşmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Bir psikiyatrist tarafından yapılan görüşme sonrası DSM-IV tanı ölçütlerini karşıladığı belirlenen AKB (N=66) ve AKB grubuyla benzer yaş, cinsiyet ve demografik özellikler gösteren karşılaştırma grubu (N=53) araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3), Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ), Young Telafi Ölçeği (YTÖ) ve Young-Rygh Kaçınma Ölçeği (YR-KÖ)'nden oluşan şema protokolü uygulanmıştır. Araştırmada ayrıca karşılaştırma grubunun belirti düzeyini saptamak ve AKB grubuyla karşılaştırmak amacıyla Kısa Semptom Envanteri (KSE) kullanılmıştır.

Araştırmanın temel sorularını yanıtlamak amacıyla bir dizi MANOVA analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçları AKB grubunun karşılaştırma grubuna kıyasla YŞÖ, YEBÖ, YTÖ ve YR-KÖ ölçeklerinin pek çok alt boyutundan yüksek puan aldıklarını göstermiştir. Gözlenen uyumsuz şemaların algılanan hangi ebeveynlik stilleri tarafından yordandığına ilişkin analizler, babaya ilişkin algılanan küçümseyici/kusur bulucu ve

duygularını bastıran/ değişime kapalı ebeveynlik stilleri ile anneye ilişkin algılanan küçümseyici/kusur bulucu ve kontrol etmeyen/sınırsız ebeveynlik stillerinin uyumsuz şemaları yordadığına işaret etmektedir. Uyumsuz şemaların aracı rollerini ortaya koymak için yapılan Hiyerarşik regresyon analizi sonuçları, uyumsuz şemaların anne ve babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ile telafi başa çıkma davranışları arasında aracı bir rolünün olduğunu göstermiştir. Son olarak, AKB ve karşılaştırma gruplarının fiziksel, duygusal ve cinsel istismar öyküsü bildirme sıklığı bakımından farklılaşıp farklılaşmadıklarını incelemek amacıyla yapılan ki-kare analizleri, gruplar arasında her üç istismar türü bakımından da anlamlı fark olduğunu ve AKB olan bireylerin daha fazla istismara maruz aldıklarını ortaya koymuştur.

Sonuç olarak, AKB olan kişilerin daha çok işlevsel olmayan şemaya ve daha çok işlevsel olmayan başa çıkma davranışlarına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu kişilerin daha sık istismara uğramış oldukları ve ebeveynlerine ilişkin daha, olumsuz algılar bulunduğu görülmüştür. Ayrıca uyumsuz şemaların işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve kaçınma davranışları arasında aracı bir rolünün olduğu bulunmuştur. Bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Erken dönem uyumsuz şemalar, işlevsel olmayan ebeveynlik algısı, kaçınma stratejileri, telafi stratejileri.

ABSTRACT

Çakır, Zehra. *The Relationships Between Early Maladaptive Schemas, Perceived Parenting Styles and Schema Driven Coping Styles in Antisocial Personality Disorder: An Investigation through the Schema Therapy Model*, Master's Thesis, Ankara, 2007.

This study examined the early maladaptive schemas, perceived parenting styles, the relations between these variables and behaviors for coping with maladaptive schemas (schema avoidance and overcompensation) in antisocial personality disorder (APD). The mediator role of maladaptive schemas between perceived parenting styles and avoidance and overcompensation behaviors as schema coping behaviors was also investigated. In addition, the difference between individuals with APD and the comparison group were examined with respect to sexual, physical and emotional abuse histories. The sample of the study consisted of 66 individuals with APD and a comparison group of 53 individuals. Young Schema Questionnaire- Short Form 3 (YSQ-SF3), Young Parenting Inventory (YPI), Young Compensation Inventory (YCI) and Young-Rygh Avoidance Inventory (YR-AI) were used. Brief Symptom Inventory (BSI) was also applied in order to determine the symptom levels of the comparison group.

MANOVAs were conducted to answer the main research questions. Results revealed that the APD group had higher points than the comparison group on various subscales of the YSQ, YPI, YCI and YR-AI. Perceived paternal belittling and uncontrolling parenting styles predicted maladaptive schemas. Results of hierarchical regression analyses showed that the relations between dysfunctional parental perceptions and overcompensation behaviors were mediated by maladaptive schemas. Chi-square analyses were conducted to examine differences between the APD and the comparison group regarding physical, emotional and sexual abuse histories. Results revealed that the two groups differed significantly with respect to all three types of abuse; indicating that individuals with APD had higher rates of abuse.

Overall this study showed that individuals with APD had more maladaptive schemas and dysfunctional coping behaviors. Individuals with APD also had abuse histories-including abuse by parents-and had more negative perceptions towards their parents. It is also found that maladaptive schemas acted as a mediator between parental perceptions and avoidance behaviors. The results were discussed with respect to the extant literature.

Keywords:

Early maladaptive schemas, dysfunctional parenting perception, schema avoidance, schema overcompensation.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvi
EKLER DİZİNİ.....	xvii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. ANTİSOSYAL KİŞİLİK BOZUKLUĞU.....	1
1.1.1. Tanım.....	2
1.1.2. Komorbid Bozukluklar.....	5
1.1.3. Bozukluğun Epidemiyolojisi.....	6
1.1.4. Etiyolojik Faktörler.....	6
1.1.4.1. Biyolojik Faktörler.....	7
1.1.4.2. Psikolojik ve Sosyal Faktörler.....	8
1.1.4.2.1. Psikolojik Faktörler.....	8
1.1.4.2.2. Bilişsel Yaklaşımlar.....	9
1.1.4.2.3. Öğrenme Yaklaşımları.....	10
1.1.4.2.4. Bağlanma Kuramı.....	10
1.1.4.2.5. Psikososyal Faktörler.....	11
1.2. ŞEMA TERAPİ MODELİ VE ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALAR.....	13

1.2.1. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar.....	14
1.2.1.1. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Özellikleri.....	14
1.2.1.2. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Kökenleri.....	15
1.2.1.3. Şema Alanları ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalar.....	17
1.2.1.4. Şema İşlemleri ve Uyumsuz Başa Çıkma Stilleri.....	23
1.2.1.5. Şema Modeli Çerçevesinde Yapılan Araştırmalar.....	24
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	26
2.YÖNTEM.....	27
2.1. ÖRNEKLEM.....	27
2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	28
2.2.1. Kişisel Bilgi Toplama Formu.....	28
2.2.2. Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3)	29
2.2.3. Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ).....	32
2.2.4. Young-Rygh Kaçınma Ölçeği (YR-KÖ).....	34
2.2.5. Young Telafi Ölçeği (YTÖ)	36
2.2.6. Kısa Semptom Envanteri (KSE).....	37
2.3. İŞLEM.....	38
4. BULGULAR.....	40
3.1. UYUMSUZ ŞEMALAR, ALGILANAN EBEVEYN STİLLERİ VE BAŞA ÇIKMA STİLLERİ AÇISINDAN AKB VE KARŞILAŞTIRMA GRUPLARININ İNCELENMESİ.....	41
3.1.1. YŞÖ Alt Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesi.....	41
3.1.2. YŞÖ Şema Alanlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından	

İncelenmesi.....	44
3.1.3. YEBÖ'nün Anne ve Baba Alt Boyutları Bakımından AKB ve Karşılaştırma Gruplarının İncelenmesi.....	45
3.1.3.1. Annenin Ebeveynlik Stillerinin (YEBÖA) AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesi.....	46
3.1.3.2. Babanın Ebeveynlik Stillerinin (YEBÖB) AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesi.....	48
3.1.4. YTÖ Alt Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesi.....	50
3.1.5. YR-KÖ Alt Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesi.....	52
3.2. AKB GRUBUNDA ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMA ALANLARINI YORDAYAN EBEVEYNLİK STİLLERİNE İLİŞKİN REGRESYON ANALİZLERİ.....	53
3.2.1. Algılanan Anne Ebeveynlik Stillerinin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	55
3.2.2. Algılanan Baba Ebeveynlik Stillerinin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	57
3.3. AKB GRUBUNDA İŞLEVSEL OLMAYAN EBEVEYNLİK ALGISI VE ŞEMA SÜRDÜRÜCÜ BAŞA ÇIKMA DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARIN ARACI (MEDİATOR) ROLÜNÜN İNCELENMESİNE İLİŞKİN ANALİZLER.....	59
3.3.1. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algılarının Telafi Puanlarını Yordamasında Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları.....	61
3.3.1.1. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algılarının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Otonomi Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları.....	61

3.3.1.2. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algılarının Telafi Puanlarını Yordamasında Kopukluk Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları.....	62
3.3.1.3. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algılarının Telafi Puanlarını Yordamasında Yüksek Standartlar Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları.....	64
3.3.1.4. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algılarının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları.....	66
3.3.2. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algılarının Değerlendirmelerin (Babanın Algılanan Ebeveynliğinin) Telafi Puanlarını Yordamasında Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları.....	67
3.3.2.1. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algılarının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Otonomi Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları.....	67
3.3.2.2. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algılarının Telafi Puanlarını Yordamasında Kopukluk Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları.....	69
3.3.2.3. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Yüksek Standartlar Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları.....	71
3.3.2.4. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algılarının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları.....	72
3.4. KATEGORİK DEĞİŞKENLERLE YAPILAN Kİ-KARE TESTİ KARŞILAŞTIRMALARI.....	74
3.4.1. Fiziksel İstismar Öyküsü Bakımından Grupların Karşılaştırılması.....	74
3.4.2. Cinsel İstismar Öyküsü Bakımından Grupların Karşılaştırılması.....	75

3.4.3. Duygusal İstismar Öyküsü Bakımından Grupların Karşılaştırılması.....	76
4. TARTIŞMA.....	77
4.1. AKB GRUBUNUN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	77
4.2. AKB GRUBUNDA GÖZLENEN ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	78
4.3. AKB GRUBUNDA ALGILANAN EBEVEYNLİK STİLLERİNE İLİŞKİN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	84
4.4. AKB GRUBUNUN KULLANILAN BAŞA ÇIKMA DAVRANIŞLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	88
4.4.1. AKB Grubunda Kullanılan Telafi Davranışlarının Değerlendirilmesi.....	89
4.4.2. AKB Grubunda Kullanılan Kaçınma Davranışlarının Değerlendirilmesi.....	90
4.5. ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARI YORDAYAN EBEVEYNLİK STİLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	91
4.6. AKB GRUBUNDA İŞLEVSEL OLMAYAN EBEVEYNLİK ALGISI VE TELAFİ DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE ŞEMA ALANLARININ ARACI ROLÜNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER.....	94
4.7. ÇOCUKLUK CİNSEL, DUYGUSAL VE FİZİKSEL İSTİSMAR ÖYKÜLERİ BAKIMINDAN AKB VE KARŞILAŞTIRMA GRUPLARININ KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER	96
4.8. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI.....	96
4.9. KLİNİK DOĞURGULARI	98
4.10 YENİ ÇALIŞMALAR İÇİN ÖNERİLER.....	99
4.11. SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA.....	102
EKLER.....	115

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa No
Tablo 3.1. MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	42
Tablo 3.2. YŞÖ Şema Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesine İlişkin MANOVA Sonuçları.....	43
Tablo 3.3. MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	44
Tablo 3.4. YŞÖ Şema Alanlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesine İlişkin MANOVA Analizi Sonuçları.....	45
Tablo 3.5. MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	46
Tablo 3.6. YEBÖA Alt Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesine İlişkin MANOVA Sonuçları	47
Tablo 3.7. MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	48
Tablo 3.8. YEBÖB Alt Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesine İlişkin MANOVA Sonuçları	49
Tablo 3.9. MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	50
Tablo 3.10. YTÖ’ Alt Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesine İlişkin MANOVA Analizi Sonuçları.....	51
Tablo 3.11. MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	52
Tablo 3.12. YR-KÖ Alt Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesine İlişkin MANOVA Sonuçları.....	53
Tablo 3.13. Şema Alanları ve YEBÖ Alt Boyutlarına İlişkin Korelasyon Tablosu.....	54
Tablo 3.14. Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının YEBÖA Alt Boyutlarından Yordanmasına İlişkin Regresyon Sonuçları.....	55

Tablo 3.15. Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının YEBÖB Alt Boyutlarından Yordanmasına İlişkin Regresyon Sonuçları.....	57
Tablo 3.16. YEBÖA, YEBÖB, YTÖ, YR-KÖ ve Şema Alanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	60
Tablo 3.17. YEBÖA'nın Telafi Puanlarını Yordanmasında Zedelenmiş Otonomi Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	61
Tablo 3.18. YEBÖA'nın Telafi Puanlarını Yordamasında Kopukluk Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	63
Tablo 3.19. YEBÖA'nın Telafi Puanlarını Yordamasında Yüksek Standartlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	64
Tablo 3.20. YEBÖA'nın Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	66
Tablo 3.21. YEBÖB'nin Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Otonomi Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	68
Tablo 3.22. YEBÖB'nin Telafi Puanlarını Yordamasında Kopukluk Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	69
Tablo 3.23. YEBÖB'nin Telafi Puanlarını Yordamasında Yüksek Standartlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	71
Tablo 3.24. YEBÖB'nin Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	73
Tablo 3.25. Gruplara Göre Fiziksel İstismar Öyküsü Frekansları.....	75
Tablo 3.26. Gruplara Göre Cinsel İstismar Öyküsü Frekansları.....	75
Tablo 3.27. Gruplara Göre Duygusal İstismar Öyküsü Frekansları	76

Tablo Ek 1.1.	Katılımcılara Ait Genel Demografik Özellikler.....	115
Tablo Ek 1.2.	Aile İçi İlişki Örüntülerine İlişkin Frekans Tablosu.....	119
Tablo Ek 1.3.	İstismar Öyküsüne İlişkin Demografik Bilgiler	120
Tablo Ek 2.1.1.	MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	123
Tablo Ek 2.1.2.	YŞÖ Alt Boyutlarının Klinik ve Tutuklu AKB Grupları Açısında İncelenmesine İlişkin MANOVA Sonuçları.....	123
Tablo Ek 2.2.1.	MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	124
Tablo Ek 2.2.2.	Klinik ve Tutuklu AKB Gruplarının Şema Alanları Bakımında Karşılaştırılmasına İlişkin Manova Sonuçları.....	125
Tablo Ek 2.3.1.1.	MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	126
Tablo Ek 2.3.1.2.	Klinik ve Tutuklu AKB Gruplarının YEBÖA Alt Boyutları Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin MANOVA Sonuçları.....	127
Tablo Ek 2.3.2.1.	MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	128
Tablo Ek 2.3.2.2.	Klinik ve Tutuklu AKB Gruplarının YEBÖB Alt Boyutları Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin MANOVA Sonuçları.....	128
Tablo Ek 2.4.1.	MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	129
Tablo Ek 2.4.2.	Klinik ve Tutuklu AKB Gruplarının YTÖ Alt boyutları Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin MANOVA Sonuçları.....	130
Tablo Ek 2.5.1.	MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	131
Tablo Ek 2.5.2.	Klinik ve Tutuklu AKB Gruplarının YR-KÖ Alt Boyutları Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin MANOVA Sonuçları.....	131

Tablo Ek 2.6.1.	MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	132
Tablo Ek 2.6.2.	Klinik ve Tutuklu AKB Gruplarının KSE Alt Boyutları Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin MANOVA Sonuçları.....	133
Tablo Ek 3.1.	MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	134
Tablo Ek 3.2.	AKB ve Karşılaştırma Gruplarının KSE Alt Boyutları Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin MANOVA Sonuçları.....	135

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 3.1. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Otonomi Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları	62
Şekil 3.2. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Kopukluk Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.....	64
Şekil 3.3. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Yüksek Standartlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.....	65
Şekil 3.4. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.....	67
Şekil 3.5. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Otonomi Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.....	69
Şekil 3.6. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Kopukluk Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.....	70
Şekil 3.7. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Yüksek Standartlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.....	72
Şekil 3.8. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.....	74

EKLER DİZİNİ

	Sayfa No
EK 1. Araştırma Gruplarına İlişkin Demografik Özellikler.....	115
EK 2. Klinik Ve Tutuklu AKB Gruplarının Karşılaştırılmasına İlişkin Analizler.....	122
EK 3. KSE Alt Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Bakımından İncelenmesi.....	134
EK 4. Demografik Bilgi Toplama Formu.....	136
EK 5. Young Şema Ölçeği- Kısa Form3.....	143
EK 6. Young Ebeveynlik Ölçeği.....	147
EK 7. Young Telafi Ölçeği.....	149
EK 8. Young Kaçınma Ölçeği.....	151
EK 9. Kısa Semptom Envanteri.....	152

1. GİRİŞ

Antisosyal kişilik bozukluğu (AKB), ağırlıklı olarak norm dışı yıkıcı davranışlarda bulunma, öfkeli ve dürtüsel olma, engellenmeye düşük tolerans gösterme ile tanımlanmaktadır. Bozukluğun suç davranışlarıyla olan ilişkisi ve toplumsal açıdan büyük maddi ve manevi doğurgularının olması bozukluğun anlaşılmasına ve tedavisine verilen önemi arttırmaktadır. Bu kişilerin tedaviye dirençli olmaları ise daha kapsamlı formülasyon ve tedavi yaklaşımlarını gerektirmektedir. Buradan hareketle, bu çalışmada AKB'ye ilişkin kapsamlı bir çerçeve oluşturulabilmesi amacıyla, Jeffrey Young'ın Şema Modeli açısından bir inceleme yürütülmüştür.

Bu bölümde ilk olarak antisosyal kişilik bozukluğunun özelliklerine ve etiyojisine yer verilmiştir. İzleyen bölümde, Şema Modeli tanıtılmıştır. Şema Modeli kapsamında kuramın öne sürdüğü erken dönem uyumsuz şemalar, şemaların kökenleri ve bu şemalarla başa çıkmak adına geliştirilen uyumsuz başa çıkma stratejileri anlatılmıştır. Bölüm çerçevesinde son olarak, araştırmanın amacı ve hipotezleri aktarılmıştır.

1.1 ANTİSOSYAL KİŞİLİK BOZUKLUĞU

Kişinin içinde yaşadığı kültürün beklentilerinden belirgin olarak sapan sürekli davranışlar ve iç yaşantıları olan kişilik bozuklukları, biliş, duygulanım, kişilerarası işlevsellik ve dürtü kontrolü alanlarından iki ya da daha fazlasında kendini belli eden, esneklik göstermeyen ve çok çeşitli kişisel ve duygusal durumları kapsayan sürekli bir örüntüdür. Bu sürekli örüntü, klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, mesleki alanlarda ya da diğer önemli alanlarda bozulmaya yol açmaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği (1994). Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı (DSM-IV)).

DSM-IV'de Eksen II'de tanımlanmış 10 kişilik bozukluğundan biri olan Antisosyal Kişilik Bozukluğu'na (AKB) ilişkin ilk kavramsallaştırmaların kökeni eski Yunan' a

kadar dayanmaktadır. Tüm kişilik bozukluklarına karşılık olarak kullanılmış olan “psikopati”, AKB’nin en eski ve en bilinen kavramsallaştırılmasıdır.

Yüzyılın ilk yarısında Healy, Alexander ve Karpman gibi araştırmacılar (akt. Checkley, 1976) bozukluğun psikojenik kökenlerine ve tepkisel doğasına dikkati çekmişlerdir. Araştırmacılar bozukluğun altında bilinç dışı bir ceza görme isteğinin, duygusal yoksunluk ya da çarpıtmaların, ben-merkezciliğin, bağlanma problemlerinin ve “sorumluluk” kavramının yatıyor olabileceğini belirtmişler, olguyu bir nevroz olarak ele almışlar ve önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Psikopatik kişiliğin, Checkley (1976) tarafından yapılan tanımı bu kişilerin yüzeysel çekiciliklerine, güvenilmezliklerine, yargılamalarının zayıf oluşuna, sosyal sorumluluk, suçluluk, anksiyete ve vicdan azabı gibi duygulardan yoksun oluşlarına odaklanırken, bozukluğun “sosyopati” olarak adlandırılmasıyla olgunun psikolojik kökenlerinden çok sosyal kökenlerinden vurgulanmak istenmiştir. DSM-II ile beraber “antisosyal kişilik” kavramı kullanılmaya başlanmış, DSM-III ile birlikte ise bozukluğun suç davranışlarıyla ilgili özellikleri vurgulanmaya başlanmıştır. DSM-III’ün AKB’nin suça ilişkin özelliklerine vurgu yapması sebebiyle bozukluğun sevme kapasitesinden yoksun olma, vicdan azabı ya da utanç duymama, deneyimlerden öğrenmeme gibi psikolojik boyutlarının ihmal edildiğine ilişkin eleştiriler sonrası DSM-III-R’de “vicdan azabı duymama” olgusu vurgulanmış, DSM-IV ile beraber ise psikopatik kişilik özellikleri ve suç davranışlarının her ikisi de vurgulanmaya başlamıştır (akt. Sperry, 2003).

Bozukluğun tarihçe içinde değinilen özelliklerinden hareketle, ilerleyen bölümde AKB’nin tanımına ve klinik özelliklerine yer verilmiştir.

1.1.1 Tanım

AKB’nin özelliklerine genel olarak bakıldığında, erken yaşta başlayan davranım bozukluğunun yetişkin yaşamda antisosyal davranışlara dönüşmüş olduğu görülmekte; bu kişilerin davranış kontrollerinin zayıf olduğu, vicdan ve empatiden yoksun oldukları,

sorumsuz, manipülatif ve hilekar davrandıkları belirtilmektedir. Kendilerini büyük görmektedirler ve ben-merkezlidirler. Yüzeysel bir çekicilikleri vardır ancak uzun süreli kişisel vaatleri yerine getirememektedirler. Dürtüsel ve öfkelidirler (Kockler, Nelson, Meloy ve Sanford, 2006; Fossati, Barratt, Carreta, Leonardi, Grazioli ve Maffei, 2004; Widiger, Hare, Rutherford, Atterman, Corbitt, Hart, Woody, Codoret, Robins, Zanarini, Apple, Foth, Kulterman ve Frances, 1995; Mealey, 1995; Leung, Carrillo-de-la-Pena, Otero ve Romero, 1994)

Checkley'in (1976) psikopati tanımı şöyledir:

1. Yüzeysel bir cazibe ve iyi bir zeka.
2. Sanrı ya da gerçek dışı düşüncelerin yokluğu
3. Psikonevrotik belirtilerin yokluğu
4. Güvensizlik
5. Yalancılık, samimiyetsizlik
6. Vicdan azabı ve utancın olmaması
7. Yetersizlik
8. Deneyimlerden ders almama ve zayıf yargı
9. Patolojik düzeyde bencillik ve sevmeye yetersizlik
10. Pek çok duygusal tepkide genel bir yoksunluk
11. İçgörü yokluğu
12. Kişilerarası ilişkilerde sorumsuzluk
13. Fantastik davranışlar (kimi zaman alkol ve madde kullanımı ile birlikte)
14. Nadir olarak ortaya çıkan intihar davranışı
15. Seçkisiz cinsel yaşam
16. Yaşam planı çizmede başarısızlık.

AKB' nin Millon ve Everly (1985) tarafından ortaya konan *davranışsal* özelliklerine bakıldığında, bu kişilerin patolojinin şiddetine göre korkusuzluktan kişiyi tehlikeye sokan bir ataklığa uzanan davranışlarda buldukları, genellikle dürtüsel, öfkeli ve sorumsuz davrandıkları, bu noktada diğerlerinin haklarını gözetmedikleri, sıklıkla risk alma davranışlarına girdikleri görülmektedir. Bu kişiler manipülatif ve hilekar

davranırlar. Mali yükümlülüklerinin ya da işle ilgili yaptıkları anlaşmaların sorumluluğunu taşınmazlar.

Kişilerarası alanda yine patolojinin şiddetine göre karşıt olmadan çatışmaya girmeye kadar uzanan davranış örüntüleri sergiledikleri, diğerlerine güven duymadıkları ve bu noktada sadakat ya da vicdan azabı hissetmedikleri, kişilerarası ilişkilerinde yakınlığı devam ettirme ve sorumluluk alma alanlarında güçlük yaşadıkları, ilişkilerinde öfkeli oldukları ve yarışmacı davrandıkları belirtilmektedir. Tartışmacı, istismar edici, acımasız davranışlarda bulunmakta, “haklılıkları” konusunda ısrarcı olmaktadırlar. AKB olan kişilerin kişilerarası alandaki güçlüklerinin bu kişilerin diğerlerine yönelik güvensizlikleri ve kontrol etme ihtiyaçlarından kaynaklandığı belirtilmektedir. Bahsedilen davranışların altında başkalarından zarar göreceğine dair genel bir korku ve güvensizlik yatmaktadır. (Millon ve Everly, 1985).

Bilişsel anlamda, AKB olan bireylerin katı bilişsel örüntüler gösterdikleri, bilişlerinin tehdit edilme ve tetikte olma içerikli olduğu görülmektedir. Bu kişiler dış yüklemeler yapmakta, kendi öfkelerini diğerlerine yansıtmaktadırlar. Diğerleri cezalandırıcı olduğundan kendi davranışlarını bir savunma olarak görmektedirler. Bu kişilerin duygulanımlarının ise, kendilerini korumak adına yakınlık, hassasiyet, sıcaklık gibi “zayıf” duygulardan uzak olduğu ve öfke, kızgınlık, düşmanlık, kincilik gibi duygular etrafında örüldüğü görülmektedir. Başkalarının sevecen ve elsever davranışlarından şüphe duymaktadırlar. Engellenmeye tahammülleri düşük olduğu için kolaylıkla sözel ya da fiziksel olarak saldırganlaşabilmektedirler. Kendilerini “güçlü” ve “gerçekçi” olarak algılamakta, başa çıkma mekanizması olarak ise eyleme vurma (acting out) ve mantıksallaştırmayı kullanmaktadırlar.

Bozukluğun daha önce aktarılmış olduğu gibi DSM-III ile vurgulanmaya başlanan bir başka özelliği, AKB olan kişilerin yasalara uygun toplumsal davranış biçimlerine ayak uyduramadıklarıdır. Cinayet, kavgacılık, sahtecilik, hırsızlık, cinsel kötüye kullanım, alkol ve psikoaktif madde kötüye kullanımı, kumara düşkünlük, toplum içinde ve aile yaşamında sorumsuz davranış örnekleri gösterme gibi toplumsal normlara ve yasalara ters düşen, suç sayılan davranışlarda sıklıkla buldukları ve genellikle davranışlarını

telafi etmedikleri ya da düzeltmedikleri bilinmektedir (DSM-IV, 1994; Didwie ve Daw, 1998; Henson ve Morton-Bourgon, 2005; Karaer, Kuğu, Doğan ve Akyüz, 2004). Yapılan çalışmalar, AKB' nin DSM-IV ölçütlerinde belirtilen davranışları ve suç davranışları göz önüne alındığında da görüleceği gibi, hapisteki erkeklerin yüzde 50'den fazlasının antisosyal kişilik bozukluğu tanısı alabileceğini ortaya koymuştur (Mc Ellistrem, 2004)

DSM- IV tanı ölçütleri de bozukluğun ağırlıklı olarak dürtüsellik, saldırganlık ve suç davranışları yanını vurgulamaktadır. Bu davranışların yanı sıra gelecek için tasarılar yapmama, yaptıklarına kendince mantıklı açıklamalar getirme ile belirli vicdan azabı çekmeme yine DSM-IV'de yer alan özelliklerdir.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1992 yılında yayınlanan ICD-10 (International Classification of Disease) çerçevesinde ise, AKB, başkalarının hissettiklerine karşı katı bir aldırma, toplumsal değerler, kurallar ve zorunluluklara karşı inatçı bir tanımazlık ve sorumsuzluk, ilişki kurmada güçlük olmamasına karşın ilişkileri uzun sürdürememe, engellenme eşiğinin ve şiddeti içeren saldırganlığın dışı vurulmasında eşiğin çok düşük olması, suçluluk duymama ve deneyimlerden, özellikle cezadan yararlı ders almama ve başkalarını suçlamaya ve toplumla çatışan davranışlar için akla uygun gerekçeler bulmaya yatkınlık olarak tanımlanmıştır

1.1.2. Komorbid Bozukluklar

Literatürde ve yapılan çeşitli araştırmalarda, anksiyete, duygudurum, alkol ve madde kötüye kullanımı, somatizasyon bozuklukları, patolojik kumar oynama ve diğer dürtü bozukluklarının AKB'ye sıklıkla eşlik eden Eksen I; sınır, histerionik ve narsisistik kişilik bozuklukları ve paranoid bozuklukların ise AKB'ye sıklıkla eşlik eden Eksen II bozuklukları oldukları belirtilmektedir (Millon ve Everly, 1985; Friedman, 1998; Karaer ve arkadaşları, 2004; Türkçapar, Güriz, Özel, Işık ve Ürsel, 2004; Türkçapar, Akdemir, Sayar ve Bahçekapılı, 2000; DSM- IV, 1994). Ayrıca AKB olan bireylerin TSSB' ye

dek uzanabilecek erken dönem travmatik yaşantıları olduğu göz önüne alındığında, bozukluğun olguya eşlik edebileceği görülmektedir (Heide ve Solomon, 2006).

1.1.3 Bozukluğun Epidemiyolojisi

Yapılan çeşitli çalışmalar, AKB'nin yaşam boyu yaygınlığının % 0.5-% 15 arasında değiştiğini göstermektedir. DSM'de bu oran (DSM-IV, 1994) erkeklerde yaklaşık % 3, kadınlarda ise yaklaşık % 1 olarak belirtilmiştir.

Ülkemizde 1996 yılında yapılan epidemiyolojik bir çalışmada bozukluğun yaşam boyu yaygınlığı % 3, son bir yıllık yaygınlığı ise % 1.8 oranında bulunmuştur (Önder, 1996). Yine aynı çalışmada, AKB'nin yaşam boyu yaygınlığı kadınlarda % 0.4, erkeklerde ise % 5.58 olarak bulunmuştur.

AKB'nin sıklığının ise kırsal kesimde, düşük sosyo-ekonomik düzeyde ve özellikle kentlere ya da dış ülkelere göç sonucu oluşan, güç koşulların olduğu yapılaşmamış kenar mahallelerde fazla olduğu görülmektedir. (Kaplan ve Saddock, 2004)

1.1.4. Etiyolojik Faktörler

AKB'nin etiyojisine ilişkin olarak genetik/yapısal, psikodinamik, bilişsel ve psikososyal etkenler üzerinde durulmaktadır. Öte yandan bozukluğun karmaşık yapısı sebebiyle bütüncül, biyopsikososyal bir bakış açısı ve bütüncü yaklaşım önem kazanmaktadır. Çalışmanın amaçları doğrultusunda, psikososyal faktörler ve bütüncü bir yaklaşım olan şema odaklı bilişsel yaklaşım daha ayrıntılı olarak aktarılmıştır.

1.1.4.1 Biyolojik Faktörler

AKB yakın zamana kadar “yapısal ikincillik” ya da “yapısal psikopatik ikincillik” gibi kavramlarla adlandırılmış, bu anlamda bozukluğun genetik ve yapısal bir olgu olduğuna işaret edilmiştir (Preu, 1944). AKB’nin biyolojik etiyojisine ilişkin yaklaşımlar genel olarak genetik, yapısal ve nörolojik etkenler başlıkları altında toplanabilir.

Aile, ikiz, evlat edinme ve kromozom çalışmaları alanlarında yapılan genetik araştırmalar, AKB etiyojisinde genetik geçiş ve yatkınlıklara işaret etmektedir (Caspi, McClay, Moffitt, Mill, Martin ve Craig, 2002).

EEG kayıtları ve yapılan nöropsikolojik testler AKB olan kişilerde çeşitli alanlarda beyin anomalilerine, kortikal mekanizmaların oluşumunda gecikmelere ve işlevsizliklere işaret etmektedir. Genel bir değerlendirme yapıldığında, bu kişilerde duyguların ve duygudurumun düzenlenmesinden, uygun duygusal tepkilerin verilmesinden, başkalarının duygularının ve kişinin davranışlarının bu duygular üzerindeki etkisinin anlaşılmasından ve sosyal uyumun sağlanmasından sorumlu merkezler olan sağ beyin lobunda, orbitofrontal kortekste, anterior singulatta, frontal lobda, sol hemisferde ve amigdalada hasar ya da işlevsizlik olduğu görülmektedir (Heide ve Solomon, 2006; Reid, 1985; Levis, 1991; Oral, Ebrinç, Burdurlu ve Çelebi, 1992).

Biyolojik faktörler çerçevesinde otonom sinir sistemindeki aksaklıklardan da bahsedilmektedir. Buna göre AKB olan bireylerin heyecan ve uyarılma sağlayan aktivitelere yönelmelerinin düşük kortikal uyarılmadan kaynaklanabileceği düşünülmektedir (Hare, 1970).

Yapılan araştırmalar ayrıca Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu’nun AKB’yle ilişkisine işaret etmektedir (Morrison ve Stewart, 1971; Codoret ve Stewart, 1991; Biederman, Faraone, Spencert, 1993; Dolan, 1994). Bu durumun bozukluğun nörogelişimsel etiyojisini destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Biyolojik etiyojolojiye ilişkin yaklaşımlar bir yandan da istismar ve ihmal gibi travmatik yaşantılara işaret etmektedir. Buna göre travmatik yaşantılar çeşitli yollarla normal beyin gelişimine sekte vurmaktadırlar (Heide ve Solomon, 2006). Bu tür yaşantılara bağlı olarak sinir sistemi ve endokrin sistemde meydana gelen değişimler, üst kortikal alanlardaki tahribiyet sebebiyle mantıksal düşünme ve karar verme süreçlerinde bozulmaya sebep olmakta, bu kişilerin tepkileri genel olarak limbik sistem ve beyin sapı tarafından yürütülmektedir. Bu durum öfkenin ve duyguların düzenlenmesinde sıkıntı yaşanmasına ve saldırganlık davranışının ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Heide ve Solomon, 2006). Yine travmatik yaşantıları olan bu kişilerde beyin toplam alanı ve serebral hacmin küçük olduğu görülmüş (Carrion, Weems, Eliez, Pathwardan, Brown ve Ray, 2001; De Bellis, Keshavan, Clark, Casey, Giedd ve Boring, 1999), nörepinerin, epinefrin, dopamin salgısı oranlarının daha yüksek, epinefrin salgısı oranının ise daha düşük olduğu anlaşılmıştır (De Bellis, Baum, Birmaher, Keshavan, Eccard, Boring, 1999; Solomon ve Heide, 2006).

Görülmektedir ki, AKB'nin etiyojojisine ilişkin yaklaşımlar fiziksel ve nörolojik etmenlerden sosyal ve psikolojik etkenlere doğru yaklaşmaktadır.

1.1.4.2 Psikolojik ve Sosyal Faktörler

1.1.4.2.1. Psikolojik Faktörler

AKB'nin etiyojojisine ilişkin psikolojik etkenler psikodinamik ve psikoanalitik kuramlar, öğrenme kuramları ve bilişsel kuramlar tarafından ele alınmaktadır. Gerek psikoanalitik gerekse psikodinamik kuramlar, AKB'yi süperego gelişimindeki eksiklik ya da patolojiye bağlamaktadır. Psikanalitik kuramcılar antisosyal kişiliğin narsistik kişilikte olduğu gibi patolojik büyülenmeci benlikten kaynaklandığını, özellikle AKB'de öfkeli içealmaların söz konusu olduğunu öne sürmektedir. Buna göre ebeveynin çocuğa yönelik ihmali ya da istismarı sebebiyle çocuk düşman bir ebeveyn imgesini içselleştirmekte, ebeveyni güvenilmez ve düşmanca bulmaktadır. Bu durum

sevgi gösteren bir anne nesnesinin yokluğuyla birleştğinde temel güven duygusu oluşamamakta ve ayrışma–bireyleşme sürecinde bir saplanma meydana gelmektedir. Bahsedilen süreç sebebiyle çocuk nesne devamlılığını da kazanamamaktadır Anne nesnesi düşman ve yabancı olarak görüldüğünden, çocuğun annesi ile kurması gereken bağlanma ilişkisi ve duygusal deneyimleri çözülmekte, bunun yerini diğerleriyle kurulan sadistik, yıkıcı ve kontrole dayanan ilişkiler almaktadır (akt. Sperry, 2003).

Kernberg (2000), “habis narsizm sendromu “ ya da “toplum karşıtı kişilik bozukluğu” olarak adlandırdığı AKB’yi bir yanıyla tipik bir narsistik kişilik bozukluğu olarak görmekte, bozukluğu patolojik nesne ilişkileri ve üst- ben patolojisi olarak ele almaktadır. Kernberg’e göre çocuklukta bakıcıyla sürekli bir ilişkinin yokluğu ya da örseleyici yaşantıların olması sebebiyle bu kişilerin üstbenlik gelişimlerinde eksiklik ya da patoloji ortaya çıkmaktadır.

1.1.4.2.2. Bilişsel Yaklaşımlar

Bozukluğa ilişkin bilişsel- davranışçı formülasyon, bu kişilerin bir takım kendine hizmet eden (self-serving) bir takım bilişsel çarpıtmalar yaptıklarını ortaya koymaktadır. Bunlar sırasıyla *bahane bulma* (bir şeyi istemenin ya da bir şeyden kaçınmak istemenin davranışı meşrulaştırdığı), *düşünmenin inanç olması* (düşünce ve duyguların her zaman doğru olduğuna inanmak), *kişisel katılık* (kişinin seçimlerinin her zaman iyi ve doğru olduğuna inanması), *duyguların kanıt kabul edilmesi* (davranışlarının doğru olduğunu hissetmekten dolayı haklı olduğunu düşünme), *diğerlerinin kararları hakkındaki görüşlerinin önemsiz olduğunu düşünmesi* ve *düşük sonuç olasılığı* (kişinin istenmeyen şeylerin olmayacağına ya da kendisini ilgilendirmeyeceğine inanması) bilişsel yaklaşımların ortaya koyduğu çarpıtmalardır (Beck ve Freeman, 1990).

Bilişsel- davranışçı yaklaşımlara göre kişinin aktarılan bilişlerinin altında kendine ve diğerlerine ilişkin inançları yatmaktadır. Bu kişiler kendilerini kendi yolunda giden (loner), güçlü ve özerk kişiler olarak algılamakta, dünyayı ise zalim, güç ve her an aldatılabilecekleri bir yer olarak görmektedirler. Diğerlerine ilişkin algıları ise

diğerlerinin manipülatif, sömürücü, güçsüz ve dayanıksız oldukları şeklindedir. Bu yüzden AKB olan bireyler kendilerini kollamaları ve diğerlerinden daha atak olmaları gerektiğine, aksi halde diğerlerinin kendilerini manipüle edeceklerine inanmaktadırlar. (Beck ve Freeman, 1990).

Bir başka temel inançları, her zaman haklı olduklarına ilişkindir; bu yüzden davranışlarını sorgulama ihtiyacı duymazlar. Yine diğerlerine yönelik güvensizliklerinden dolayı, geçmiş, mevcut ya da geleceğe ilişkin davranışları konusunda tavsiye ya da rehberlik almazlar. Yalnızca şimdiki zamana odaklandıklarından davranışlarının gelecekteki sonuçlarını öngöremezler (Beck ve Freeman, 1990).

1.1.4.2.3. Öğrenme Yaklaşımları

Öğrenme yaklaşımı açısından bakıldığında, AKB olan bireylerin koşullu korku tepkilerini öğrenmedikleri, bu yüzden bu kişilerin korku ve korkunun azalmasına yönelik kaçınma tepkilerini öğrenmede güçlükler yaşadıkları görülmektedir (Hare, 1976). Ayrıca yaşamlarının erken dönemleri boyunca maruz kaldıkları örseleyici yaşantılar sebebiyle AKB olan bireyler saldırgan davranışlara edimsel olarak koşullanmış olabilirler (Millon ve Everly, 1985). AKB olan kişilerin kötülük göreceklarine, diğerleri tarafından aldatılacaklarına ilişkin korkuları olduğu hatırlandığında, düşmanca, karşıt, manipülatif davranışlarının yukarıda bahsedilen olumsuz beklentilerin gerçekleşme olasılığını azaltmaya yönelik negatif pekiştirici işlevi olduğu ve böylelikle bozukluğun sürmesine hizmet ettiği öne sürülmüştür (Millon ve Everly, 1995).

1.1.4.2.4 Bağlanma Kuramı

Bağlanma kuramı (Bowlby, 1973,1980) pek çok psikopatolojinin açıklanmasında olduğu gibi AKB' nin ele alınmasında da önemli yer tutmaktadır. Temel bakım veren

bakıcıyla kurulan bağlanma yaşantısı, çocuğun gerek benlik ve diğerlerine ilişkin temsillerini, gerekse de bağlanmayla ilişkili düşünce ve davranış stratejilerini etkilemektedir. Bu noktada kayıp ya da istismar gibi olumsuz yaşantılar, çocuğun benlik ve diğerlerine ilişkin olumsuz temsiller geliştirmesine ya da çocuğu psikopatolojiye yatkınlaştıran bir takım düşünce ve davranış stratejileri geliştirmesine sebep olabilmektedir (Dozier, Stovall ve Albus, 1999).

Bakıcılarla yaşanan uzun süreli ayrılıkların, babanın antisosyal ya da sapkın davranışlarının olması ya da annenin sıcaklıktan yoksun ve ihmal edici bakım vermesi gibi bağlanma ilişkisini bozucu yaşantıların AKB ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Zanarini (1989) tarafından yapılan bir çalışma, AKB olan bireylerin % 89'unun çocukluklarının bir döneminde bakıcılarıyla uzun süreli ayrılıklar yaşamış olduklarını, yine büyük bir çoğunun fiziksel istismar ya da katı disiplin uygulamalarına maruz kaldığını göstermektedir. Yapılan diğer araştırmalar da AKB olan bireylerin güvenli bir bağlanma yaşantısının kuramamış olduklarına işaret eden kayıtsız ya da korkulu bağlanma stillerine sahip olduklarını göstermektedir (Rosenstein ve Horwitz, 1996; Allen, Hauser ve Borman-Spurell, 1996; Van Ijzendor, 1995).

1.1.4.2.5 Psikososyal Faktörler

Psikososyal faktörler genel olarak değerlendirildiğinde, araştırma bulgularının AKB olan kişilerin daha çok düşük sosyoekonomik düzeyden ve kırsal kesimden olduklarına; kentlere ya da dış ülkelere göç ettikleri ve buralarda yapılaşmamış kenar mahallelerde güç koşullar altında yaşamış olduklarına; aile içi çatışmaların yaygın olduğu, alkolizme, kumara, suça yönelimli ve aşırı dayak atan ana-babanın bulunduğu düzensiz, parçalanmış, kaotik ailelerden geldiklerine; çocukluk ve ergenliklerinde cinsel ve fiziksel kötüye kullanım ve ihmale maruz kaldıklarına; bu kişilerde özellikle yaşamın ilk yıllarında ebeveyn kaybı/ebeveynden ayrılma ve duygusal yoksunluk öykülerinin olduğuna işaret ettiği görülmektedir. (Heide ve Solamon, 2006; Smith, Ireland ve Thornberry, 2005; Bailey ve Basra, 2005; Horwitz, Widom, McLaughlin ve White,

2001; Türkçapar, 2002; Türkçapar ve diğerkleri, 2000; Özmenler, 1995; DSM-IV, 1994; Hare, 1970; Lowrey, 1944).

Ebeveyn tutumlarının psikososyal faktörler içinde oldukça önemli bir rolünün bulunduğu görülmektedir. Buna göre ebeveynlerin düşmanca tutumları, yetersiz rol modeli olmaları (evde otorite figürünün olmaması ya da ebeveynlerin çocuğa çok az rehberlik etmiş olmaları), tutarsız disiplin davranışları, istismar edici davranışlarda bulunmaları, çocuğun öfke davranışlarının pekiştirilmesi gibi etkenler biyolojik yatkınlıklarla etkileşerek bozukluğun gelişiminde önemli rol oynamaktadırlar (Patterson, 2002).

Etiyolojide rol oynayan, ebeveyn tutumlarına ilişkin bir başka faktör, ebeveynlerin genellikle antisosyal davranışların tersi olarak düşünülen “yeterliğin” (competence) kazanılması sürecindeki etkisiyle ilişkilidir. Kontrol, disiplin, yakınlık ve olumlu pekiştirme gibi ebeveynlik özelliklerinin yeterliğin kazanılmasına işaret eden akademik yetenek, iyi akran ilişkileri ve kendilik saygısı gibi değişkenlerle ilişkili olduğu anlaşılmıştır (Patterson, 2002; Leve, Pears ve Fisher, 2002). Öte yandan, yukarıda aktarılan ebeveynlik stilleri, AKB olan bireylerin yeterliğini kazanmasını engeller niteliktedir.

Araştırma sonuçları, çocukluk döneminde yaşanan cinsel, duygusal ve fiziksel istismar ve ihmalin, pek çok bozuklukla beraber AKB'nin etiyojisinde de rol oynayan en önemli faktörler olduğuna işaret etmektedir (Dodge, Petit, Bates ve Valentine, 1995; Lobbstael, Arntz ve Sieswerda, 2005; Jaffi, Caspi, Moffitt ve Taylor, 2004; Poythress, Skeem ve Lilienfeld, 2006). Fiziksel ve duygusal istismarın zeka testlerinden daha düşük puan almayla, daha az empati kurmayla, bilişsel bozulmalarla (deficit), daha yüksek depresyonla ve gerek aile gerekse akranlarla ilişkilerde güçlükler yaşamayla ilişkili olduğu bilinmektedir. Ayrıca istismara uğramış çocukların akranlarına karşı çok daha agresif oldukları ve bir kısmının kurbanken “istismar eder hale geldikleri bildirilmektedir (Maxwell ve Procter, 2005).

Horwitz ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan retrospektif bir çalışmada, çocukluk döneminde fiziksel ve cinsel istismara maruz kalan erkeklerde karşılaştırma grubuna kıyasla AKB ve distimik bozukluğun daha fazla görüldüğü ortaya konmuştur. Yine Fergusson ve Lynskey (1997) tarafından 1025 kişiyle yürütülen bir başka retrospektif çalışma ise erken dönemde uğranan fiziksel istismarın suç davranışları ve madde kullanımıyla ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

Genelde kişilik bozukluklarının, özelde ise AKB'nin etiyojisine ilişkin açıklama getiren yaklaşımlar zamanla biyopsikososyal ve bütüncül bir çerçeveye yönelmişlerdir. Bu yaklaşımların bozukluğa nesne ilişkileri ve bağlanma kuramlarıyla bütünleşen, kişilerarası ilişkilere yönelik açıklamaları da kapsayan bir bakış açısıyla yaklaştıkları ve bilişsel-kişilerarası bir formülasyon yaptıkları görülmektedir (Lockwood ve Young, 1992; Safran ve McMain, 1992; Safran, 1998; Safran ve Segal, 1990).

Young ve arkadaşları tarafından geliştirilen Şema Modeli, bilişsel-davranışçı, psikanalitik, yapısalılık ve Gestalt ekolleriyle beraber bağlanma ve nesne ilişkileri kuramlarını da bünyesinde harmanlayan yeni dönem modellerden biridir (Young, Klosko ve Weishaar, 2003). Araştırma, Young ve arkadaşlarının Şema Modeli çerçevesinde yürütüldüğünden, izleyen bölümde model anlatılmıştır.

1.2. ŞEMA TERAPİ MODELİ ve ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALAR

Şema modeli, erken dönem uyumsuz şemaların genel anlamda kişilik patolojileri ve psikolojik sıkıntıların, özelde ise kişilik bozukluklarının ve kronik kişilerarası güçlüklerin temelinde yattığını öne sürmektedir (Young ve diğerleri, 2003). Bu bölümde ilk olarak erken dönem uyumsuz şema kavramı tanıtılmıştır.

1.2.1 Erken Dönem Uyumsuz Şemalar

Erken dönem uyumsuz şemalar, anıları, duygular, bilişleri ve beden duyularını içeren, kişinin kendine ve ilişkilerine yönelik yaşam boyu geçerli yaygın, kapsamlı bilişsel örüntüler olarak tanımlanmaktadır (Young, 1990; 1991; Young ve arkadaşları, 2003) . Şemalar, genellikle çocukluk ya da ergenlik dönemleri boyunca gelişmektedirler ve çocuğun içinde yaşadığı aile ortamını/yakın çevresini yansıtmaları bakımından işlevseldirler. Öte yandan, tüm bireylerde bulunan bu şemalar değişen çevresel koşullar ve bu örüntülerin koşulsuz, bu anlamda katı ve değişime dirençli olmaları sebebiyle yaşamın ilerleyen dönemlerinde uyum bozucu hale gelebilmekte, çeşitli Eksen I ve Eksen II bozukluklarının temelinde yer alabilmektedirler. Aşağıda şemaların özelliklerine daha geniş biçimde yer verilmiştir.

1.2.1.1 Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Özellikleri

Şemalar, genellikle çocuklukta ve ergenlikte yaşanan çeşitli örselleyici olaylardan kök almaktadırlar. Bu şemalar yetişkinlikte çeşitli yaşam olayları tarafından harekete geçirildiklerinde, kişiler olayları ya da durumları bilinçdışı bir biçimde, çocukluklarındaki travmatik yaşantılarına benzer olarak algırlarlar. Bu sebepten bu şemalar tetiklendiklerinde yoğun bir biçimde çeşitli olumsuz duygulara sebep olmaktadır.

Şemaların bir başka önemli özelliği, değişime dirençli olmalarıdır. Şemalar temelde hayatta kalmaya (survival) yöneliktirler ve her organizma tutarlığa ve dengeye güdülenmiş olduğundan, bireyler “bildikleri”; bu anlamda şemalarını sürdürecektepkilerde bulunurlar. Bunun sebebi şemaların, kişide rahatsızlık ve sıkıntılara sebep olsalar da, yaşamın erken dönemlerinde geliştiklerinden kişi için tanıdık olmaları ve kişilerin bu anlamda kendilerini rahat hissetmelerini sağlamalarıdır. Ayrıca şemalar ön kabuller niteliğinde olduklarından, yaşamın ileriki dönemlerinde yaşantıların anlamlandırılmasını da etkilerler. Bu noktada, kişiler şemalarıyla ters düşen durum ya

da olaylarla karşılaştıklarında, ilerleyen bölümlerde anlatıldığı gibi çeşitli başa çıkma stratejilerini kullanarak bilgiyi çarpıtmakta ve şemalarıyla uyumlu hale getirmektedirler. Bu durum yine şemaların değişime dirençli olmalarına yol açmaktadır.

Başlık altında ele alabileceğimiz bir diğer özellik, şemaların boyutsal olduklarıdır. Bu anlamda şemalar farklı düzeylerde yaygınlık ve şiddet gösterebilirler. Şiddet arttıkça, şemayı tetikleyen durumların sayısı da artmaktadır. Ayrıca, şemanın şiddeti arttıkça ortaya çıkan olumsuz duyguların yoğunluğu ve süresi de artmaktadır (Young, 1990; Young ve arkadaşları, 2003).

1.2.1.2 Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Kökenleri

Şema Modeli, çocukluk ya da ergenlik döneminde gelişmiş oldukları belirtilen erken dönem uyumsuz şemaların kökeninde aşağıda sıralan süreçlerin yattığına işaret etmektedir (Young ve arkadaşları, 2003).

1) *Temel Duyusal İhtiyaçların Karşılanmaması*: Young, çocuklukta karşılanması gereken evrensel bazı temel ihtiyaçlardan bahsetmiştir. Bu gereksinimlerin yoğunluğu kişiden kişiye değişmekle birlikte, bireylerin psikolojik olarak sağlıklı ve uyumlu yetişebilmeleri için bu gereksinimlerinin karşılanması gerekmektedir. Bu gereksinimler şunlardır:

- diğerlerine güvenli bağlanma (güvenlik, istikrar, bakım ve kabul görmeyi içermektedir.)
- otonomi, yetkinlik ve kimlik algısı
- duyguların ve ihtiyaçların ifade edilmesi
- spontan olma ve oyun

Erken dönemde çocuğun yukarıda değinilmiş olan temel ihtiyaçların engellenmesi şemaların oluşmasına ve bu gereksinimlerin uyumsuz yollarla karşılanmaya çalışılmasına yol açmaktadır. Bu noktada, aktarılan çevresel özelliklerle beraber

çocuğun mizacı da etkili olmaktadır; uyumsuz şemaların altında bu iki olgunun etkileşimi yatmaktadır.

2) *Erken Dönem Yaşantılar*: Pek çok uyumsuz şemanın kökeninde travmatize edici çeşitli çocukluk yaşantıları yatmaktadır. Başta Bağlanma kuramı olmak üzere, pek çok kuramda da değinilmiş olduğu gibi, çocuğun ailesine ilişkin temsilleri çocuğun tüm dünyaya ilişkin temsillerinin altında yattığından, yaşamın erken dönemlerinde ebeveynlerle yaşanan etkileşimler büyük önem taşımaktadırlar. Uyumsuz şemalar aktive olduklarında genellikle yaşanan çocuklukta ebeveynlerle yaşanan sahnenin bir benzeri olmaktadır. Akranların, okulun ve diğer sosyal- kültürel yapıların etkisi de olgunlaşmayla beraber görülmektedir ancak bu etkenlerin yol açtığı şemalar diğer şemalar kadar güçlü ya da yaygın değildir (örn. sosyal izolasyon şeması).

Model çerçevesinde şemaların altında yatan 4 temel erken dönem yaşantıdan bahsedilmektedir:

- Gereksinimlerin engellenmesi: Anlayış, istikrar ya da sevgi gibi en temel gereksinimlerin karşılanmamasına karşılık gelmektedir. Duygusal yoksunluk ya da terk edilme şemalarına yol açabilmektedir.
- Travmatize edilme/kurbanlaştırılma: Bu yaşantılar çocuğun fiziksel ya da duygusal olarak zarar gördüğü travmatik yaşantılara karşılık gelmektedir. Güvensizlik/suistimal edilme, kusurluluk/utanç, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık şemalarının temelinde bu yaşantılar yatmaktadır.
- Aşırı korunma: Çocuğun özerklik, otonomi ve gerçekçi sınırlar konması gibi temel ihtiyaçlarının göz ardı edilmiştir. Ebeveynlerin çocuğa karşı aşırı korumacı olmaları ve aşırı müdahale etmeleri söz konusu olabileceği gibi tersine hiçbir sınır koymayıp aşırı tolerans da gösterebilirler. Kuramda bağımlılık/yetersizlik, hak görme/büyüklik şemalarının bu yaşantılarla ilişkilendirilebileceği öne sürülmüştür.

- Önemli diğer kişilerin seçici içselleştirilmesi ya da seçici özdeşim kurma: Çocuklar ebeveynlerinin düşüncelerini, duygularını, deneyimlerini ve davranışlarını seçici olarak içselleştirmekte ve onlarla seçici olarak özdeşim kurmaktadır. Örneğin, kendisine vuran bir ebeveyne sahip olan bir çocuk gördüğü şiddete karşılık vermeyip “kurban” olabilir ya da ebeveyninin öfke davranışlarını içselleştirebilir. Bu noktada mizaç önem taşımaktadır.

3) *Duygusal mizaç*: Her çocuğun doğumundan itibaren ayrı ve benzersiz bir kişiliği bulunduğu için, şemaların oluşumunda mizacın erken dönem yaşantılarla etkileşimi önem taşımaktadır.

İzleyen bölümde, gelişimsel kökenleri aktarılmış olan şemalara ilişkin olarak, Young ve arkadaşlarının (2003) gözden geçirdikleri kuramsal çerçevede önermiş oldukları şemalar ve boyutlar anlatılmıştır.

1.2.1.3 Şema Alanları ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalar

1) *Kopukluk ve Reddedilmişlik Alanı*: Bu alandaki şemalara sahip olan kişiler diğerleri ile güvenli, tatmin edici bir bağlanma kuramamaktadırlar. Bu kişiler istikrar, güvenlik, bakım, sevgi, ait olma, empati, kabul edilme, duyguların aktarılması gibi ihtiyaçlarının diğerleri tarafından karşılan(a)mayacağına inanmaktadırlar.

Aile kökenlerine bakıldığında genel olarak tutarsız, kötüye kullanan, soğuk, reddedici, ilgisiz ya da dış dünyadan izole ailelerden geldikleri görülmektedir. Diğer şema alanlarına ve diğer erken dönem uyumsuz şemalara kıyasla, bu alana ilişkin erken dönem uyumsuz şemaları olanlar, daha fazla zarar görmüş olan ve genellikle travmatik bir çocukluk geçirmiş olan kişilerdir. Bu kişiler yetişkin yaşamlarında kendilerine zarar veren ilişkileri sürdürmeye devam edebilirler ya da tersine ilişkilerden kaçınırlar.

Bu alanda aşağıdaki şemalar bulunmaktadır:

- a. **Terk Edilme / İstikrarsızlık:** Bu şemaya sahip olan kişiler önemli diğerleriyle olan ilişkilerinin kalıcı olmayacağı inancındadırlar. Genellikle tutarsız ailelerden gelmektedirler.
- b. **Güvensizlik/Suistimal Edilme:** Bu kişiler diğerlerinin fırsatını bulduklarında kişisel çıkarları için kendilerini kullanacağı, inciteceği, yalan söyleyeceği, kandıracağı, küçük düşüreceği ya da manipüle edeceği beklentisi içindedirler. Genellikle kötüye kullanan ailelerden gelmektedirler.
- c. **Duygusal Yoksunluk:** Duygusal yoksunluk şeması olan kişiler duygusal ilişki gereksinimlerinin yeterince karşılanamayacağı beklentisi içindedirler. Genel olarak soğuk ailelerden gelmektedirler. Duygusal yoksunluk başlığı altında, bakım (ilgi, sıcaklık, bağ/sevgi ya da bakım görme), empati (dinlenme ya da anlaşılma, kendini açma) ve korunma yoksunluğu (diğer önemli kişilerin koruması ve/veya yönlendirmesi) bulunmaktadır.
- d. **Kusurluluk/Utanç:** Kusurluluk/utanç şeması olan kişiler kendilerini kusurlu, kötü, değersiz, aşağı hissetmekte ve kendilerinin *sevilemez* olduklarına inanmaktadırlar. Bu duygu ve inançların temelinde kişinin benliğine ilişkin algıladığı eksiklik ve kusurlar yatmaktadır. şemanın kökeninde reddedici ebeveyn tarzları bulunmaktadır.
- e. **Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma:** Kişi ailesi dışındaki sosyal dünyaya uymadığı ya da farklı olduğu duygusu içindedir; kendini herhangi bir gruba ya da topluluğu aیت hissedememektedir. Bu kişilerin aileleri de dış dünyadan izoledirler.

2) **Zedelenmiş Otonomi ve Kendini Ortaya Koyma Alanı:** Bu alanda şemaları olan kişilerin kendileri ve dünya hakkındaki beklentileri, ebeveyn figürlerinden farklılaşmak ve onlardan bağımsız hareket edebilmek ile ilgili becerileriyle çatışmaktadır. İlgili

şemaları olan kişiler kendilerini aşırı koruyan ve her şeyi onlar adına yapan ailelerden gelebildikleri gibi tersi tutuma sahip olan ailelerden de gelebilmektedirler. Ebeveynlerinin bu tarzı çocuğun yetkin (competent) davranışlarının pekişmesini engellemekte ve çocuğun kendine güven duygusunu azaltmaktadır. Bu kişiler yetişkin yaşamlarında da kendi kimliklerini ortaya koyamamakta, kendi yaşamlarını kuramamakta, kişisel hedefler koymak ve bunlara ulaşmak için gerekli becerileri kazanamamaktadırlar.

Zedelenmiş otonomi ve kendini ortaya koyma alanında şu şemalar bulunmaktadır:

f. Bağımlılık/Yetersizlik: Bu kişiler başkalarının yardımı olmadan günlük sorumluluklarını yerine getirememektedirler; örn. karar vermek gibi. Genellikle pasiftirler ve çaresiz hissederler.

g. Hastalıklar ve Tehditler Karşısında Dayanıksızlık: Dayanıksızlık şeması olan kişiler her an baş edemeyecekleri felaketler yaşayacaklarına yönelik aşırı bir korku içindedirler. Genel olarak tıbbi, duygusal ya da dışsal (örneğin kazalar, doğal afetler) alanlara ilişkin felaketleştirme eğilimleri bulunmaktadır.

h. İç İçelik/Gelişmemiş Benlik: Bu kişilerin diğer önemli kişilerle (genellikle de ebeveynleriyle) sosyal gelişimlerini ve bireyleşmelerini engelleyecek derecede iç içe oldukları görülmektedir ve diğer(ler)i olmadan işlev göremeyeceklerine inanmaktadırlar. Bu kişilerde kendilerine ait bir kimlik ya da yön algısı bulunmayabilir.

i. Başarısızlık: Bu kişiler okul, iş yaşamı, vb alanlarda diğerlerinden daha yetersiz olduklarına ve kaçınılmaz olarak başarısız olacaklarına inanmaktadırlar. Şema yeteneksizliğe, yetersizliğe, başarısızlığa ilişkin bilişler içermektedir.

3) Zedelenmiş Sınırlar: Bu alanda içsel sınırlar koymakta ya da kendini disipline etmekte güçlük yaşamaya ilişkin şemalar bulunmaktadır. Bu şemalara sahip kişiler başkalarının haklarına saygı göstermekte, işbirliği yapmakta, verdikleri sözleri tutmakta

ya da uzun vadeli hedeflere ulaşmakta zorlanmaktadırlar. Genellikle bencil, sorumsuz ve narsistik bir görünüm sergilemektedirler.

Aile kökenlerine bakıldığında aşırı izin verici ve hoşgörülü ailelerden geldikleri; çocukluklarında da uyulması gereken kurallara uymaya, kendilerini kontrol etmeye ya da başkalarını dikkate almaya yönlendirilmedikleri görülmektedir. Bu kişiler bu yüzden dürtülerini kontrol etmekte ve uzun vadeli yarar için hazzı ertelemekte zorlanmaktadırlar. Aşağıdaki şemalar” zedelenmiş sınırlar “ alanında bulunmaktadırlar:

- j. Hak Görme/Büyüklik: Hak görme/büyüklik şeması olan kişiler diğer insanlardan üstün olduklarına, bu yüzden çeşitli ayrıcalıkları ve özel hakları olduğuna inanmaktadırlar. Bu kişiler yine bu sebeplerden sosyal norm ve kurallara uymak istememekte, başkaları için maliyeti ne olursa olsun kendi istekleri doğrultusunda davranmaya devam etmektedirler. Empatiden yoksun, talepkar, baskın kişilerdir.
- k. Yetersiz Özdenetim: Bu kişiler kendilerini yeterince kontrol edememekte ve hedeflerine yönelik engellenmelere tahammülleri düşüktür. Bu noktada duygularını ifade ediş tarzlarını ve dürtülerini denetleyememekteyiz.

4) Diğerleri Yönelimlilik Alanı: Bu alana ait şemaları olan kişiler onay almak, duygusal teması devam ettirmek ya da gelebilecek olumsuz tepkilerden kaçınmak için diğerlerinin gereksinimlerini kendi gereksinimlerinden önde tutmaktadırlar. Diğerleriyle olan etkileşimlerinde kendi gereksinimlerinden çok diğerlerinin tepkilerine odaklandıklarından kendi öfke ya da tercihlerine ilişkin farkındalıkları düşüktür.

Koşullu kabulün olduğu; çocukluklarında sevgi ve destek alabilmek için kendiliklerinin bazı yönlerini bastırmak zorunda kaldıkları ailelerden gelen bu kişilerin ebeveynleri çocuğun gereksinimlerinden çok kendi duygusal gereksinimlerini ya da sosyal görünümünü önemsemektedirler. Alan şu şemaları kapsamaktadır:

- l. Boyun Eğicilik: Terk edilmekten, diğerlerinin öfkesinden ya da zarar görmekten kaçınabilmek için kontrolün başkalarına bırakılmasıdır. Kişiler bu sebeplerden gereksinimlerin ya da duygularını (duygusal tepkilerini) bastırırlar. Boyun eğme şeması olan kişilerde çeşitli pasif- agresif davranışlar, kontrol edilemeyen öfke patlamaları, psikosomatik yakınmalar gibi bir takım işlevsel olmayan belirtiler ortaya çıkabilmektedir.
- m. Onay Arayıcılık: Gerçek ve güvenli bir benlik algısının diğerlerinin onayını almaya bağlı olduğu bu şemada benlik saygısı da yine diğerlerinin tepkilerine göre şekillenmektedir. Bu sebepten bu kişilerin sosyal statüye, dış görünüme, paraya ya da başarıya yönelik aşırı uğraşları bulunmaktadır.
- n. Kendini Feda: Bu kişiler kendi hazları pahasına diğerlerinin gereksinimlerini karşılamaya çalışmaktadırlar. Böylelikle benlik saygılarını ya da ihtiyaç duydukları kişiyle duygusal teması sürdürmeyi amaçlarlar.

5) Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık Alanı: Bu şema alanında kendiliğinden duyguların ve dürtülerin bastırılması söz konusudur. Bu kişiler içselleştirilmiş standartlarına ulaşabilmek adına mutluluklarından, kendilerini ifade etmekten, gevşemekten, yakın ilişkilerden ya da sağlıklarından ödün vermektedirler. Bu alandaki şemaların kökeninde genel olarak katı, baskılanmış, kendiliğindenlik ve zevkin yerine kendilik kontrolü ve kendini inkarın baskın olduğu çocukluk yaşantıları bulunmaktadır. Bu kişilerin genel olarak karamsar, endişeli ve korkulu oldukları ve dikkatli olmazlarsa yaşamlarının parçalanacağı beklentisi içinde olduklarından sürekli tetikte buldukları görülmektedir. Alan şu şemaları kapsamaktadır:

- o. Karamsarlık: Bu kişiler sürekli yaşamın olumsuz taraflarına odaklanmaktadırlar ve yaşamın çeşitli alanlarında (iş, maddi durum, kişilerarası ilişkiler gibi) işlerin kötü gideceğine ilişkin bir beklenti içindedirler. Bu kişiler ayrıca yaptıkları herhangi bir hatanın kayıplar ya da zarar görmeyle sonuçlanacağından korkmaktadırlar. Olumsuz sonuçlara ilişkin aşırı ve yaygın beklentilerinden dolayı sürekli olarak endişeli, tedirgin, aşırı uyarılmış durumdadırlar.

- Duyguları Bastırma: Kendiliğinden davranış, duygu ve iletişimin bastırılması yoluyla eleştirilmekten ya da dürtü kontrolünü kaybetmekten kaçınma söz konusudur. Genel olarak öfkenin, olumlu dürtülerin bastırılması söz konusu olduğu gibi kırılganlıklarını ifade etmekte de güçlük yaşarlar. Bu kişiler duyguları göz ardı ederlerken mantığa aşırı önem verirler.
- p. Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik: Bu kişiler utanç ve onaylanmamaktan kaçınabilmek için içselleştirmiş oldukları yüksek standartlarını yakalayabilmek adına gerek kendilerine gerekse diğerlerine karşı aşırı eleştirel davranmaktadırlar. Şemanın içeriğinde mükemmeliyetçilik, katı kurallar, zaman ve verimlilikle ilgili aşırı uğraşlar bulunmaktadır.
- q. Cezalandırıcılık: Hata yapan kişilerin- kendileri de dahil olmak üzere hatalarından dolayı sert bir biçimde cezalandırılması gerektiği inancını içermektedir. Bu kişiler diğer insanlara karşı öfkeli ve hoşgörüsüzdürler.

Yukarıda beş şema alanı altında anlatılmış olan 18 şema ayrıca koşullu ve koşulsuz şemalar olarak da ayrılmaktadırlar. *Terk edilme/ istikrarsızlık, güvensizlik/ suistimal edilme, duygusal yoksunluk, kusurluluk/utanç, sosyal izolasyon, bağımlılık/ yetersizlik, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, iç içelik/gelişmemiş benlik, başarısızlık, karamsarlık, cezalandırıcılık, hak görme/büyüklik ve yetersiz öz denetim* şemaları koşullu şemalardır. Bu şemalar daha erken dönemde gelişmişlerdir ve daha uyumsuz, daha katıdırlar. *Boyun eğme, kendini feda, onay arayıcılık, duyguların bastırılması ve katı standartlar/aşırı eleştiricilik* şemaları ise koşullu şemalar olup daha esnektirler. Öte yandan koşullu şemalar da-yine gereksinimlerinin karşılanması mümkün olmadığından-uyumsuz değildirlere (Young ve arkadaşları, 2003).

1.2.1.4.Şema İşlemleri ve Uyumsuz Başa Çıkma Stilleri

Erken dönem uyumsuz şemalar, oluştukları yaşamın erken dönemlerinde kişi için işlevsel ve uyumludurlar. Çocuğa içinde bulunduğu çevre hakkında bilgi sağlamaktadırlar ve başa çıkmaya yöneliktirler. Ancak yaşamının ilerleyen dönemlerinde, değişen çevresel koşullara rağmen kişilerin dünyayı şemalarıyla tutarlı olarak algılamaları ve bu şemaları sürdürecekteki tepkiler vermeleri sebebiyle uyumsuz hale gelmektedirler. Bu anlamda şemaların kendilerini sürdürücü özellikleri olduğu görülmektedir. Bilişsel çarpıtmalar, kendini yenen yaşam örüntüleri, şema başa çıkma stilleri şemayı sürdürmeye yönelik eylemlerdir (Young ve arkadaşları, 2003).

Şemaların tanımında da belirtildiği gibi, şemalar duyguları, anıları, beden duyumlarını ve bilişleri içermekle beraber, herhangi bir davranışı içermemektedirler. Şema Modeline göre davranışlar şemanın bir ögesi değil, *başa çıkma tepkilerinin* bir parçasıdır; şemalar davranışları yönlendirmektedirler. Davranışsal, bilişsel ve duygusal stratejileri içeren başa çıkma tepkileri kişiden kişiye farklılık gösterdikleri gibi, kişiler aynı şemayla başa çıkabilmek için farklı durumlarda farklı stratejiler de izleyebilmektedirler (Young ve arkadaşları, 2003).

Görüldüğü üzere AKB olan kişiler, uyumsuz şemalarıyla yine uyumsuz başa çıkma stilleriyle baş etmeye çalışmaktadırlar (Young ve Klosko, 1994; Young ve arkadaşları, 2003). Şema teslimi, şema aşırı telafisi ve şema kaçınması şemaları sürdüren uyumsuz başa çıkma stilleridir.

Şema teslimi, şemayı güçlendiren ve sürekli kılan düşünsel, davranışsal veya duygusal stratejileri kapsamaktadır. Eksen II bozukluklarının değişime dirençli olmasında şemaların bu özelliği önemli rol oynamaktadır (Young ve Lindeman, 1992). Bu kişiler şemayı koşulsuz olarak kabul ederler ve şemalarıyla uyumlu davranışlar gösterirler. Şemanın sebep olduğu sıkıntılarla doğrudan yüzleşmektedirler.

Şema kaçınmasında kişiler şemayı aktive edecek her türlü uyarandan kaçınırlar. Şemaları hakkında düşünmekten de kaçınılmaktadırlar; düşünce ya da imgeleri

engellerler. Bu tür düşünceler zihinlerine geldiğinde ise bu kişiler çeşitli uğraşlarla başka şeylere yönelmektedirler. Bastırma, madde- alkol kullanımı, işkoliklik, kompulsif temizlik kaçınmak için kullandıkları bazı stratejilerdir.

Aşırı telafi başa çıkma stilinde ise kişiler şemanın tersini ortaya koyacak duygu, düşünce ve davranışlarda bulunurlar. Kural/norm karşıtı davranma, saldırganlık, baskınlık, kişilerarası alanda mesafeli olma gibi farklı şemalara ilişkin olarak çeşitli telafi davranışları görülmektedir.

1.2.1.5.Şema Modeli Çerçevesinde Yapılan Araştırmalar

Şema modeli çerçevesinde çeşitli Eksen I ve Eksen II bozuklukları ile ilişkili olarak pek çok çalışma yapılmıştır. Depresyon (Shah ve Waller, 2000; Riso, du Toit, Blandino, Penna, Dacey ve Duin 2003; Waller, Shah, Ohianaon ve Eliot, 2001), kaygı bozuklukları (Hedley, Hoffart ve Sexton, 2001; Hoffart, Versland ve Sexton, 2002), travma (McGinn, Young ve Sanderson, 1995), yeme bozuklukları (Meyer ve Gillings, 2004; Murray, Waller ve Legg, 2000;), madde bağımlılığı (Ball ve Cecero, 2002; Ball ve Young, 2000; Ball, 1998; Ball, Cobb-Richerdson, Connoly, Bujosa ve O’Neil, 2005; Brotchie, Meyer, Copello, Kidney ve Waller, 2004) model çerçevesinde çalışılan bozukluklardır. AKB’ de, yakın zamanda Şema Terapi Modeli çerçevesinde incelenmeye başlanmış Eksen II bozukluklarından biridir (International Society for Schema Therapy [ISST], 2006).

Literatürde, AKB’nin doğası, ulaşılabilirliği ve çalışılabilirliğinin zorluğu sebebiyle sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Yine AKB’ nin Şema Terapi kuramı çerçevesinde incelendiği araştırma sayısı da oldukça sınırlı kalmaktadır (Petrocelli, Glaser, Calhaun ve Campell, 2001; Ball ve Cecero, 2001; Young, J. E., kişisel iletişim, Mart,11, 2006).

Petrocelli, Glaser, Calhaun ve Campell (2001) tarafından yapılan araştırmanın sonuçları AKB olan kişilerde terk edilme, duygusal yoksunluk, sosyal izolasyon şemalarının bulunduğu işaret etmektedir. Lobbestael, Arntz ve Sieswerda (2005) tarafından Şema

Mod Ölçeği (Schema Mode Questionnaire) kullanılarak yapılan bir başka çalışmada AKB olan bireylerin kopuk korungan, taciz edilmiş ya da terk edilmiş çocuk, kızgın/impulsif çocuk ve saldırı/öfke modlarından yüksek puanlar aldıkları görülmüştür.

Ülkemizde de yine AKB ile ilgili olarak yapılmış olan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Karaer ve arkadaşları, 2004; Baykız, 2003; Korkmazhan, 2003; Türkçapar, 2002; Soygüt ve Türkçapar, 2001; Türkçapar ve arkadaşları, 2000; Süer, 1998; Önder, 1996; Engeler, 1999; Kartallar, 1996; Özmenler, 1995). Entegratif yaklaşımla yapılmış çalışmalara bakıldığında ise kişilerarası şemalar- AKB ilişkisini incelemek adına yalnızca tek bir çalışmanın yapılmış olduğu görülmektedir. Soygüt ve Türkçapar (2001) tarafından gerçekleştirilen çalışma AKB'deki bilişsel- kişilerarası kimi örüntüleri incelemektedir.

Toplumsal açıdan büyük maddi ve manevi bedelleri olan AKB' nin anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Bugüne kadar bu konuda yapılmış araştırmalar sınırlı kalmakla birlikte, başlangıçta özellikle sınır ve narsisistik kişilik bozukluklarının tedavisi için geliştirilmiş olan Şema Modeli ile ilgili yeni yönelimlerin arasında AKB' ye ve adli (forensic) örnekleme özgü bir formülasyon ve terapi model geliştirilmesine odaklanıldığı gözlenmektedir (International Society for Schema Therapy [ISST], 2006; Braham ve Hopkins, 2005).

Şema Modeli, daha önce de değinildiği gibi kişilik bozukluklarının anlaşılması için ortaya konmuş entegratif bir modeldir. Kuramın temeli olan erken dönem uyumsuz şemaların gelişimlerinin AKB' nin etiyolojisinde önemli rol oynadığı düşünülen psikososyal faktörlerle gösterdiği paralellik göz önüne alındığında, Şema Modelinin özgün olarak bu bozukluğun etiyolojisi ve doğasının anlaşılmasında önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir. Öte yandan, ülkemizde Şema Modeli çerçevesinde yapılmış herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu alanda yapılacak bir çalışmanın, bozukluğun ülkemizdeki sosyodemografik değişkenlerle ilişkili görünümünün anlaşılması açısından da katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Ayrıca, daha önce Soygüt ve Türkçapar tarafından (2001) yapılan çalışmanın bir uzantısı olarak, bu çalışmayla farklı bir şema kavramsallaştırması ve şemaların gelişiminde etkili olduğu varsayılan ebeveyn

stilleri ve şemaları sürdüren davranışsal örüntülerin incelenmesi yönünde katkılar sağlanabilecektir.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yukarıda aktarılan gerekçelerden hareketle, yapılan bu araştırmanın amacı, AKB' ye özgü, olumsuz kişilerarası etkileşimler sonucu oluşan erken dönem uyumsuz şemaların incelenmesi, bu şemaları sürdüren başa çıkma tarzlarının belirlenmesi ve AKB olan kişilerin herhangi bir eksen I ya da eksen II tanısı bulunmayan kişilerle bu şemaların varlığı ve aktivasyonu bakımından karşılaştırılmasıdır.

Araştırmanın hedeflerine daha özgül olarak bakıldığında, aşağıdaki alt başlıklar üzerinden karşılaştırmalar yapılması hedeflenmektedir:

- 1) AKB tanısı olan kişilerle karşılaştırma grubu arasında erken dönem uyumsuz şemalar bakımından anlamlı fark var mıdır?
- 2) AKB tanısı olan kişilerle karşılaştırma grubu arasında algılanan ebeveynlik stilleri bakımından anlamlı fark var mıdır?
- 3) AKB tanısı olan kişilerle karşılaştırma grubu arasında şema ile ilgili başa çıkma davranışlarından biri olan ve şemayı sürdüren kaçınma davranışının gösterilmesi bakımından anlamlı fark var mıdır?
- 4) AKB tanısı olan kişilerle karşılaştırma grubu arasında şema ile ilgili başa çıkma davranışlarının bir diğeri olan telafi davranışının gösterilmesi bakımından anlamlı fark var mıdır?
- 5) AKB tanısı olan kişilerde erken dönem uyumsuz şemaları algılanan hangi ebeveynlik stilleri yordamaktadır?
- 6) AKB tanısı olan kişilerin işlevsel olmayan ebeveynlik algıları ve kaçınma/telafi başa çıkma davranışları arasında erken dönem uyumsuz şemaların aracı (mediator) rolü var mıdır?
- 7) AKB tanısı olan kişilerle karşılaştırma grubu arasında fiziksel, cinsel ve duygusal istismara uğrama bakımından anlamlı fark var mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. ÖRNEKLEM

AKB grubuna ilişkin uygulamalar, Temmuz 2006- Mart 2007 tarihleri arasında Gülhane Askeri Tıp Akademisi (GATA) Komutanlığı Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı'nda ve ilgili başka bir kurumda araştırmacı ve uzman bir psikolog tarafından yürütülmüştür. Bu gruba ilişkin veriler hastane örnekleminde ve tutuklu örnekleminde toplanmıştır. Katılımcılar, bir psikiyatri uzmanı tarafından yapılan klinik görüşme sonrası DSM-IV ölçütlerine göre AKB tanı ölçütlerini karşıladığı belirlenmiş bireylerden oluşmaktadır. Uygulamaların yapıldığı kurumlardaki örneklemin özelliği gereği katılımcıların tümü erkektir. Araştırmaya 18 yaşını doldurmuş, en az okur- yazar düzeydeki katılımcılar dahil edilmiştir.

AKB grubuna ilişkin uygulamalar ilk aşamada 72 kişi ile gerçekleştirilmiş ancak araştırma kriterlerini karşılamadığı anlaşılan ya da ölçekleri uygun olarak doldurmayan 6 katılımcı daha sonra araştırma dışı bırakılmıştır. Buna göre AKB grubu toplamda 66 kişiden oluşmaktadır. 20-49 yaş aralığındaki grubun yaş ortalaması $X = 25.55$ 'dir ($S = 5.78$).

Karşılaştırma grubu ise GATA Komutanlığı bünyesinde yer alan bir birlikte askerliğini yapmakta olan, psikiyatrik ilaç kullanmayan ve herhangi bir psikiyatri servisine daha önce de başvurmamış olan katılımcılardan oluşmaktadır. Uygulamalar Aralık 2006- Mart 2007 tarihleri arasında araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Bu gruptaki kişiler cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve çeşitli demografik özellikler bakımından AKB grubu ile benzer özellikler göstermektedirler.

Karşılaştırma grubu, tanı almamış ve herhangi bir psikolojik rahatsızlık bildirmeyen katılımcılardan oluşmakla birlikte, grupların belirti düzeylerinin karşılaştırılması amacıyla her iki gruptaki katılımcılara da Kısa Semptom Envanteri (KSE) uygulanmıştır. Sonuçlar Ek 3'den izlenebilir.

Karşılaştırma grubuna ilişkin olarak 56 kişiye uygulama yapılmış, psikiyatrik ilaç kullandığı anlaşılan ve alkol- madde bağımlılığı tedavisi gören bir katılımcı araştırmaya dahil edilmemiştir. Ayrıca ölçekleri uygun olarak doldurmayan iki katılımcı daha araştırma dışı bırakılmıştır. Buna göre karşılaştırma grubu 53 kişiden oluşmaktadır. 20-27 yaşları arasındaki grubun yaş ortalaması $X= 21.72$. 'dir ($S=1.61$).

AKB ve karşılaştırma gruplarının demografik özelliklerine ait bilgiler EK 1'den izlenebilir.

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

2.2.1. Kişisel Bilgi Toplama Formu:

Araştırmada 66 maddeden oluşan ayrıntılı bir bilgi toplama formu kullanılmış, formda yer alan maddeler yarı yapılandırılmış görüşme biçiminde katılımcılara sorulmuştur. Hazırlanan bilgi formu katılımcıya ve ailesine ilişkin sorulardan oluşmaktadır. Sorular AKB' nin etiyolojisi göz önüne alınarak seçilmiştir. Bilgi toplama formunda, katılımcının ve ailesinin (anne, baba ve kardeşler) mesleğine, sosyo-ekonomik düzeyine (SED), alkol- madde kullanımına, suç öyküsü bulunup bulunmamasına ilişkin sorular bulunmaktadır. Ayrıca katılımcıların aile içi ilişkilerini nasıl değerlendirdiklerine ve çocukluklarında cinsel, fiziksel ve/veya duygusal istismara uğrayıp uğramadıklarına ilişkin sorularda da bilgi toplama formunda bulunmaktadır.

Kişisel Bilgi Toplama Formunda yer alan bazı sorular Süer (1998) tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışmasında kullanılan ve araştırmacı tarafından hazırlanan bilgi toplama formundan alınmıştır.

2.2.2. Young Şema Ölçeği-Kısa Form 3-YŞÖ-KF3 (Young Schema Inventory [YSQ-SF3]):

Erken dönem uyumsuz şemaların belirlenmesi amacıyla Young Şema Ölçeği'nin 90 maddelik kısa formunun 3. versiyonu (YŞÖ-KF3) kullanılmıştır.

YŞÖ-KF3, 16 şema ve 205 maddeden oluşan uzun form (Young ve Brown, 1990) ve 15 şema ve 75 maddeden oluşan kısa formun (Young, 1994) ardından, bahsedilen formlardan farklı olarak Onay Arayıcılık, Cezalandırıcılık ve Karamsarlık şemalarının eklenmesiyle oluşturulmuş 90 maddelik bir ölçektir (Young 2004, kişisel ileti). Kısa ve uzun formun karşılaştırılmasına ilişkin yürütülen çalışmalar her iki formun da benzer düzeyde iç tutarlık, paralel form güvenilirliği, ayırt edici geçerliği olduğunu ve hem klinik hem araştırma amaçlı kullanılabilir olduğunu göstermektedir (Waller ve arkadaşları, 2001; Stopa, Thorne, Waters ve Preston, 2004) Buradan hareketle kısa formların gerek klinik örneklemede gerekse de araştırma amaçlı olarak kullanılabilmesi anlaşılmaktadır.

Ölçek, beş şema alanının altında yer alan 18 erken dönem uyumsuz şemayı kapsamakta ve bu anlamda 18 şema boyutundan oluşmaktadır. Bu şema boyutları terk edilme/istikrarsızlık, güvensizlik/suistimal edilme, duyguları bastırma, kusurluluk/utanç, sosyal izolasyon/yabancılaşma, bağımlılık/yetersizlik, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, iç içelik/gelişmemiş benlik, başarısızlık, hak görme/büyüklik, yetersiz özdenetim, boyun eğicilik, kendini feda, onay arayıcılık, karamsarlık, duygusal yoksunluk, yüksek standartlar/aşırı eleştiricilik ve cezalandırıcılıktır. Her boyut beş maddeden oluşmaktadır.

Yukarıda bahsedilen şema boyutları model tarafından önerilen beş şema alanında yer almaktadırlar. Bu şema alanları kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi/performans, zedelenmiş sınırlar, diğerleri yönelimlilik ve aşırı tetikte olma/bastırılmışlıktır.

Kendini-bildirime dayanan ölçeğin yönergesinde, bireylerden, kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadelerden oluşan maddeleri okuyarak, ifadenin kendisini tanımlama gücüne göre 1 (benim için tamamıyla yanlış) ile 6 (beni mükemmel şekilde tanımlıyor) arasında derecelendirilen Likert tipi bir ölçek üzerinden değerlendirme yapması istenmektedir. Ölçek için kesme puanı belirlenmemiş olmakla birlikte yüksek puanlar daha çok sayıda ve daha şiddetli erken dönem uyumsuz şemanın varlığına işaret etmektedir.

İkiyüzbeş maddeden oluşan ve 16 erken dönem uyumsuz şemayı ölçen uzun formula yürütülen geçerlik-güvenirlilik çalışmasında, klinik olmayan örnekleme 13, klinik örnekleme ise 15 alt ölçeğe ulaşılmıştır (Schmidt, Joiner, Young ve Telch, 1995). 75 maddelik kısa formun kullanıldığı araştırmalarda ise çalışmanın yapıldığı kültüre ve örneklemin özelliğine göre (klinik ya da üniversite) 13 ile 16 faktör arasında değişen yapıların oluştuğu gözlenmiştir (Baranoff, Oei, Cho ve Kwon, 2006; Hoffart ve arkadaşları, 2006; Chevallet, Mauchnad ve Cottraux, 2006; Calvete, Estevez, de Arrayobe, ve Ruiz 2005; Cecero, Nelson ve Gillie, 2004; Welburn, Corstine, Dagg, Ponterfract ve Jordan, 2002; Lee, Taylor ve Dunn, 1999). Ölçeğin test- tekrar test güvenirliğinin şema boyutlarına göre .50-.87 arasında, iç tutarlığının ise yine şema boyutlarına göre .84 ile 96 arasında değiştiği rapor edilmektedir (Baranoff ve arkadaşları, 2006; Hoffart ve arkadaşları, 2006; Schmidt ve arkadaşları, 1995).

Ölçeğin birleşen geçerliğine ilişkin çalışmalar, psikolojik belirtilerle (Welburn ve arkadaşları, 2002, Glaser ve arkadaşları, 2002), bilişsel özelliklerle (Calvete ve arkadaşları, 2005), bağlanma biçimleriyle (Cecero ve arkadaşları, 2004), çeşitli kişilik bozukluklarıyla (Ball ve arkadaşları, 2001) kuramsal olarak beklendiği yönde ilişkiler bildirmiştir.

Türkiye’de yürütülen çalışmalara bakıldığında, ölçeğin ilk versiyonunun (Young, 1990) ilk çevirisinin ve Türk üniversite örneklemeleri üzerinde yürütülen ilk psikometrik çalışmaların Sezgin (1996, 1997) tarafından yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda bulunan 13 faktörün 12’si, Schmidt ve arkadaşlarının (1995) çalışmasındaki faktörlerle uyumlu bulunmuştur. Ölçeğin uzun formunun revize edilmiş versiyonu (Young, 1991)

üzerindeki psikometrik çalışmalar ise yine Sezgin tarafından sürdürülmektedir. Bu versiyon üzerinde, Batur (2004) tarafından üniversite örnekleme üzerinde yürütülen faktör analizi sonuçlarına göre ise 14 faktör elde edilmiştir. Ölçeğin, mevcut tez çalışmasında da kullanılan formu ile orta öğrenime devam eden ve ergenlik döneminin temsil eden bir örneklem üzerinde Sarıtaş (2007) tarafından yapılan çalışmada ise şema alt boyutları açısından yorumlanabilir bir faktör yapısı oluşmamış, bunun üzerine özgün formda önerilen boyutlar üzerinde üst sıra faktör analizi yürütülmüştür. Yapılan üst sıra faktör analizi sonucu model ile uyumlu olarak üç şema alanına ulaşılmıştır.

Doksan maddeden oluşan ve bir örneği Ek 5’de verilen kısa formun ülkemizdeki geçerlik güvenirlik çalışması üniversite örnekleminde Soygüt, Karaosmanoğlu, Çakır ve Tuncer (değerlendirmede) tarafından yürütülmüştür. Klinik örnekleme Karaosmanoğlu, Soygüt, ve Tuncer tarafından yürütülen geçerlik-güvenirlik çalışması ise devam etmektedir. Ölçeğin yapı geçerliğinin ortaya konması amacıyla yapılan Temel Bileşenler Analizi sonucu 16 şema boyutunun oluştuğu görülmüştür (Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır, değerlendirme). Bu boyutlar başarısızlık, duygusal yoksunluk, karamsarlık, onay arayıcılık, duyguları bastırma, cezalandırılma/aşırı sorumluluk, iç içelik, kendini feda, güvensizlik/suistimal edilme, terk edilme, ayrıcalıklılık, yüksek standartlar, yetersiz özdenetim, cezalandırılma/kusurluluk, boyun eğicilik ve hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık şema boyutlarıdır. Yapılan üst sıra faktör analizi sonrası ise Zedelenmiş Otonomi, Kopukluk, Yüksek Standartlar ve Zedelenmiş Sınırlar şema alanlarına ulaşılmıştır.

Faktör analizine dahil edilmemiş olan 3 maddenin çıkarılmasından sonra kalan 87 madde üzerinden tüm ölçeğin iç tutarlık katsayısı hesaplanmış, Cronbach Alpha $\alpha = .94$ bulunmuştur. Ölçeğin yarıya bölme güvenirlik katsayılarının .89 ve .90 olduğu, şema boyutlarının iç tutarlık katsayılarının ise $\alpha = .64-.82$ arasında değiştiği gözlenmiştir. Üst sıra faktör analizi sonucu belirlenen şema alanlarının iç tutarlık katsayıları ise Cronbach Alpha $\alpha = .64-.82$ arasında değişmektedir.

Ölçeğin birleşen geçerliğini sorgulamak amacıyla ölçekten elde edilen test puanları ile çalışmada kullanılmış olan diğer ölçekler arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmış,

buna göre ölçeğin Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R) ile .59, Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ) ile .52, Young Telafi Ölçeği (YTÖ) ile .48 ve Young Kaçınma Ölçeği (YR-KÖ) ile .39 düzeyinde korelasyon gösterdiği tespit edilmiştir.

Ayırt edici geçerliğe ilişkin bulgular YŞÖ-KF3'ün, SCL-90'da psikopatoloji bakımından düşük, orta ve yüksek olarak sınıflandırılan 3 grubu istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ayırt edebildiğini (Wilks' Lambda=.72, $X^2(2, N=402)=128,34$, $p<.0001$) ve grupların %53 gibi bir doğrulukla sınıflandırıldığı göstermiştir. Gruplar düzeyinde değerlendirildiğinde, psikopatolojik belirtilerin düşük düzeyde olduğu grup %67 doğrulukla, orta düzeyde olduğu grup %43 doğrulukla, yüksek düzeyde olduğu grup ise %70 doğrulukla sınıflanabilmektedir (Soygüt, Karaosmanoğlu, Çakır ve Tuncer, değerlendirmede).

2.2.3. Young Ebeveynlik Ölçeği-YEBÖ (Young Parenting Inventory-[YPI]):

Algılanan ebeveynlik stillerinin ölçülmesi amacıyla araştırmada Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ) kullanılmıştır.

Young (1994) tarafından geliştirilen ölçek, 72 maddeden oluşmakta ve anne- babanın erken dönem uyumsuz şemaların temelini oluşturduğu düşünülen çeşitli davranışlarını içermektedir. Ölçekte yer alan maddeler kuramsal olarak duygusal yoksunluk, terk edilme/istikrarsızlık, güvensizlik/suistimal edilme, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, bağımlılık/ yetersizlik, kusurluluk/utanç, başarısızlık, yüksek standartlar/aşırı eleştiricilik, kendini feda, hak görme/büyüklik, yetersiz özdenetim, iç içelik/gelişmemiş benlik, karamsarlık, duyguları bastırma, cezalandırılma, onay arayıcılık ve boyun eğicilik şemalarıyla ilişkilidir ve bu anlamda sosyal izolasyon/yabancılaşıma şeması dışında, özgün formda bahsedilen şemalara karşılık gelen 17 alt boyut önerilmektedir.

Yönergede, katılımcıdan anne- babasını tarif eden davranışları, hem anne hem de babasını çocukluğu sırasında en iyi tanımlayan şekliyle 1 (tamamıyla yanlış) ile 6 (ona

tamamı ile uyuyor) arasında derecelendirmesi istenmektedir. Duygusal yoksunluk şemasını temsil eden ilk beş maddeden alınan düşük puanlar şemanın oluşumuna yönelik ebeveyn stillerini temsil ettiklerinden bu 5 madde ters olarak puanlanmaktadır. Yüksek puanlanan maddeler ebeveynin erken dönem uyumsuz şema oluşumuna yönelik olumsuz ebeveynlik tutumlarına işaret etmektedir.

Ölçeğin özgün formuna ilişkin geçerlik- güvenilirlik çalışmaları devam etmektedir. Yakın zamanda Sheffield, Waller, Emmanuelli, Murray ve Meyer (2005) tarafından üniversite örnekleminde yürütülen bir çalışma ölçeğin 37 maddeden oluşan kısaltılmış bir formunun kabul edilebilir düzeyde geçerlik ve güvenilirliğe sahip olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada duygusal olarak yoksun bırakan, aşırı koruyucu, küçümseyici, mükemmeliyetçi, karamsar/korkulu, kontrol edici, duygusal bakımdan bastırılmış, cezalandırıcı ve koşullu/narsistik ebeveynlik boyutlarına ulaşılmıştır. Bahsedilen boyutlarının iç tutarlıklarının .67-.92 arasında değiştiği görülmüştür. İki yönlü Wilcoxon Testi ve Spearman rho korelasyonu ile ölçülen test- tekrar test güvenirliliği ise alt boyutlar için .53-.85 arasında değişmektedir. Ölçeğin yapı geçerliğini incelemek amacıyla YŞÖ-KF alt boyutları ile ebeveynlik ölçeği alt boyutları arasındaki Spearman rho korelasyonlarına bakılmış, Young Ebeveynlik ölçeğinin pek çok alt boyutunun YŞÖ alt boyutları ile anlamlı korelasyonlar gösterdiği rapor edilmiştir. Ölçeğin kriter geçerliğine ilişkin olarak yürütülen bir başka çalışmada da dürtüsel davranışlar ve KSE'nin somatizasyon alt boyutu ile YEBÖ'nün çeşitli alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür (Sheffield, Waller, Emmanuelli ve Murray, 2006).

Ölçeğin Türkçe uyarlama ve geçerlik- güvenilirlik çalışması Soygüt, Karaosmanoğlu, ve Çakır (2007a) tarafından üniversite örnekleminde yürütülmüştür. Klinik örnekleminde Karaosmanoğlu, Soygüt ve Tuncer tarafından yürütülen geçerlik-güvenirlilik çalışması ise devam etmektedir. Üniversite örnekleminde yürütülen çalışmada 8 maddenin örneklem için temsil edici olmadığı görülmüş ve ölçeğin 64 madde üzerinden değerlendirilmesi uygun bulunmuştur. Yapılan Temel Bileşenler Analizi sonucu ortaya çıkan ebeveynlik boyutları kuralcı/kalıplıyıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı koruyucu/evhamlı, başarı

odaklı, kontrol etmeyen/sınırsız, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve duygularını bastıran değişime kapalı/ ebeveynlik olarak belirlenmiştir.

Özgün formdan farklı olarak, YEBÖ'nün duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ebeveynlik boyutundaki tüm maddeler (1,2,3,4,5,36,45 ve 52) ters puanlanmaktadır.

Ölçeğin iç tutarlık katsayısı ebeveynlik boyutları bakımından anne formunda $\alpha=.53-.86$; baba formunda ise $\alpha=.61-.89$ arasında değişmektedir. Anne formuna ilişkin boyutların toplam iç tutarlık katsayısı $\alpha=.90$, baba formuna ilişkin boyutların toplam iç tutarlık katsayısı ise yine $\alpha=.90$ bulunmuştur. Yarıya bölme güvenilirliği Spearman Brown eşit yarımlar güvenilirliği anne formunda .82, baba formunda ise .83 olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin birleşen geçerliğine ilişkin analizler, anne formunun YŞÖ-KF3 ile .51, YR-KÖ ile .27, YTÖ ile .29, SCL-90-R ile .51 düzeyinde anlamlı korelasyonlar gösterdiğine işaret etmektedir ($p<.01$). Anne formunun baba formu ile gösterdiği korelasyon .68 olarak bulunmuştur. Baba formunun birleşen geçerliğine ilişkin analizler ise YŞÖ-KF3 ile .47, YR-KÖ ile .23, YTÖ ile .29, Belirti Tarama Listesi SCL-90-R ile .43 düzeyinde anlamlı korelasyonlara işaret etmektedir ($p<.01$).

2.2.4. Young-Rygh Kaçınma Ölçeği-YR-KÖ (Young-Rygh Avoidance Inventory [YRAI]):

Şema sürdürücü başa çıkma davranışlarından biri olan kaçınma davranışlarını ölçmek amacıyla Young-Rygh Kaçınma Ölçeği(YR-KÖ) kullanılmıştır.

Young ve Rygh tarafından (1994) geliştirilen ölçek, erken dönem uyumsuz şemalarla başa çıkabilmek amacıyla kullanılan çeşitli savunma mekanizmalarını içermektedir. 40 maddeden oluşan kendini-bildirime dayanan ölçeğin kuramsal olarak önerilen 14 alt boyutu bulunmaktadır. Bu boyutlar şunlardır: Üzüntü veren olaylar hakkında kasıtlı olarak düşünmeme, madde kullanımı, mutsuzluğun inkar edilmesi, aşırı mantıksallaştırma ve kontrol, öfkenin bastırılması, psikosomatik semptomlar,

insanlardan uzaklaşma, anıların inkar edilmesi, uyuyarak kaçınma/enerji kaybı, aktiviteyle zihinden uzaklaştırma, kendini yatıştırma (yiyerek, alışverişle...), olumsuz duyguların pasif engellenmesi, pasif zihinden uzaklaştırma (fantezi kurma, televizyon), üzüntü veren durumlardan kaçınma.

Ölçek, maddelerin katılımcılar tarafından 1 (“benim için tamamiyle yanlış”) ile 6 (beni mükemmel şekilde tanımlıyor”) arasında değişen Likert tipi bir ölçek üzerinde derecelendirilmesiyle puanlanmaktadır. Herhangi bir kesim noktası belirlenmemiş olmakla birlikte ölçekten alınan yüksek puanlar daha fazla kaçınma davranışına işaret etmektedir.

Ölçeğin özgün formuna ilişkin psikometrik çalışmalar devam etmektedir. Sprenger, Waller ve Bryant-Waugh (2001) tarafından yürütülen çalışmada ölçek için 31 maddeden oluşan 2 boyutlu yapının uygun olduğu görülmüş, bilişsel/duygusal ve davranışsal/somatik kaçınma boyutları araştırmacılar tarafından önerilmiştir. Ölçeğin toplam madde için iç tutarlık katsayısı $\alpha=.79$, alt boyutların iç tutarlık katsayıları ise sırasıyla $\alpha=.78$ ve $\alpha=.65$ bulunmuştur. Bahsedilen çalışma ayrıca ölçeğin yeme bozukluğunda ayırt edici geçerliğini destekler niteliktedir.

Ölçeğin ülkemizdeki geçerlik- güvenirlilik çalışmaları üniversite örnekleminde Soygüt ve arkadaşları (2007b) tarafından yürütülmüştür. Klinik örnekleminde Karaosmanoğlu ve arkadaşları tarafından yürütülen geçerlik-güvenirlilik çalışması ise devam etmektedir. Çalışmada 6 boyut ve 26 maddeden oluşan yapının ölçek için uygun olduğu görülmüştür. Türk üniversite örneklemindeki çalışma sonrası oluşan boyutlar şunlardır: Psikosomatizm, sıkıntıyı yok saymak, duygu kontrolü, içe çekilme, aktiviteyle zihinden uzaklaştırma ve hissizlik/duyguları bastırma. Tüm ölçek için iç tutarlık katsayısı $\alpha=.77$ bulunmuş, alt boyutların iç tutarlık katsayılarının ise $\alpha=.45-.76$ arasında değiştiği gözlenmiştir. Yarıya bölme güvenirliliği Spearman- Brown eşit olmayan yarılar katsayısı .67’dir.

YR-KÖ’nün birleşen geçerliğini ortaya koymak amacıyla ölçekten elde edilmiş test puanları ile diğer ölçekler arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmış, buna göre

ölçeğin YŞÖ-KF ile .51, YTÖ ile .37, YEBÖ- Anne formu ile .28, YEBÖ-Baba formu ile .22, SCL-90-R ile .37 düzeyinde anlamlı korelasyon gösterdiği görülmüştür.

2.2.5. Young Telafi Ölçeği- YTÖ (Young Compensation Inventory [YCI]):

Şema sürdürücü başa çıkma davranışlarının ölçülmesi için kullanılan bir diğer ölçek Young Telafi Ölçeği (YTÖ)'dir.

Young (1995) tarafından geliştirilen ölçek kendini bildirim dayanamakta ve 48 maddeden oluşmaktadır. Ölçek öfke/düşmanlık, baskınlık, aşırı iddiacılık, tanınma ya da statüye aşırı düşkünlük, manipülasyon, istismar etme, pasif-agresif tutum, aşırı buyurganlığa yönelik maddeler içermektedir (Ball ve Young, 2000).

Ölçek 1 (“benim için tamamiyle yanlış”) ile 6 (“beni mükemmel şekilde tanımlıyor”) arasında değişen Likert tipi bir ölçek üzerinden katılımcıların kendilerini değerlendirmelerine dayanmaktadır. Ölçek için belirlenmiş bir kesim noktası olmamakla birlikte alınan yüksek puanlar daha fazla sayıda telafi davranışına işaret etmektedir. Ölçeğin klinik kullanımı ise, her bir telafi davranışının ilişkili ve sürdürücüsü oldukları şemalar kuramsal olarak belirtilmiş olduğundan, ölçek maddelerinin teker teker çalışılmasına dayanmaktadır.

Ölçeğin özgün formuna ilişkin psikometrik çalışmalar devam etmektedir. Türkçe geçerlik-güvenirlik çalışmaları üniversite örnekleminde Soygüt, Karaosmanlı ve Çakır (2007c) tarafından yürütülmüştür. Klinik örnekleme Karaosmanoğlu ve arkadaşları tarafından yürütülen geçerlik-güvenirlik çalışması ise devam etmektedir. Ölçeğin Türkçe formu üzerinde yapılan Temel Bileşenler Analizi sonucu statü düşkünlüğü, aşırı titizlik, asilik, eleştirelilik/haklılık, aşırı bağımsızlık, kontrol edicilik/manipülatif olma, mesafelilik, kendi yönelimlilik, aşırı tepkisellik/saldırganlık ve eleştiriye tahammülsüzlük boyutlarının olduğu görülmüştür. Tüm ölçek için iç tutarlık katsayısı $\alpha=.88$ bulunurken alt ölçekler için bu sayı $\alpha=.40-.85$ arasında değişmektedir. Ölçeğin iki yarım güvenirlik Spearman-Brown eşit yarılar katsayısı .76'dır.

YTÖ'nün birleşen geçerliğini ortaya koymak amacıyla ölçekten elde edilmiş test puanları ile ilgili diğer ölçekler arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmış, buna göre ölçeğin YŞÖ-KF ile .50, YR-KÖ ile .37, YEBÖ- Anne formu ile .30, YEBÖ-Baba formu ile .29, SCL-90-R ile .29 düzeyinde anlamlı korelasyon gösterdiği görülmüştür.

2.2.6. Kısa Semptom Envanteri-KSE (Brief Symptom Inventory [BSI]):

Çalışmada AKB ve karşılaştırma gruplarının genel belirti düzeyleri bakımından karşılaştırılmaları amacıyla Kısa Semptom Envanteri (KSE) uygulanmıştır.

Derogotis (1992, akt. Savaşır ve Şahin, 1997) tarafından geliştirilen ölçek Belirti Tarama Listesi (Symptom Checklist-Revised-SCL 90- R; Derogotis, 1977, 1994; akt. Dağ, 1991, 2000) ile yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkmıştır ve bahsedilen ölçeğin kısa formu niteliğindedir. Ölçek SCL-90-R'nin 9 faktörüne dağılmış 90 madde arasından, her faktörden en yüksek yükü almış toplam 53 maddenin seçilmesiyle oluşturulmuştur. Her madde 0 ile 4 arasında puan alabilmekte ve ölçekten alınan toplam puan 0 ile 212 arasında değişebilmektedir.

Kendini bildirimine dayanan ölçeğin somatizasyon, obsesif-kompulsif bozukluk, kişiler arası duyarlılık, depresyon, anksiyete bozukluğu, hostilite, fobik anksiyete, paranoid düşünceler ve psikotizm boyutları bulunmaktadır. Ölçek ayrıca rahatsızlık ciddiyeti indeksi, belirti toplamı indeksi ve semptom rahatsızlık indeksi olmak üzere 3 global indeksten ve 4 ek maddeden oluşmaktadır.

Yapılan üç ayrı çalışmada ölçeğin toplam puanından elde edilen iç tutarlık katsayılarının $\alpha=.71-.85$ arasında değiştiği görülmüştür. İki hafta arayla yapılmış test-tekrar test güvenilirliğinin ise alt boyutlar için $r=.68$ ve $r=.91$ arasında değiştiği rapor edilmiştir (Derogotis, 1992; akt. Savaşır ve Şahin, 1997).

Ölçeğin ölçüt geçerliğine ilişkin çalışmalara bakıldığında, KSE ile MMPI klinik ölçekleri, MMPI içerik ölçekleri ve küme ölçekleri arasındaki korelasyonlar .30'un üzerinde bulunmuştur. Yapı geçerliğine ilişkin çalışmalarda ise KSE'nin sigara içenler ve içmeyenleri, gerçek kalp hastalarını ve kronik hastalığı olmayanları, intihar riski olan ve olmayan şizofrenleri anlamlı olarak ayırt edebildiği görülmüştür.

Ölçeği Türk örneğine uyarlama çalışmaları Şahin ve Durak (1994) tarafından yürütülmüştür. Yapılan faktör analizi ölçeğin anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilite olmak üzere beş boyuttan oluştuğunu göstermiştir. İç tutarlılığa ilişkin yapılan üç ayrı çalışmada ölçeğin toplam puanından elde edilen Cronbach Alpha iç tutarlık katsayılarının $\alpha=.96$ ve $.95$; alt ölçekler için elde edilen katsayıların ise $\alpha=.55$ ve $.86$ arasında değiştiği rapor edilmiştir (Akt. Savaşır ve Şahin, 1997).

Ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliğine ilişkin çalışmalar, ölçeğin alt ölçeklerinin ve üç global indeks puanının çeşitli ölçeklerle $-.14$ ve $.70$ arasında değişen korelasyonlar gösterdiğini ortaya koymuştur. Yapı geçerliğine ilişkin araştırmalar ise ölçeğin strese yatkınlık ve strese yatkın olmamayı ayırt edebildiğini göstermektedir (Akt. Savaşır ve Şahin, 1997).

2.3. İŞLEM

AKB grubuna ilişkin uygulamalar, araştırmacı ve uzman bir psikolog tarafından yürütülmüştür. Tüm katılımcılardan araştırmaya gönüllü katıldıklarına dair yazılı onam formu alınmıştır. Gerek yazılı onam formuyla gerekse de sözel olarak katılımcılara araştırmanın genel amacı anlatılmıştır. Daha sonra bilgi toplama formunda yer alan sorular yarı yapılandırılmış görüşme şeklinde katılımcılara sorulmuştur. AKB grubunda demografik bilgilerin alındığı bu görüşme 15-20 dakika arasında sürerken karşılaştırma grubunda ortalama 10 dakika kadar sürmüştür.

Görüşmenin ardından katılımcılara her ölçeğin ne şekilde doldurulacağı anlatılmış, eğitim düzeylerinin düşük olduğu göz önüne alınarak her ölçekten bir ya da birkaç maddenin uygulamacının gözetiminde doldurulması sağlanmıştır. Terazileme

yöntemiyle veriliş sıraları belirlenmiş ölçek bataryalarının doldurulma sürelerinin AKB grubunda 1 ile 2,5 saat; karşılaştırma grubunda ise 30 dakika ile 2 saat arasında değiştiği gözlenmiştir.

3. BULGULAR

Bulgular bölümü 4 ana başlıktan oluşmaktadır. İlk bölüm, AKB ve karşılaştırma gruplarının bağımlı değişkenler açısından (erken dönem uyumsuz şemalar, algılanan anne ve baba ebeveynlik stilleri, şema sürdürücü kaçınma ve telafi başa çıkma davranışları) birbirleriyle karşılaştırıldıkları Tek Yönlü MANOVA sonuçlarını içermektedir. İkinci alt bölümde, AKB grubunda erken dönem uyumsuz şema boyutlarını kapsayan şema alanlarının algılanan anne ve baba ebeveynliği değişkenlerinin hangileri tarafından yordandığı sorusuna yanıt aramak amacıyla yapılan Aşamalı Regresyon Analizleri yer almaktadır. Üçüncü alt bölümde, araştırmanın bağımlı değişkenlerinden kaçınma ve başa çıkma davranışları ve bu davranışları yordayan algılanan anne ve baba ebeveynliği değişkenleri arasında şema alanlarının aracı (mediator) rolünün olup olmadığı sorusuna yanıt aranmış ve bu amaçla yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Son bölümde ise, demografik değişkenlerden bazılarına ilişkin olarak yapılan Ki-Kare analizi sonuçları aktarılmıştır.

Analiz aşamasına geçmeden önce veri girişi kontrol edilmiş, ardından kayıp değerler belirlenmiştir. Tüm değişkenlere ilişkin kayıp değer analizi ve dağılım özellikleri gözden geçirilerek elde edilen verilerin analizlere uygunlukları sınanmıştır (Tabachnick ve Fidell, 1996). Araştırmada % 10'dan fazla veri kaybı tespit edildiğinde ise o ölçüme ait veriler analiz dışı bırakılmıştır. Analiz öncesinde tek değişkenli aşırı değerler incelenmiş, sürekli değişkenler için z değerleri hesaplanmış ve tüm değerlerin $z \pm 3.29$ aralığında olduğu gözlenmiştir. Tüm sürekli değişkenlerin normallik sayıltısını karşılayıp karşılamadıkları incelenmiş, tüm sürekli değişkenlerin normal dağılım gösterdiği gözlenmiştir.

Yöntem kısmında belirtildiği ve Ek 2'de ayrıntılı olarak aktarıldığı üzere, AKB grubuna ilişkin iki farklı örneklemden (tutuklu ve klinik) toplanan verilerle yapılan analizler, gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığına işaret etmektedir. Gruplar arasında yalnızca YEBÖA'nın kontrol etmeyen/sınırsız ebeveynlik alt boyutu bakımından fark bulunmuştur ($F(1, 55) = 26.10$ $p < .005$, $\eta^2 = .07$). Diğer değişkenler açısından gruplar

arasında anlamlı fark bulunmadığından, örneklemin darlığı da göz önüne alınarak analizler tek bir grup üzerinden yapılmıştır. (N = 66). Ayrıca Ek 1’de ayrıntılı olarak aktarılan demografik bilgilere ilişkin olarak araştırmanın soruları çerçevesinde yalnızca fiziksel, cinsel ve duygusal istismara uğrama sıklıkları bakımından grupların karşılaştırılmasına yönelik Ki-Kare analizleri yapılmıştır. Bu bilgilere yönelik daha ayrıntılı bir inceleme araştırma çerçevesinde yapılmamıştır.

3.1 UYUMSUZ ŞEMALAR, ALGILANAN EBEVEYNLİK STİLLERİ VE BAŞA ÇIKMA STİLLERİ AÇISINDAN AKB VE KARŞILAŞTIRMA GRUPLARININ İNCELENMESİ

Bu bölümde araştırmanın temel sorularına yanıt aranmış, erken dönem uyumsuz şemalar, algılanan ebeveynlik stilleri ve kullanılan başa çıkma stilleri bakımından AKB ve karşılaştırma grupları arasında anlamlı fark olup olmadığı sorularına yanıt aramak amacıyla yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

3.1.1 YŞÖ Alt Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesi

Young Şema Ölçeği’nin (YŞÖ) alt boyutlarının AKB tanısı almış ve almamış olmaya göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için Tek Yönlü MANOVA analizi yapılmıştır. 1. Tip hatanın önlenmesi için Bonferroni düzeltmesi yapılmış, $\alpha = .003$ alınmıştır. Analize, Young Şema Ölçeği’nin (YŞÖ) alt boyutları (başarısızlık, duygusal yoksunluk, karamsarlık, onay arayıcılık, duyguları bastırma, cezalandırılma/aşırı sorumluluk, iç içelik, kendini feda, güvensizlik/suistimal edilme, terk edilme, ayrıcalıklılık, yüksek standartlar, yetersiz özdenetim, cezalandırılma/kusurluluk, boyun eğicilik ve hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık) bağımlı; tanı grubu (AKB tanısı olma ve olmama) bağımsız değişken olarak alınmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri tablo Tablo 3.1’de verilmiştir

Tablo 3.1. MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

YŞÖAlt Boyutları	AKB (N = 65)		Karşılaştırma (N = 52)	
	X	S	X	S
Başarısızlık	28.68	12.18	18.31	7.96
Duygusal Yoksunluk	23.82	8.87	13.08	6.59
Karamsarlık	20.35	6.74	12.55	5.04
Onay Arayıcılık	20.44	6.55	19.85	6.03
Duyguları Bastırma	22.14	7.49	13.76	6.85
Cezalandırılma/Aşırı Sorumluluk	22.71	7.37	21.12	6.90
İç İçelik	26.64	9.21	19.48	8.58
Kendini Feda	17.93	6.81	15.02	4.91
Güvensizlik/Suistimal Edilme	28.15	9.16	16.46	6.64
Terk Edilme	15.17	6.69	10.99	4.94
Ayrıcalıklılık	14.25	5.65	10.38	4.65
Yüksek Standartlar	11.12	4.16	9.84	3.94
Yetersiz Özdenetim	16.83	5.13	13.29	4.31
Cezalandırılma/Kusurluluk	12.02	4.88	7.85	3.78
Boyun Eğicilik	9.39	3.40	7.40	3.47
Hastalıklar ve Tehditler Karşısında Dayanıksızlık	8.61	4.64	7.56	3.54

Yapılan MANOVA analizi sonucunda YŞÖ alt boyutları üzerinde tanı grubunun anlamlı bir etkisinin olduğu görülmüştür (Wilks’Lambda = .53, $F(16, 100) = 5.55$, $p < .001$, $\eta^2 = .47$). MANOVA’da gözlenen tanı grubu temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için bir dizi ANOVA analizi yapılmış ve sonuçta başarısızlık ($F(1, 115) = 28.06$, $p < .001$, $\eta^2 = .20$) duygusal yoksunluk ($F(1, 115) = 52.84$, $p < .001$, $\eta^2 = .32$), karamsarlık ($F(1, 115) = 48.15$, $p < .001$, $\eta^2 = .30$), duyguları bastırma ($F(1, 115) = 39.07$, $p < .001$, $\eta^2 = .25$), iç içelik ($F(1, 115) = 18.56$, $p < .001$, $\eta^2 = .14$), güvensizlik/suistimal edilme ($F(1, 115) = 59.67$, $p < .001$, $\eta^2 = .34$), terk edilme ($F(1, 115) = 14.15$, $p < .001$, $\eta^2 = .11$), ayrıcalıklılık ($F(1, 115) = 15.76$, $p < .001$, $\eta^2 = .12$), yetersiz özdenetim ($F(1, 115) = 15.84$, $p < .001$, $\eta^2 = .12$), cezalandırılma/kusurluluk ($F(1, 115) = 25.67$, $p < .001$, $\eta^2 = .18$) ve boyun eğicilik ($F(1, 115) = 9.71$, $p < .003$, $\eta^2 = .08$) şema boyutları üzerinde tanı grubu temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Genel olarak ortalamalar incelendiğinde, AKB tanısı alan bireylerin karşılaştırma grubuna kıyasla başarısızlık, duygusal yoksunluk, karamsarlık, duyguları bastırma, iç içelik, güvensizlik/suistimal edilme, terk edilme, ayrıcalıklılık, yetersiz özdenetim, cezalandırılma/kusurluluk ve boyun eğicilik şemalarından daha yüksek puan almış oldukları görülmüştür. Onay arayıcılık, cezalandırılma/aşırı sorumluluk, yüksek standartlar, kendini feda ve hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık şema

boyutları bakımından ise tanı grubu temel etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir. Analize ilişkin bulgular Tablo 3.2'den izlenebilir.

Tablo 3.2. YŞÖ Şema Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesine İlişkin MANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı: Grup	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F_{1,115}	η²
Başarısızlık	3105.34	1.00	3105.34	28.06*	.20
Duygusal Yoksunluk	3331.31	1.00	3331.31	52.84*	.32
Karamsarlık	1757.02	1.00	1757.02	48.15*	.30
Onay Arayıcılık	10.19	1.00	10.19	0.25	.002
Duyguları Bastırma	2032.06	1.00	2032.06	39.07*	.25
Cezalandırılma/Aşırı Sorumluluk	73.25	1.00	73.25	1.43	.01
İç içelik	1482.69	1.00	1482.69	18.56*	.14
Kendini Feda	244.25	1.00	244.25	6.69	.06
Güvensizlik/Suistimal Edilme	3951.57	1.00	3951.57	59.67*	.34
Terk Edilme	505.64	1.00	505.64	14.15*	.11
Ayrıcalıklılık	430.78	1.00	430.78	15.76*	.12
Yüksek Standartlar	47.82	1.00	47.82	2.90	.02
Yetersiz Özdenetim	362.50	1.00	362.50	15.84*	.12
Kusurluluk	502.16	1.00	502.16	25.67*	.18
Boyun Eğicilik	114.23	1.00	114.23	9.71*	.08
Dayanaksızlık	31.85	1.00	31.85	1.82	.02
Hata					
Başarısızlık	12727.04	115.00	110.67		
Duygusal Yoksunluk	7249.48	115.00	63.04		
Karamsarlık	4196.41	115.00	36.49		
Onay Arayıcılık	4603.74	115.00	40.03		
Duyguları Bastırma	5981.75	115.00	52.02		
Cezalandırılma/Aşırı Sorumluluk	5906.75	115.00	51.36		
İç içelik	9186.30	115.00	79.88		
Kendini Feda	4201.70	115.00	36.54		
Güvensizlik/Suistimal Edilme	7615.68	115.00	66.22		
Terk Edilme	4109.44	115.00	35.73		
Ayrıcalıklılık	3144.37	115.00	27.34		
Yüksek Standartlar	1896.88	115.00	16.50		
Yetersiz Özdenetim	2631.81	115.00	22.89		
Kusurluluk	2249.75	115.00	19.56		
Boyun Eğicilik	1352.76	115.00	11.76		
Dayanaksızlık	2016.07	115.00	17.53		

*p< .003

3.1.2 YŞÖ Şema Alanlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesi

AKB ve karşılaştırma grupları arasında YŞÖ şema alanlarından alınan puanlar bakımından fark olup olmadığının ortaya konması amacıyla MANOVA analizi yapılmıştır. 1. Tip hatanın önlenmesi için Bonferroni düzeltmesi yapılmış, $\alpha = .0125$ olarak alınmıştır. Analize, şema boyutlarını içeren şema alanları (zedelenmiş otonomi, kopukluk, yüksek standartlar ve zedelenmiş sınırlar) bağımlı; tanı grubu (AKB tanısı olma ve olmama) bağımsız değişken olarak alınmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3.3'te verilmiştir.

Tablo 3.3. MANOVA'da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Şema Alanı	AKB (N = 34)		Karşılaştırma (N = 31)	
	X	S	X	S
Zedelenmiş Otonomi	129.28	36.61	96.13	31.90
Kopukluk	86.13	25.32	51.14	19.49
Yüksek Standartlar	72.20	17.82	65.82	17.98
Zedelenmiş Sınırlar	51.52	12.66	43.52	12.45

Yapılan analiz sonucu, YŞÖ şema alanları üzerinde tanı grubunun anlamlı bir etkisinin olduğu görülmüştür, (Wilks'Lambda = .61, $F(4, 112) = 18.00$, $p < .001$). MANOVA'da gözlenen tanı grubu temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için bir dizi ANOVA analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucu zedelenmiş otonomi ($F(1, 115) = 26.51$, $p < .0125$), kopukluk ($F(1, 115) = 67.34$, $p < .0125$), ve zedelenmiş sınırlar ($F(1, 115) = 11.70$, $p < .0125$) şema alanları üzerinde tanı grubu etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Genel olarak ortalamalar incelendiğinde, AKB tanısı alan bireylerin karşılaştırma grubuna kıyasla zedelenmiş otonomi, kopukluk ve zedelenmiş sınırlar şema alanları bakımından daha yüksek puanlar almış olduğu görülmektedir. Yüksek standartlar şema alanı bakımından ise iki grubun ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamaktadır. Analize ilişkin bulgular Tablo 3.4'den izlenebilir.

Tablo 3.4. YŞÖ Şema Alanlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesine İlişkin MANOVA Analizi Sonuçları

Değişim Kaynağı: Grup	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kate	F _{1,115}	η^2
Zedelenmiş Otonomi	31740.17	1.00	31740.17	26.51*	.19
Kopukluk	35368.93	1.00	35368.93	67.34*	.37
Yüksek Standartlar	1176.05	1.00	1176.05	3.67	.03
Zedelenmiş Sınırlar	1847.82	1.00	1847.82	11.70*	.09
Hata					
Zedelenmiş Otonomi	137665.06	115.00	1197.09		
Kopukluk	60398.54	115.00	525.21		
Yüksek Standartlar	36808.10	115.00	320.07		
Zedelenmiş Sınırlar	18159.37	115.00	157.91		

* p < .0125

3.1.3 YEBÖ'nün Anne ve Baba Alt Boyutları Bakımından AKB ve Karşılaştırma Gruplarının İncelenmesi

Young Ebeveynlik Ölçeği'nin (YEBÖ) alt boyutlarının tanı grubuna (AKB tanısı almış ve almamış olma) göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Tek Yönlü MANOVA analizi yapılmıştır. 1. Tip hatanın önlenmesi için Bonferroni düzeltmesi yapılmış, $\alpha = .005$ olarak alınmıştır. Ebeveynlik Ölçeği'nin (YEBÖ) anne ve babaya ilişkin alt boyutlarından aldıkları puanlar üzerinden anne ve baba için ayrı ayrı MANOVA analizi yapılmıştır. Yapılan analizde, YEBÖ'nün 10 alt boyutu (kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırıyı koruyucu/ evhamlı, başarı odaklı, kontrol etmeyen/sınırsız, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve duygularını bastıran/değişime kapalı ebeveynlik) bağımlı değişken; tanı grubu (AKB tanısı olma ve olmama) bağımsız değişken olarak alınmıştır.

3.1.3.1. Annenin Ebeveynlik Stillerinin (YEBÖA) AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesi

Anne ebeveynlik stili alt boyutlarının (YEBÖA) tanı grubuna (AKB tanısı almış ve almamış olma) göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için Tek Yönlü MANOVA analizi yapılmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3.5’de verilmiştir.

Tablo 3.5. MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

YEBÖ Anne Formu Alt Boyutları	AKB (N=57)		Karşılaştırma(N=50)	
	X	S	X	S
Kuralcı/Kalıplayıcı	36.63	14.17	29.64	9.03
Küçümseyici/Kusur Bulucu	22.27	13.82	14.22	7.64
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	26.04	12.33	15.88	7.05
Sömürücü/İstismar Edici	12.36	7.67	8.70	3.51
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	22.04	6.88	25.30	4.98
Başarı Odaklı	17.17	5.57	18.92	5.79
Kontrol Etmeyen/Sınırsız	15.76	7.30	11.38	5.12
Kötümser/Endişeli	8.77	4.01	7.38	3.36
Cezalandırıcı	11.18	5.54	7.79	3.72
Değişime Kapalı/Duyularını Bastıran	10.35	3.46	8.74	3.56

Analiz sonuçları tanı grubu temel etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir (Wilks’Lambda = .71, $F_{(10, 96)} = 3.89$, $p < .001$, $\eta^2 = .29$). Tanı grubu temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için bir dizi ANOVA analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda kuralcı/kalıplayıcı ($F_{(1, 105)} = 8.97$, $p < .001$, $\eta^2 = .08$), küçümseyici/kusur bulucu ($F_{(1, 105)} = 13.37$, $p < .001$, $\eta^2 = .11$), duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ($F_{(1, 105)} = 26.34$, $p < .001$, $\eta^2 = .20$), sömürücü/istismar edici ($F_{(1, 105)} = 9.64$, $p < .002$, $\eta^2 = .08$), kontrol etmeyen/sınırsız ($F_{(1, 105)} = 12.57$, $p < .001$, $\eta^2 = .11$) ve cezalandırıcı ($F_{(1, 105)} = 13.40$, $p < .001$, $\eta^2 = .11$) ebeveynlik stilleri üzerinde tanı grubu temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Genel olarak ortalamalar değerlendirildiğinde, AKB grubundaki bireylerin annelerini karşılaştırma grubuna kıyasla kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan

yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, kontrol etmeyen/sınırsız ve cezalandırıcı ebeveynlik boyutları bakımından daha olumsuz değerlendirdikleri görülmektedir. Öte yandan annenin aşırı koruyucu/evhamlı, başarı odaklı, kötümser/endişeli ve duygularını bastıran/değişime kapalı algılanması üzerinde tanı grubu temel etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Analize ilişkin bulgular Tablo 3.6'dan izlenebilir.

Tablo 3.6. YEBÖA Alt Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesine İlişkin MANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı: Grup	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F_{1,105}	η^2
Kuralcı/Kalıplayıcı	1300.69	1	1300.69	8.97*	.08
Küçümseyici/Kusur Bulucu	1725.26	1	1725.26	13.37*	.11
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	2746.81	1	2746.81	26.34*	.20
Sömürücü/İstismar Edici	357.46	1	357.46	9.64*	.08
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	283.42	1	283.42	7.70	.07
Başarı Odaklı	81.88	1	81.88	2.54	.02
Kontrol Etmeyen/Sınırsız	511.31	1	511.31	12.57*	.11
Kötümser/Endişeli	51.60	1	51.60	3.72	.03
Cezalandırıcı	305.88	1	305.88	13.40*	.11
Duygularını Bastıran/Değişime Kapalı	69.12	1	69.12	5.63	.05
Hata					
Kuralcı/Kalıplayıcı	15233.48	105	145.08		
Küçümseyici/Kusur Bulucu	13546.99	105	129.02		
Duygusal Bakımdan yoksun Bırakıcı	10951.21	105	104.30		
Sömürücü/İstismar Edici	3895.27	105	37.10		
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	3862.22	105	36.78		
Başarı Odaklı	3381.35	105	32.20		
Kontrol Etmeyen/Sınırsız	4271.09	105	40.68		
Kötümser/Endişeli	1455.82	105	13.86		
Cezalandırıcı	2397.75	105	22.84		
Duygularını Bastıran/Değişime Kapalı	1288.60	105	12.27		

* p < .005

3.1.3.2. Babanın Ebeveynlik Stillerinin (YEBÖB) AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesi

Baba ebeveynlik stili alt boyutlarının(YEBÖB) tanı grubuna (AKB tanısı almış ve almamış olma) göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için Tek Yönlü MANOVA analizi yapılmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3.7’de verilmiştir.

Tablo 3.7. MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

YEBÖ Baba Formu Alt Boyutları	AKB (N=57)		Karşılaştırma(N=49)	
	X	S	X	S
Kuralcı/Kalıplayıcı	46.51	15.47	33.78	12.01
Küçümseyici/Kusur Bulucu	32.16	15.14	14.98	7.47
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	32.88	11.72	18.88	8.28
Sömürücü/İstismar Edici	17.36	10.17	8.97	3.41
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	19.73	5.99	23.35	5.41
Başarı Odaklı	17.74	6.53	19.43	5.82
Kontrol Etmeyen/Sınırsız	18.26	8.27	11.45	4.98
Kötümser/Endişeli	13.26	5.33	9.42	4.27
Cezalandırıcı	15.37	6.69	8.06	3.89
Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran	11.86	4.21	9.20	3.43

Analiz sonuçları tanı grubu temel etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir (Wilks’Lambda = .50, $F_{(10, 95)} = 9.52$, $p < .001$, $\eta^2 = .50$). Tanı grubu temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için bir dizi ANOVA analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda kuralcı/kalıplayıcı ($F_{(1, 104)} = 21.86$, $p < .001$, $\eta^2 = .17$), küçümseyici/kusur bulucu ($F_{(1, 104)} = 52.13$, $p < .001$, $\eta^2 = .33$), duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ($F_{(1, 104)} = 48.91$, $p < .001$, $\eta^2 = .32$), sömürücü/istismar edici ($F_{(1, 104)} = 30.43$, $p < .001$, $\eta^2 = .23$), aşırı koruyucu/evhamlı ($F_{(1, 104)} = 10.48$, $p < .002$, $\eta^2 = .09$), kontrol etmeyen/sınırsız ($F_{(1, 104)} = 25.27$, $p < .001$, $\eta^2 = .20$), kötümser/endişeli ($F_{(1, 104)} = 16.45$, $p < .001$, $\eta^2 = .14$), cezalandırıcı ($F_{(1, 104)} = 45.30$, $p < .001$, $\eta^2 = .30$) ve duygularını bastıran/değişime kapalı ($F_{(1, 104)} = 12.43$, $p < .001$, $\eta^2 = .30$)

= .11) ebeveynlik stilleri üzerinde tanı grubu temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Genel olarak ortalamalar incelendiğinde AKB grubundaki bireylerin babalarını karşılaştırma grubuna kıyasla kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, kontrol etmeyen/sınırsız, cezalandırıcı ve duygularını bastırma/değişime kapalı olma boyutları bakımından daha olumsuz değerlendirdikleri; karşılaştırma grubundaki bireylerin ise AKB grubundakilere göre daha koruyucu/evhamlı algıladıkları görülmektedir. Öte yandan babanın başarı odaklı olması üzerinde tanı grubu temel etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Analize ilişkin bulgular Tablo 3.8'den izlenebilir

Tablo 3.8. YEBÖB Alt Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesine İlişkin MANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı: Grup	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F_{1,104}	η²
Kuralcı/Kalıplayıcı	4272.13	1.00	4272.13	21.86*	.17
Küçümseyici/Kusur Bulucu	7775.45	1.00	7775.45	52.13*	.33
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	5164.15	1.00	5164.15	48.91*	.32
Sömürücü/İstismar Edici	1857.16	1.00	1857.16	30.43*	.23
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	343.96	1.00	343.96	10.48*	.09
Başarı Odaklı	74.63	1.00	74.63	1.94	.02
Kontrol Etmeyen/Sınırsız	1220.95	1.00	1220.95	25.27*	.20
Kötümser/Endişeli	390.19	1.00	390.19	16.45*	.14
Cezalandırıcı	1406.91	1.00	1406.91	45.30*	.30
Duygularını Bastıran/Değişime Kapalı	185.82	1.00	185.82	12.43*	.11
Hata					
Kuralcı/Kalıplayıcı	20320.78	104.00	195.39		
Küçümseyici/Kusur Bulucu	15512.56	104.00	149.16		
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	10981.41	104.00	105.59		
Sömürücü/İstismar Edici	6348.04	104.00	61.04		
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	3414.43	104.00	32.83		
Başarı Odaklı	4010.56	104.00	38.56		
Kontrol Etmeyen/Sınırsız	5024.34	104.00	48.31		
Kötümser/Endişeli	2466.95	104.00	23.72		
Cezalandırıcı	3230.08	104.00	31.06		
Duygularını Bastıran/Değişime Kapalı	1554.84	104.00	14.95		

* p < .005

3.1.4.YTÖ Alt Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesi

Young Telafi Ölçeği'nin (YTÖ) alt boyutlarının tanı grubuna (AKB tanısı almış ve almamış olma) göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Tek Yönlü MANOVA analizi yapılmıştır. 1. Tip hatanın önlenmesi için Bonferroni düzeltilmesi yapılmış, $\alpha = .005$ olarak alınmıştır. Analize YTÖ'nün 10 alt boyutu (statü düşkünlüğü, aşırı titizlik, asilik, eleştirelilik/haklılık, aşırı bağımsızlık, kontrol edicilik/manipülatif olma, mesafelilik, kendi yönelimlilik, aşırı tepkisellik/saldırganlık, eleştiriye tahammülsüzlük) bağımlı; tanı grubu (AKB tanısı olma ve olmama) bağımsız değişken olarak alınmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3.9'da verilmiştir.

Tablo 3.9. MANOVA'da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

YTÖ Alt Boyutları	AKB (N=63)		Karşılaştırma(N=51)	
	X	S	X	S
Statü Düşkünlüğü	28.18	10.31	30.58	9.20
Aşırı Titizlik	24.11	7.67	28.63	6.29
Asilik	19.19	7.17	13.48	4.35
Eleştirelilik/Haklılık	11.96	4.91	9.01	4.09
Aşırı Bağımsızlık	21.67	6.59	18.04	5.57
Kontrol Edicilik/Manipülatif Olma	17.57	5.95	17.66	5.54
Mesafelilik	17.25	5.29	13.86	4.78
Kendi Yönelimlilik	10.13	4.22	9.43	3.42
Aşırı Tepkisellik/Saldırganlık	13.92	3.74	8.90	3.05
Eleştiriye Tahammülsüzlük	9.33	2.93	7.61	2.96

Yapılan MANOVA analizi sonucunda tanı grubunun YTÖ alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu görülmüştür (Wilks'Lambda =.54, $F_{(10, 103)} = 8.64$, $p < .001$, $\eta^2 = .46$). Temel etkinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için bir dizi ANOVA analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucu titizlik ($F_{(1, 112)} = 11.45$, $p < .001$, $\eta^2 = .09$), asilik ($F_{(1, 112)} = 24.95$, $p < .001$, $\eta^2 = .18$), eleştirelilik/haklılık ($F_{(1, 112)} = 11.80$, $p < .001$, $\eta^2 = .10$), aşırı bağımsızlık ($F_{(1, 112)} = 9.78$, $p < .002$, $\eta^2 =$

.08), mesafelilik ($F(1, 112) = 12.61, p < .001, \eta^2 = .10$), aşırı tepkisellik/saldırganlık ($F(1, 112) = 59.64, p < .001, \eta^2 = .35$), ve eleştiriye tahammülsüzlük ($F(1, 112) = 9.71, p < .001, \eta^2 = .08$) boyutları üzerinde tanı grubu temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Genel olarak ortalamalar incelendiğinde, AKB grubunun karşılaştırma grubuna göre YTÖ' nün asilik, aşırı eleştirelilik/haklılık, aşırı bağımsızlık, mesafelilik, aşırı tepkisellik/saldırganlık, eleştiriye tahammülsüzlük alt boyutlarından daha yüksek puan aldığı; karşılaştırma grubunun ise AKB grubuna göre titizlik alt boyutundan daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Statü düşkünlüğü, kontrol edicilik/manipülatif olma, kendi yönelimlilik alt boyutları üzerinde ise tanı grubu temel etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Analiz sonuçları Tablo 3.10'dan izlenebilir.

Tablo 3.10. YTÖ' Alt Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesine İlişkin MANOVA Analizi Sonuçları

Değişim Kaynağı: Grup	Kareler		Ortalama		
	Toplamı	Sd	Kare	F _{1,112}	η^2
Statü Düşkünlüğü	161.72	1.00	161.72	1.67	.02
Aşırı Titizlik	574.88	1.00	574.88	11.45*	.09
Asilik	920.00	1.00	920.00	24.95*	.18
Eleştirelilik/Haklılık	245.46	1.00	245.46	11.80*	.10
Aşırı Bağımsızlık	370.86	1.00	370.86	9.78*	.08
Kontrol Edicilik/Manipülatif Olma	0.26	1.00	0.26	0.01	.00
Mesafelilik	324.13	1.00	324.13	12.61*	.10
Kendi Yönelimlilik	13.64	1.00	13.64	0.90	.01
Aşırı Tepkisellik/Saldırganlık	709.88	1.00	709.88	59.64*	.35
Eleştiriye Tahammülsüzlük	83.91	1.00	83.91	9.71*	.08
Hata					
Statü Düşkünlüğü	10826.21	112.00	96.66		
Aşırı Titizlik	5622.14	112.00	50.20		
Asilik	4130.22	112.00	36.88		
Eleştirelilik/Haklılık	2330.44	112.00	20.81		
Aşırı Bağımsızlık	4246.05	112.00	37.91		
Kontrol Edicilik/Manipülatif Olma	3730.76	112.00	33.31		
Mesafelilik	2877.98	112.00	25.70		
Kendi Yönelimlilik	1689.49	112.00	15.09		
Aşırı Tepkisellik/Saldırganlık	1333.11	112.00	11.90		
Eleştiriye Tahammülsüzlük	968.16	112.00	8.64		

* $p < .005$

3.1.5. YR-KÖ Alt Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesi

Young- Rygh Kaçınma Ölçeği'nin (YR-KÖ) alt boyutlarının tanı grubuna (AKB tanısı almış ve almamış olma) göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Tek Yönlü MANOVA analizi yapılmıştır. 1. Tip hatanın önlenmesi için Bonferroni düzeltmesi yapılmış, $\alpha = .008$ olarak alınmıştır. Analize YR-KÖ'nün 6 alt boyutu (psikosomatizm, sıkıntıyı yok saymak, duygu kontrolü, sosyal çekilme, aktiviteyle zihinden uzaklaştırma ve hissizlik/duyguları bastırma) bağımlı; tanı grubu (AKB tanısı olma ve olmama) bağımsız değişken olarak alınmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3.11'de verilmiştir.

Tablo 3.11. MANOVA'da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

YR-KÖ Alt Boyutları	AKB (N=65)		Karşılaştırma(N=53)	
	X	S	X	S
Psikosomatizm	28.68	8.55	17,86	6.86
Sıkıntıyı Yok Saymak	16.98	5.98	16.41	4.84
Duygu Kontrolü	16.72	5.76	19.34	5.24
Sosyal Çekilme	13.31	4.19	11.26	4.36
Aktiviteyle Zihinden Uzaklaştırma	9.75	4.13	8.24	3.59
Hissizlik/Duyguları Bastırma	6.82	2.78	5.51	2.58

Yapılan MANOVA analizi sonucunda YR-KÖ alt boyutları üzerinde tanı grubu temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (Wilks'Lambda = .64, $F(6, 111) = 10.48$, $p < .001$, $\eta^2 = .36$). Tanı grubu temel etkinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için bir dizi ANOVA analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucu yalnızca psikosomatizm ($F(1, 116) = 55.62$, $p < .001$, $\eta^2 = .32$) alt boyutu üzerinde tanı grubu temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Grupların ortalamaları incelendiğinde, AKB grubunun psikosomatizm boyutundan karşılaştırma grubuna kıyasla daha yüksek puan aldığı anlaşılmıştır. Öte yandan sıkıntıyı yok saymak, duygu kontrolü, sosyal çekilme, aktiviteyle zihinden uzaklaştırma ve hissizlik/ duyguları bastırma alt boyutları

üzerinde tanı grubunun temel etkisinin olmadığı görülmüştür ($p > .05$). Analiz sonuçları Tablo 3.12'den izlenebilir.

Tablo 3.12. YR-KÖ Alt Boyutlarının AKB ve Karşılaştırma Grupları Açısından İncelenmesine İlişkin MANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı: Grup	Kareler		Ortalama		
	Toplamı	sd	Kare	F _{1,116}	η^2
Psikosomatizm	3418.35	1	3418.35	55.62*	.32
Sıkıntıyı Yok Saymak	9.63	1	9.63	0.32	.00
Duygu Kontrolü	199.88	1	199.88	6.54	.05
Sosyal Çekilme	121.92	1	121.92	6.69	.06
Aktiviteyle Zihinden Uzaklaştırma	65.77	1	65.77	4.33	.04
Hissizlik/Duyguları Bastırma	49.79	1	49.79	6.87	.06
Hata					
Psikosomatizm	7128.69	116	61.45		
Sıkıntıyı Yok Saymak	3513.12	116	30.29		
Duygu Kontrolü	3548.03	116	30.59		
Sosyal Çekilme	2114.15	116	18.23		
Aktiviteyle Zihinden Uzaklaştırma	1763.87	116	15.21		
Hissizlik/Duyguları Bastırma	841.03	116	7.25		

* $p < .008$

3.2. AKB GRUBUNDA ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMA ALANLARINI YORDAYAN EBEVEYNLİK STİLLERİNE İLİŞKİN REGRESYON ANALİZLERİ

Bölüm 3.1.1'de aktarıldığı üzere, yapılan MANOVA analizleri, AKB grubunun karşılaştırma grubuna kıyasla YŞÖ' nün pek çok alt boyutundan ve şema alanlarından daha yüksek puan aldıklarını, bu anlamda bu grupta şemaların daha yoğun ve daha yaygın bir biçimde bulduklarını ortaya koymuştur. Çalışmanın bu kısmında AKB grubunda algılanan ebeveynlik stillerinin erken dönem uyumsuz şemaları ne düzeyde yordadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaçla Aşamalı Regresyon Analizleri yapılmıştır.

Yapılan analizlerde her bir şema alanı yordanan değişken olarak, anneye ve babaya ilişkin ebeveynlik stilleri ise yordayıcı değişkenler olarak analize katılmış, yordayıcı değişkenler aşamalı (stepwise) yöntem ile analize dahil edilmişlerdir. Regresyon analizleri öncesi ilk olarak her bir şema alanının algılanan anne ve baba ebeveynlik stilleriyle olan korelasyonuna bakılmış, buna göre regresyon analizine yalnızca, YEBÖ'nün şema alanı ile anlamlı korelasyon gösteren alt boyutları alınmıştır. Şema alanları ve YEBÖ alt boyutlarına ilişkin korelasyon tablosu Tablo 3.13'dan izlenebilir.

Tablo 3.13. Şema Alanları ve YEBÖ Alt Boyutlarına İlişkin Korelasyon Tablosu

YEBÖ Alt Boyutları	Zedelenmiş Otonomi Alanı	Kopukluk Alanı	Yüksek Standartlar Alanı	Zedelenmiş Sınırlar Alanı
Anne Kuralcı/Kalıplıyıcı	.384**	.311**	.04	.443***
Anne Küçümseyici/Kusur Bulucu	.383**	.295*	.10	.435***
Anne Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	.21	.18	-.06	.22
Anne Sömürücü/İstismar Edici	.15	.16	-.11	.16
Anne Aşırı Koruyucu/Evhamlı	.17	.04	.10	.09
Anne Başarı Odaklı	.12	.02	.06	.02
Anne Kontrol Etmeyen/Sınırsız	.345**	.358**	.21	.486***
Anne Kötümser/Endişeli	.16	.17	-.08	.11
Anne Cezalandırıcı	.361**	.338**	.06	.352**
Anne Duygularını Bastıran/Değişime Kapalı	.12	.13	-.06	.05
Baba Kuralcı/Kalıplıyıcı	.516***	.439***	.07	.384**
Baba Küçümseyici/Kusur Bulucu	.527***	.548***	.15	.522***
Baba Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	.352**	.419***	-.01	.353**
Baba Sömürücü/İstismar Edici	.33**	.347**	.12	.252
Baba Aşırı Koruyucu/Evhamlı	.02	-.136	.05	-.077
Baba Başarı Odaklı	.078	-.058	.16	-.01
Baba Kontrol Etmeyen/Sınırsız	.347**	.396**	.08	.378**
Baba Kötümser/Endişeli	.302*	.291*	-.02	.147
Baba Cezalandırıcı	.334**	.419***	-.04	.28*
Baba Duygularını Bastıran/Değişime Kapalı	.146	.256	.16	.357**

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Yapılan korelasyon analizleri, cezalandırılma/aşırı sorumluluk, yüksek standartlar, kendini feda ve onay arayıcılık şema boyutlarını kapsayan yüksek standartlar şema alanının YEBÖ'nün algılanan anne ve baba ebeveynliklerine ilişkin alt boyutlarından hiç biriyle anlamlı düzeyde korelasyon göstermediğe işaret etmektedir ($p > .05$).Yüksek

standartlar şema alanı YEBÖ' nün alt boyutlarıyla anlamlı korelasyon göstermediğinden bu şema alanına ilişkin regresyon analizleri yapılamamıştır

Bahsedilen amaçla 16 erken dönem uyumsuz şemayı kapsayan 4 şema alanından üçü için (zedelenmiş otonomi, kopukluk ve zedelenmiş sınırlar) için YEBÖ' nün anne (YEBÖA) ve babayı (YEBÖB) değerlendirmeye yönelik alt boyutlarıyla aşamalı regresyon analizleri yapılmıştır. Buna göre her bir şema alanı için gerek anneyi, gerekse babayı değerlendirmeye ilişkin boyutlar üzerinden regresyon analizleri yapılmıştır. Bu anlamda toplamda 6 tane regresyon analizi yapılmıştır.

3.2.1. Algılanan Anne Ebeveynlik Stillerinin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Anneye ilişkin algılanan ebeveynlik stillerinin şema alanlarını ne derece yordadığının ortaya konması amacıyla şema alanları için, anlamlı korelasyon gösterdiği anne ebeveynlik stillerinin yordayıcı değişken olarak alındığı toplam 3 ayrı, aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analizlere ilişkin sonuçlar Tablo 3.14'den izlenebilir.

Tablo 3.14. Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının YEBÖA Alt Boyutlarından Yordanmasına İlişkin Regresyon Sonuçları

Yordanan	Yordayıcı	β	t	R	R ²	Uyarlanmış R ²	p
Zedelenmiş Otonomi	Küçümseyici Kontrol Etmeyen/	.39	3.07	.39	.15	.13	.003
Kopukluk	Sınırsız Kontrol Etmeyen/	.34	2.66	.34	.12	.10	.01
Zedelenmiş Sınırlar	Sınırsız	.48	3.99	.48	.23	.21	.001

Tablo 14'den de izlenebileceği gibi, boyun eğicilik, başarısızlık, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, iç içelik, terk edilme, karamsarlık ve onay arayıcılık şema boyutlarını kapsayan zedelenmiş otonomi alanının yordanan, YEBÖA'nın kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, kontrol etmeyen/sınırsız ve cezalandırıcı ebeveynlik alt boyutlarının yordayıcı değişkenler olarak alındığı analiz sonucu küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik algısının zedelenmiş otonomi şema alanını yordadığı ($F(1, 54) = 9.44, p < .01$) ve varyansın % 13'ünü açıkladığı görülmüştür. Buna göre anneye ilişkin algılanan küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik stiline arttıkça zedelenmiş otonomi şema alanında yer alan şemaların gelişiminin arttığı görülmüştür.

Cezalandırılma/ kusurluluk, duygusal yoksunluk, duyguları bastırma, güvensizlik/suistimal edilme şemalarını içeren kopukluk şema alanının yordanan, YEBÖA'nın kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, kontrol etmeyen/sınırsız ve cezalandırıcı ebeveynlik alt boyutları yordayıcı değişkenler olarak analize dahil edildiğinde, kontrol etmeyen/sınırsız ebeveynlik, şema alanını anlamlı olarak yordamaktadır ($F(1, 54) = 7.09, p < .01$), Alt boyutun varyansın % 10'unu açıkladığı görülmüştür. Buna göre anneye ilişkin algılanan kontrol etmeyen/sınırsız ebeveynlik stili arttıkça kopukluk şema alanında yer alan şemaların gelişiminin arttığı görülmüştür (Bkz., Tablo 3.14).

Son olarak, yetersiz özdenetim, ayrıcalıklılık ve onay arayıcılık şema boyutlarını içeren zedelenmiş sınırlar şema alanı yordanan, YEBÖA'nın kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, kontrol etmeyen/sınırsız ve cezalandırıcı ebeveynlik alt boyutları yordayıcı değişkenler olarak analize dahil edildiğinde, kontrol etmeyen/sınırsız ebeveynlik stiline şema alanını anlamlı düzeyde yordadığı ($F(1, 54) = 15.97, p < .005$) ve varyansın %21'ini açıkladığı bulunmuştur. Buna göre anneye ilişkin algılanan kontrol etmeyen/sınırsız ebeveynlik stili arttıkça, zedelenmiş sınırlar şema alanındaki şemaların gelişiminin arttığı görülmüştür (Bkz., Tablo 3.14).

Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, anneye ilişkin algılanan küçümseyici/kusur bulucu ve kontrol etmeyen/sınırsız ebeveynlik stillerinin AKB grubunda erken dönem uyumsuz şemaların gelişimiyle ilişkili oldukları görülmektedir.

3.2.2. Algılanan Baba Ebeveynlik Stilllerinin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Babaya ilişkin algılanan ebeveynlik stillerinin erken dönem uyumsuz şemaları derece yordadığının ortaya konması amacıyla her bir şema alanı için, anlamlı korelasyon gösterdiği baba ebeveynlik stillerinin yordayıcı değişken olarak alındığı aşamalı regresyon analizleri yapılmıştır. Yüksek standartlar şema alanı YEBÖB'nin hiçbir alt boyutuyla anlamlı korelasyon göstermediğinden ($p > .05$), bu şema alanına analizlere dahil edilmemiştir. Toplamda 3 ayrı regresyon analizi yapılmıştır.

Regresyon analizler öncesi yapılan korelasyon analizi, YEBÖB'nin kuralcı/kalıplıyıcı ebeveynlik alt boyutunun diğer alt boyutlarla oldukça yüksek derecede korelasyonu bulunduğu işaret ettiğinden, bu ebeveynlik alt boyutu baskılayıcı etkisinden dolayı analizlere dahil edilmemiştir. Yapılan analizlere ilişkin sonuçlar Tablo 3.15'ten izlenebilir.

Tablo 3.15. Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanlarının YEBÖB Alt Boyutlarından Yordanmasına İlişkin Regresyon Sonuçları

Yordanan	Yordayıcı	β	t	R	R^2	Uyarlanmış R^2	p
Zedelenmiş Otonomi	Küçümseyici	.53	4.58	.53	.27	.27	.001
Kopukluk	Küçümseyici	.56	4.92	.56	.31	.30	.001
Zedelenmiş Sınırlar	Küçümseyici	.50	4.51	.53	.28	.27	.001
	Duygularını Bastıran/Değişime Kapalı	.30	2.76	.61	.37	.35	.01

Tablo 3.15'ten de izlenebileceği gibi, zedelenmiş otonomi alanının yordanan, YEBÖB'nin küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, kontrol etmeyen/sınırsız, cezalandırıcı ve kötümser/endişeli ebeveynlik alt boyutlarının yordayıcı değişkenler olarak alındığı analiz sonucu,

küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik algısının zedelenmiş otonomi şema alanını yordadığı ($F_{(1, 54)} = 20.93, p < .001$) ve varyansın % 27'sini açıkladığı anlaşılmıştır. Buna göre babaya ilişkin algılanan küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik stili arttıkça, zedelenmiş otonomi şema alanında yer alan şemaların gelişiminin arttığı bulunmuştur (Bkz., Tablo 3.15).

Kopukluk şema alanının yordanan, YEBÖB'nin küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, kontrol etmeyen/sınırsız, cezalandırıcı ve kötümser/endişeli ebeveynlik alt boyutları yordayıcı değişkenler olarak analize dahil edildiğinde, küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik, şema alanını anlamlı olarak yordamaktadır ($F_{(1, 54)} = 24.16, p < .001$). Alt boyutun varyansın % 30'unu açıkladığı görülmüştür. Buna göre, babaya ilişkin algılanan küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik stili arttıkça kopukluk alanında yer alan şemaların gelişiminin arttığı görülmüştür (Bkz., Tablo 3.15).

Son olarak, zedelenmiş sınırlar şema alanı yordanan, alanın anlamlı düzeyde korelasyon gösterdiği YEBÖB'nin küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, kontrol etmeyen/sınırsız, cezalandırıcı ve duygularını bastıran/değişime kapalı ebeveynlik alt boyutları yordayıcı değişkenler olarak analize dahil edildiğinde, küçümseyici/kusur bulucu ($F_{(1, 54)} = 20.88, p < .001$) ve duygularını bastıran/değişime kapalı ebeveynlik ($F_{(2, 53)} = 15.53, p < .001$) stillerinin şema alanını anlamlı düzeyde yordadıkları ve toplamda varyansın % 35'ini açıkladıkları bulunmuştur. Buna göre, babaya ilişkin algılanan küçümseyici/kusur bulucu ve duygularını bastıran/değişime kapalı ebeveynlik stilleri arttıkça, zedelenmiş sınırlar şema alanının gelişiminin arttığı görülmüştür.(Bkz., Tablo 3.15).

Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, anneye ilişkin algılanan küçümseyici/kusur bulucu ve kontrol etmeyen/sınırsız ebeveynlik stillerinin AKB grubunda erken dönem uyumsuz şemaların gelişimiyle ilişkili oldukları görülmektedir.

3.3. AKB GRUBUNDA İŞLEVSEL OLMAYAN EBEVEYNLİK ALGISI VE ŞEMA SÜRDÜRÜCÜ BAŞA ÇIKMA DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARIN ARACI (MEDIATOR) ROLÜNÜN İNCELENMESİNE İLİŞKİN ANALİZLER

Araştırmanın bu aşamasında AKB grubunda Young Telafi Ölçeği (YTÖ) ve Young-Rygh kaçınma ölçeğinden (YR-KÖ) alınan puanlara Hiyerarşik Regresyon Analizi uygulanmıştır. Yordayıcı değişken olarak Young Ebeveynlik Ölçeğinin (YEBÖ) anne ve baba değerlendirmeye yönelik alt ölçeklerinden alınan toplam puanlar alınmıştır. YTÖ ve YR-KÖ ölçeklerinden alınan toplam puanlar araştırmanın yordanan (criterion) değişkenleridir. Young Şema Ölçeğinin (YŞÖ) 16 şema boyutunu kapsayan 4 şema alanından (zedelenmiş otonomi, kopukluk, yüksek standartlar ve zedelenmiş sınırlar) alınan toplam puanlar ise ileri sürülen aracı (mediator) değişkenlerdir. Her bir regresyon analizinde bağımsız değişkenin beta değerlerindeki farkın ve aracı değişken ve bağımlı değişken arasındaki ilişkinin anlamlılığı incelenmiştir. Beta değerlerindeki azalma miktarının anlamlılık düzeyi Sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir (Kenny, Kashy ve Bolger, 1998).

Araştırmada ileri sürülen değişkenlerin rolü incelenirken, Baron ve Kenny'nin (1986) ölçütleri göz önüne alınmıştır. Bir değişkenin aracı değişken olabilmesi için aşağıda belirtilen 4 ölçütü karşılaması gerekmektedir:

1. Yordayıcı ve yordanan değişken arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır.
2. Aracı değişkenler ve yordayıcı değişken arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır.
3. Aracı değişken ile yordanan değişken arasında anlamlı ilişki olmalıdır.
4. Aracı değişken(ler) yordayıcı değişken eş zamanlı olarak regresyon analizine girildiğinde daha önce yordayıcı ve yordanan değişken arasında var olan anlamlı ilişki anlamlı olmaktan çıkmalı ya da daha önceki anlamlılık düzeyi azalmalıdır (Baron ve Kenny, 1986).

Baron ve Kenny'nin (1986) ilk iki ölçütünün yalnızca telafi davranışları yordanan değişken olarak alındığında karşılandığı görülmüş, yordayıcı değişken (YEBÖ alt

boyutlarının toplam puanı üzerinden elde edilen anneye ve babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algıları) ile yordanan değişken (YTÖ toplam puan üzerinden değerlendirilen telafi davranışları) ve aracı değişkenler (zedelenmiş otonomi, kopukluk, yüksek standartlar ve zedelenmiş sınırlar) arasındaki korelasyonların anlamlı olduğu görülmektedir. Öte yandan, kaçınma davranışları (kaçınma ölçeğinden alınan puanlar) yordanan değişken olarak alındığında bahsedilen ilk ölçütün karşılanmadığı, yordayıcı değişken (anne ve babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algıları) ile yordanan değişken (YR-KÖ toplam puan üzerinden değerlendirilen kaçınma davranışları) arasındaki korelasyonun anlamlı olmadığı anlaşılmıştır. Korelasyonlara ilişkin bulgular Tablo 3.16'dan izlenebilir.

Tablo 3.16. YEBÖA, YEBÖB, YTÖ, YR-KÖ ve Şema Alanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Zedelenmiş Otonomi	-							
2. Yüksek standartlar	.50**	-						
3. Zedelenmiş Sınırlar	.60**	.59**	-					
4. Kopukluk	.74**	.25*	.63**	-				
5. YEBÖ-Anne	.43**	.06	.46**	.35**	-			
6. YEBÖ-Baba	.54**	.12	.48**	.55**	.55**	-		
7. Kaçınma	.50**	.41**	.46**	.50**	.12	.02	-	
8. Telafi	.56**	.53**	.70**	.55**	.48**	.51**	.55**	-

* p < .05, ** p < .001.

Az önce de aktarıldığı üzere, bahsedilen ölçütlerden ilki kaçınma davranışları için sağlanamadığından, erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolüne ilişkin analizler yalnızca telafi davranışlarını yordamaya yönelik olarak yapılmıştır. Telafi davranışları bakımından şema alanlarının aracı rolünün ortaya konması için gerekli olan diğer iki ölçüt ise aşağıdaki bölümde sınanmıştır.

3.3.1. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algılarının Telafi Puanlarını Yordamasında Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları

3.3.1.1. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algılarının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Otonomi Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları

Anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısının telafi davranışlarını ne ölçüde yordadığının ve zedelenmiş otonomi alanını oluşturan şemaların aracı değişken olarak rol oynayıp oynamadığının ortaya konması amacıyla yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçları Tablo 3.17’de verilmiştir.

Tablo 3.17. YEBÖA’nın Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Otonomi Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

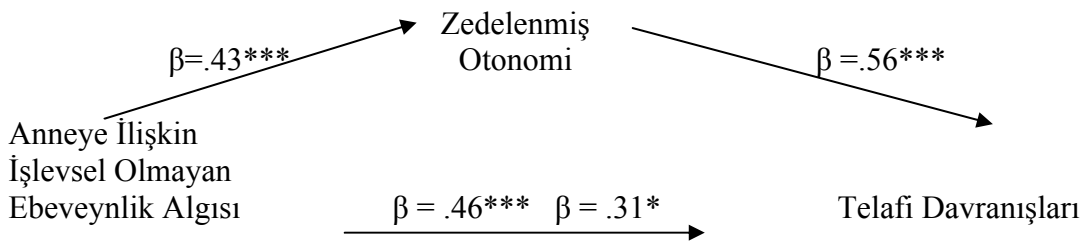
Analiz Aşamaları	Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Artış	β	r (kısmi)
1	YEBÖ Anne Toplam Puan	.47	.22	.22	.46***	.50
2	YEBÖ Anne Toplam Puan	.56	.29	.10	.31*	.25
	Zedelenmiş Otonomi				.35**	.42

*p < .05, ** p < .01, ***p < .001

Tablo 3.17’den de izlenebileceği gibi, denkleme ilk blokta girilen anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı değişkeninin telafi davranışlarını anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur ($R = .47$, $R^2 = .22$, $F_{(1, 53)} = 14.75$, $p < .001$). Değişkenin bağımlı değişkendeki varyansın % 22’sini açıkladığı görülmüştür. Denkleme ikinci blokta zedelenmiş otonomi değişkeni girilmiş, zedelenmiş otonominin bağımlı değişkeni pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı görülmüştür ($R = .56$, $R^2 = .29$, $F_{(2, 52)} = 12.17$, $p < .001$). İkinci blokta zedelenmiş otonomi değişkeninin eklenmesiyle anneye ilişkin

işlevsel olmayan ebeveynlik algısı değişkeninin açıkladığı beta değerinde .46'dan ($p < .001$) .31'e ($p < .001$) anlamlı bir düşme olduğu gözlenmiştir, Sobel $z = 3.28$, $p < .001$. Ayrıca açıklanan toplam varyans artarak %29 olmuştur (Bkz., Tablo 3.17).

Yapılan analizler sonucunda zedelenmiş otonomi şema alanının anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve telafi davranışları arasında aracı bir rolünün olduğu gözlenmiştir. Buna göre anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısının zedelenmiş otonomiyle ilişkili olduğu ($R = .43$, $R^2 = .18$, $F_{(1,54)} = 12.12$, $p < .001$, $\beta = .43$) ve onun aracılığıyla telafi davranışlarını yordadığı bulunmuştur. Yordayıcı ve aracı değişkenlerin bağımlı değişkenle olan ilişkisi ve ilgili beta katsayıları Şekil 3.1'de verilmiştir.

* $p < .05$, *** $p < .001$

Şekil 3.1. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Otonomi Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

3.3.1.2. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algularının Telafi Puanlarını Yordamasında Kopukluk Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları

Anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısının telafi davranışlarını ne ölçüde yordadığının ve kopukluk alanını oluşturan şemaların aracı değişken olarak rol oynayıp

oynamadığının ortaya konması amacıyla yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçları Tablo 3.18’de verilmiştir.

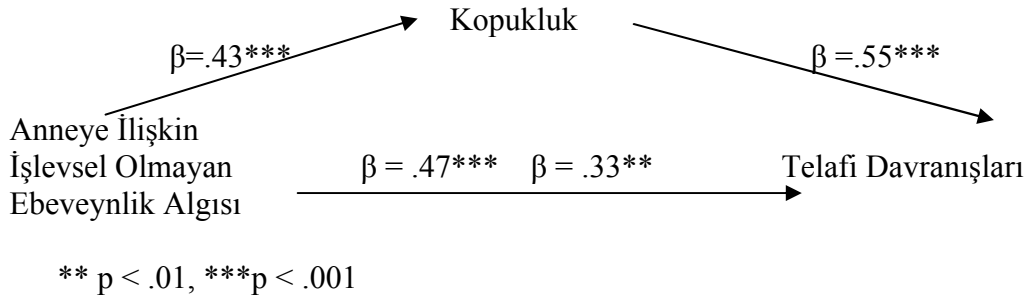
Tablo 3.18. YEBÖA’nın Telafi Puanlarını Yordamasında Kopukluk Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşamaları	Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Artış	β	r (kısmi)
1	YEBÖ Anne Toplam Puan	.34	.12	.11	.47***	.47
2	YEBÖ Anne Toplam Puan	.59	.35	.32	.33**	.36
	Kopukluk				.38**	.41

*p < .05, ** p < .01, ***p < .001

Tablo 3.18’den de izlenebileceği gibi, denkleme ilk blokta girilen anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı değişkeninin telafi davranışlarını anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur ($R = .34$, $R^2 = .12$, $F_{(1, 53)} = 14.75$, $p < .001$). Değişkenin bağımlı değişkendeki varyansın % 12’sini açıkladığı görülmüştür. Denkleme ikinci blokta kopukluk değişkeni girilmiş, değişkenin bağımlı değişkeni pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı görülmüştür ($R = .59$, $R^2 = .35$, $F_{(2, 52)} = 13.17$, $p < .001$). İkinci blokta kopukluk değişkeninin eklenmesiyle anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı değişkeninin açıkladığı beta değerinde .47’den ($p < .001$) .33’e ($p < .01$) anlamlı bir düşme olduğu gözlenmiştir, Sobel $z = 2.46$, $p < .01$. Ayrıca açıklanan toplam varyans artarak % 35 olmuştur (Bkz., Tablo 3.18).

Yapılan analizler sonucunda kopukluk şema alanının anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve telafi davranışları arasında aracı bir rolünün olduğu gözlenmiştir. Buna göre anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısının kopuklukla şemasıyla ilişkili ($R = .35$, $R^2 = .12$, $F_{(1,54)} = 7.71$, $p < .010$, $\beta = .43$) olduğu ve onun aracılığıyla telafi davranışlarını yordadığı bulunmuştur. Yordayıcı ve aracı değişkenlerin bağımlı değişkenle olan ilişkisi ve ilgili beta katsayıları Şekil 3.2’de verilmiştir.

Şekil 3.2. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Kopukluk Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

3.3.1.3. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algularının Telafi Puanlarını Yordamasında Yüksek Standartlar Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları

Anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısının telafi davranışlarını ne ölçüde yordadığının ve yüksek standartlar şema alanını oluşturan şemaların aracı değişken olarak rol oynayıp oynamadığının ortaya konması amacıyla yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçları Tablo 3.19’da verilmiştir.

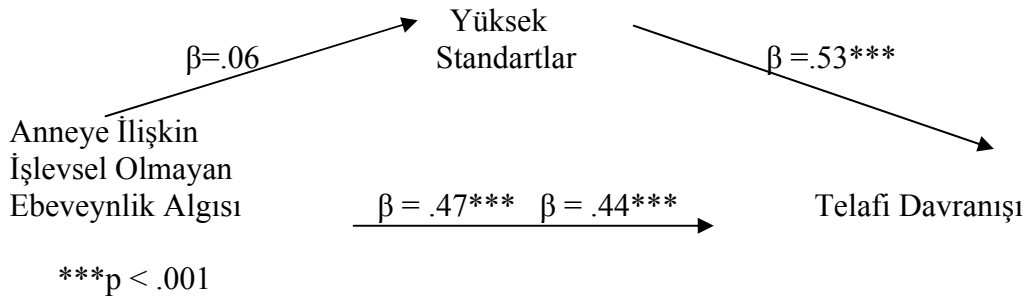
Tablo 3.19. YEBÖA’nın Telafi Puanlarını Yordamasında Yüksek Standartlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması	Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Artış	β	r (kısmi)
1	YEBÖ Anne Toplam Puan	.47	.22	.20	.47***	.47
2	YEBÖ Anne Toplam Puan	.62	.38	.36	.44***	.49
	Yüksek Standartlar				.41**	.46

*p < .05, ** p < .01, ***p < .001

Tablo 3.19'dan da izlenebileceği gibi, denkleme ilk blokta girilen anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı değişkeninin telafi davranışlarını anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur ($R = .47$, $R^2 = .22$, $F_{(1, 53)} = 14.75$, $p < .001$). Değişkenin bağımlı değişkendeki varyansın %22'sini açıkladığı görülmüştür. Denkleme ikinci blokta yüksek standartlar değişkeni girilmiş, değişkenin bağımlı değişkeni pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı görülmüştür ($R = .62$, $R^2 = .38$, $F_{(2, 52)} = 13.17$, $p < .001$). İkinci blokta yüksek standartlar değişkeninin eklenmesiyle anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı değişkeninin açıkladığı beta değerinde $.47$ 'den ($p < .001$) $.44$ 'e ($p < .001$) bir düşme olmuştur ancak görülen bu düşüşün anlamlı olmadığı gözlenmiştir, Sobel $z = 0.25$, $p > .05$ (Bkz., Tablo 3.19).

Yapılan analiz sonuçlarına göre yüksek standartlar şema alanının anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve telafi davranışları arasında aracı bir rolü bulunmamaktadır. Yordayıcı ve aracı değişkenlerin bağımlı değişkenle olan ilişkisi ve ilgili beta katsayıları Şekil 3.3'te verilmiştir.

Şekil 3.3. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Yüksek Standartlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

3.3.1.4. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algılarının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları

Anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısının telafi davranışlarını ne ölçüde yordadığının ve zedelenmiş sınırlar şemaların aracı değişken olarak rol oynayıp oynamadığının ortaya konması amacıyla yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçları Tablo 3.20’de verilmiştir.

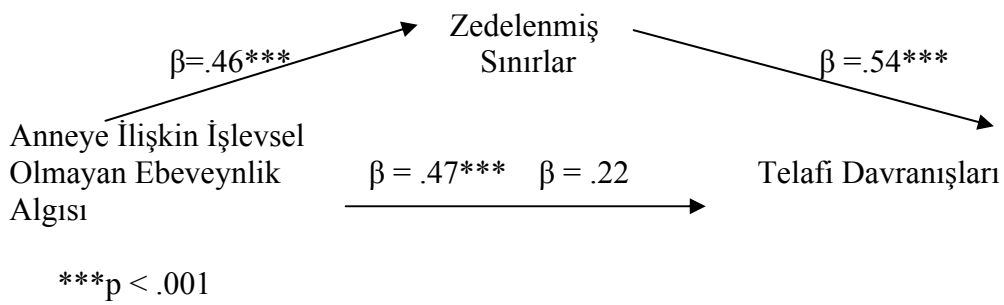
Tablo 3.20. YEBÖA’nın Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması	Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Artış	β	r (kısmi)
1	YEBÖ Anne Toplam Puan	.47	.22	.20	.47***	.47
2	YEBÖ Anne Toplam Puan	.67	.45	.43	.22	.26
	Zedelenmiş Sınırlar				.54***	.55

*p < .05, ** p < .01, ***p < .001

Tablo 3.20’den de izlenebileceği gibi, denkleme ilk blokta girilen anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı değişkeninin telafi davranışlarını anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur ($R = .47$, $R^2 = .22$, $F_{(1, 53)} = 14.75$, $p < .001$). Annenin algılanan ebeveynliğine ilişkin değerlendirmelerin bağımlı değişkendeki varyansın %22’sini açıkladığı görülmüştür. Denkleme ikinci blokta zedelenmiş sınırlar değişkeni girilmiş, değişkenin bağımlı değişkeni pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı ($R = .67$, $R^2 = .45$, $F_{(2, 52)} = 21.46$, $p < .001$), anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı değişkeninin ise bu aşamada bağımlı değişkeni anlamlı olarak yordamadığı görülmüştür. İkinci blokta zedelenmiş sınırlar değişkeninin eklenmesiyle anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı değişkeninin açıkladığı beta değerinde .47’den ($p < .001$) .22’ye anlamlı bir düşme olduğu gözlenmiştir, Sobel $z = 3.30$, $p < .001$. Ayrıca açıklanan toplam varyans artarak % 45 olmuştur (Bkz., Tablo 3.20).

Yapılan analizler sonucunda zedelenmiş sınırlar şema alanının anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve telafi davranışları arasında aracı bir rolünün olduğu gözlenmiştir. Buna göre anneye ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısının zedelenmiş sınırlarla ilişkili olduğu ($R = .46$, $R^2 = .21$, $F(1,54) = 14.13$, $p < .001$, $\beta = .46$) ve onun aracılığıyla telafi davranışlarını yordadığı bulunmuştur. Yordayıcı ve aracı değişkenlerin bağımlı değişkenle olan ilişkisi ve ilgili beta katsayıları Şekil 3.4’de verilmiştir

Şekil 3.4. Anneye İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

3.3.2 Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algılarının Değerlendirmelerin (Babanın Algılanan Ebeveynliğinin) Telafi Puanlarını Yordamasında Şema Alanlarının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları

3.3.2.1. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algılarının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Otonomi Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları

Babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısının telafi davranışlarını ne ölçüde yordadığının ve zedelenmiş otonomi alanını oluşturan şemaların aracı değişken olarak

rol oynayıp oynamadığının ortaya konması amacıyla yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçları Tablo 3.21’de verilmiştir.

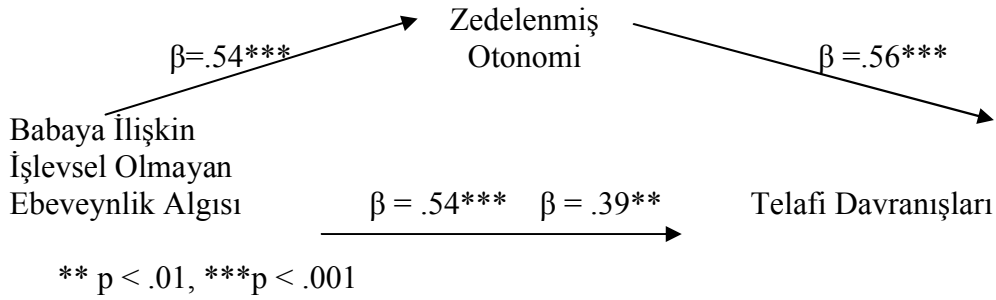
Tablo 3.21. YEBÖB’nin Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Otonomi Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması	Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Artış	β	r (kısmi)
1	YEBÖ Baba Toplam Puan	.54	.29	.28	.54***	.54
2	YEBÖ Baba Toplam Puan	.59	.34	.32	.39**	.38
	Zedelenmiş Otonomi				.28*	.28

*p < .05, ** p < .01, ***p < .001

Tablo 3.21’den de izlenebileceği gibi, denkleme ilk blokta girilen babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algıları değişkeninin telafi davranışlarını anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur ($R = .54$, $R^2 = .29$, $F_{(1, 53)} = 21.50$, $p < .001$). Babanın işlevsel olmayan ebeveynliğine ilişkin algıların bağımlı değişkendeki varyansın % 29’unu açıkladığı görülmüştür. Denkleme ikinci blokta zedelenmiş otonomi değişkeni girilmiş, değişkenin bağımlı değişkeni pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı görülmüştür ($R = .59$, $R^2 = .34$, $F_{(2, 52)} = 13.59$, $p < .001$). İkinci blokta zedelenmiş otonomi değişkeninin eklenmesiyle babanın işlevsel olmayan ebeveynliğine ilişkin algıların açıkladığı beta değerinde .54’den ($p < .001$) .39’a ($p < .01$) anlamlı bir düşme olduğu gözlenmiştir, Sobel $z = 3.48$, $p < .001$. Ayrıca açıklanan toplam varyans artarak %34 olmuştur (bkz., Tablo 3.21).

Yapılan analizler sonucunda zedelenmiş otonomi şema alanının babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve telafi davranışları arasında aracı bir rolünün olduğu gözlenmiştir. Buna göre babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısının zedelenmiş otonomiyle ilişkili olduğu ($R = .54$, $R^2 = .30$, $F_{(1,54)} = 22.58$, $p < .001$, $\beta = .54$) ve onun aracılığıyla telafi davranışlarını yordadığı bulunmuştur. Yordayıcı ve aracı değişkenlerin bağımlı değişkenle olan ilişkisi ve ilgili beta katsayıları Şekil 3.5’de verilmiştir

Şekil 3.5. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Otonomi Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

3.3.2.2. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algılarının Telafi Puanlarını Yordamasında Kopukluk Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları

Babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısının telafi davranışlarını ne ölçüde yordadığının ve kopukluk alanını oluşturan şemaların aracı değişken olarak rol oynayıp oynamadığının ortaya konması amacıyla yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçları Tablo 3.22’de verilmiştir.

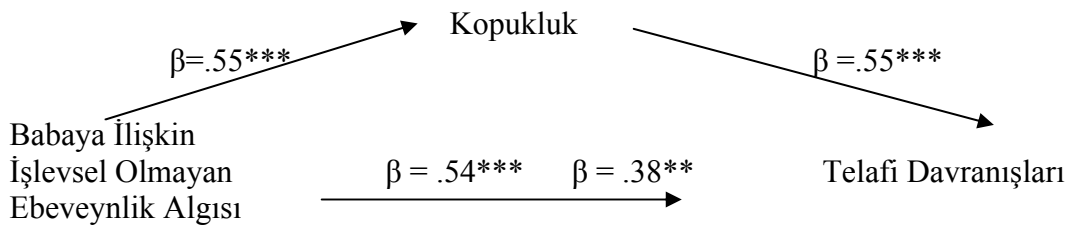
Tablo 3.22. YEBÖB’nin Telafi Puanlarını Yordamasında Kopukluk Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması	Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Artış	β	r (kısmi)
1	YEBÖ Baba Toplam Puan	.54	.29	.28	.54***	.54
2	YEBÖ Baba Toplam Puan	.54	.35	.33	.38**	.37
	Kopukluk				.30*	.30

*p < .05, ** p < .01, ***p < .001

Tablo 3.22’den de izlenebileceği gibi, denkleme ilk blokta girilen babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algıları değişkeninin telafi davranışlarını anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur ($R = .54$, $R^2 = .29$, $F_{(1, 53)} = 21.50$, $p < .001$). Babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algıları değişkeninin bağımlı değişkendeki varyansın % 29’unu açıkladığı görülmüştür. Denkleme ikinci blokta kopukluk değişkeni girilmiş, değişkenin bağımlı değişkeni pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı görülmüştür ($R = .54$, $R^2 = .35$, $F_{(2, 52)} = 14.21$, $p < .001$). İkinci blokta kopukluk değişkeninin eklenmesiyle babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algıları değişkeninin açıkladığı beta değerinde .54’den ($p < .001$) .38’e ($p < .01$) anlamlı bir düşme olduğu gözlenmiştir, Sobel $z = 3.38$, $p < .001$. Ayrıca açıklanan toplam varyans artarak % 35 olmuştur (Bkz., Tablo 3.22).

Yapılan analizler sonucunda kopukluk şema alanının babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve telafi davranışları arasında aracı bir rolünün olduğu gözlenmiştir. Buna göre babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısının kopuklukla ilişkili olduğu ($R = .55$, $R^2 = .30$, $F_{(1,54)} = 22.89$, $p < .001$, $\beta = .55$) ve onun aracılığıyla telafi davranışlarını yordadığı bulunmuştur. Yordayıcı ve aracı değişkenlerin bağımlı değişkenle olan ilişkisi ve ilgili beta katsayıları Şekil 3.6’de verilmiştir.

** $p < .01$, *** $p < .001$

Şekil 3.6. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Kopukluk Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

3.3.2.3. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Yüksek Standartlar Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları

Babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısının telafi davranışlarını ne ölçüde yordadığının ve yüksek standartlar alanını oluşturan şemaların aracı değişken olarak rol oynayıp oynamadığının ortaya konması amacıyla yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçları Tablo 3.23’de verilmiştir.

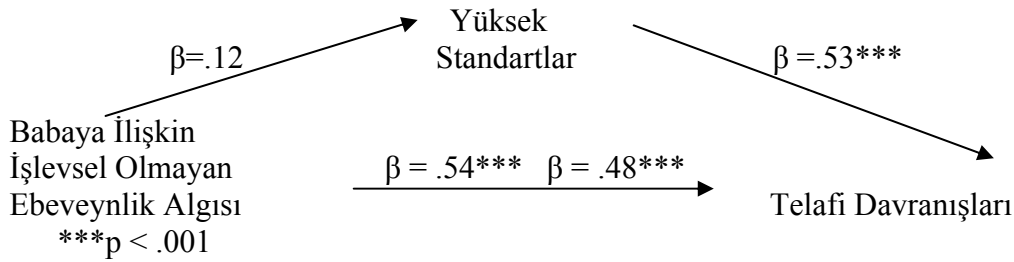
Tablo 3.23. YEBÖB’nin Telafi Puanlarını Yordamasında Yüksek Standartlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması	Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Artış	β	r (kısmi)
1	YEBÖ Baba Toplam Puan	.54	.29	.28	.54***	.54
2	YEBÖ Baba Toplam Puan	.64	.41	.39	.48***	.53
	Yüksek Standartlar				.36**	.42

*p < .05, ** p < .01, ***p < .001

Tablo 3.23’den de izlenebileceği gibi, denkleme ilk blokta girilen babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algıları değişkeninin telafi davranışlarını anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur ($R = .54$, $R^2 = .29$, $F_{(1, 53)} = 21.50$, $p < .001$). Babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algıları değişkeninin bağımlı değişkendeki varyansın %29’unu açıkladığı görülmüştür. Denkleme ikinci blokta yüksek standartlar değişkeni girilmiş, değişkenin bağımlı değişkeni pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı görülmüştür ($R = .64$, $R^2 = .41$, $F_{(2, 52)} = 18.36$, $p < .001$). İkinci blokta yüksek standartlar değişkeninin eklenmesiyle babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algıları değişkeninin açıkladığı beta değerinde .54’den ($p < .001$) .48’e ($p < .001$) bir düşme olmuştur ancak görülen bu düşüşün anlamlı olmadığı gözlenmiştir, Sobel $z = 0.74$, $p > .05$.

Yapılan analiz sonuçlarına yüksek standartlar şema alanının babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve telafi davranışları arasında aracı bir rolü bulunmamaktadır. Yordayıcı ve aracı değişkenlerin bağımlı değişkenle olan ilişkisi ve ilgili beta katsayıları Şekil 3.7’de verilmiştir

Şekil 3.7. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Yüksek Standartlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

3.3.2.4. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algularının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları

Babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısının telafi davranışlarını ne ölçüde yordadığının ve zedelenmiş sınırlar oluşturan şemaların aracı değişken olarak rol oynayıp oynamadığının ortaya konması amacıyla yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçları Tablo 3.24’de verilmiştir.

Tablo 3.24’den de izlenebileceği gibi, denkleme ilk blokta girilen babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı değişkeninin telafi davranışlarını anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur ($R = .54$, $R^2 = .29$, $F_{(1, 53)} = 21.50$, $p < .001$). Değişkenin bağımlı değişkendeki varyansın % 29’unu açıkladığı görülmüştür. Denkleme ikinci blokta zedelenmiş sınırlar değişkeni girilmiş, değişkenin bağımlı değişkeni pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı görülmüştür ($R = .69$, $R^2 = .48$, $F_{(2, 52)} = 24.10$, $p < .001$). İkinci

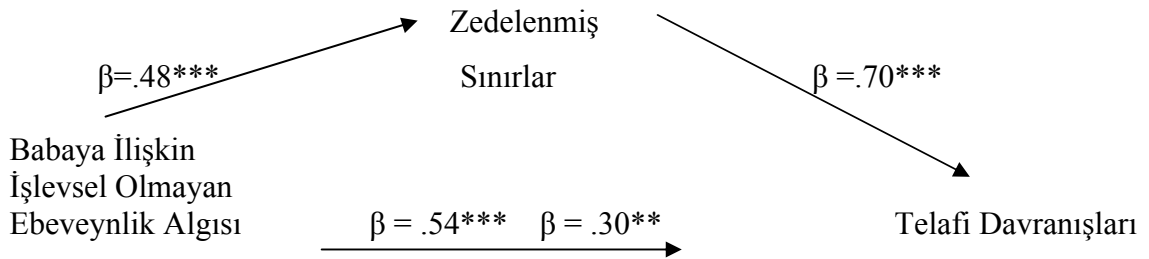
blokta zedelenmiş sınırlar değişkeninin eklenmesiyle babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı değişkeninin açıkladığı beta değerinde .54'den ($p < .001$) .30'a ($p < .01$) anlamlı bir düşme olduğu gözlenmiştir, Sobel $z = 3.87$, $p < .001$. Ayrıca açıklanan toplam varyans artarak % 48 olmuştur (Bkz., Tablo 3.24).

Tablo 3.24. YEBÖB'nin Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması	Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Artış	β	r (kısmi)
1	YEBÖ Baba Toplam Puan	.54	.29	.28	.54***	.54
2	YEBÖ Baba Toplam Puan	.69	.48	.46	.30**	.34
	Zedelenmiş Sınırlar				.50***	.52

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Yapılan analizler sonucunda zedelenmiş sınırlar şema alanının babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve telafi davranışları arasında aracı bir rolünün olduğu gözlenmiştir. Buna göre babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısının zedelenmiş sınırlarla ilişkili olduğu ($R = .48$, $R^2 = .23$, $F_{(1,54)} = 16.13$, $p < .001$, $\beta = .48$) ve onun aracılığıyla telafi davranışlarını yordadığı bulunmuştur. Yordayıcı ve aracı değişkenlerin bağımlı değişkenle olan ilişkisi ve ilgili beta katsayıları Şekil 3.8'de verilmiştir.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Şekil 3.8. Babaya İlişkin İşlevsel Olmayan Ebeveynlik Algısının Telafi Puanlarını Yordamasında Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

3.4 KATEGORİK DEĞİŞKENLERLE YAPILAN Kİ-KARE TESTİ KARŞILAŞTIRMALARI

Giriş bölümünde de değinildiği üzere, fiziksel, cinsel ve duygusal istismar yaşantılarının bozukluğun etiyolojisine ilişkin yaklaşımlar içerisinde önemli yer tuttuğu görülmektedir. Bu anlamda, araştırma çerçevesinde AKB ve karşılaştırma grupları arasında sözü edilen istismar türleri açısından fark olup olmadığı araştırılmıştır. Söz edilen değişkenlerin kategorik olması sebebiyle gruplar arasında Ki -Kare Testi karşılaştırmaları yapılmıştır. İlerleyen bölümde istismar yaşantısının türüne göre yapılan karşılaştırmalara yer verilmiştir.

3.4.1. Fiziksel İstismar Öyküsü Bakımından Grupların Karşılaştırılması

AKB ve karşılaştırma grupları arasında -katılımcıların kendi bildirimlerine göre- fiziksel istismara uğrayıp uğramama bakımından fark olup olmadığının ortaya konması amacıyla Ki-Kare analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçları, AKB olup olmama ve fiziksel istismar öyküsü bulunma arasında anlamlı bir ilişki olduğuna işaret etmektedir ($\chi^2 = 37,99$, $sd = 1$, $p < .001$). Buna göre, AKB grubundaki katılımcıların % 37.3'ü fiziksel

istismara uğradıklarını bildirirken bu oran karşılaştırma grubunda % 5.1'dir. Katılımcıların AKB tanısı alıp almama ve fiziksel istismar öyküsü bulunup bulunmamasına göre dağılımları Tablo 3.25'den izlenebilir.

Tablo 3.25. Gruplara Göre Fiziksel İstismar Öyküsü Frekansları

Fiziksel İstismar			
	Yok	Var	Toplam
AKB	21	44	65
%	% 17.8	% 37.3	% 55.1
Karşılaştırma	47	6	53
%	% 39.8	% 5.1	% 44.9
Toplam	68	50	118
Toplam %	% 57.6	% 42.4	% 100

3.4.2 Cinsel İstismar Öyküsü Bakımından Grupların Karşılaştırılması

AKB ve karşılaştırma grupları arasında -katılımcıların kendi bildirimlerine göre- cinsel istismara uğrayıp uğramama bakımından fark olup olmadığının ortaya konması amacıyla Ki-Kare analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçları, AKB olup olmama ve cinsel istismar öyküsü bulunma arasında anlamlı bir ilişki olduğuna işaret etmektedir ($\chi^2 = 5.97$, $sd = 1$, $p < .05$). Buna göre, AKB grubundaki katılımcıların % 5.9'u cinsel istismara uğradıklarını bildirirken karşılaştırma grubunda hiçbir katılımcı cinsel istismar öyküsü bildirmemiştir. Katılımcıların AKB tanısı alıp almama ve cinsel istismar öyküsü bulunup bulunmamasına göre dağılımları Tablo 3.26'dan izlenebilir.

Tablo 3.26. Gruplara Göre Cinsel İstismar Öyküsü Frekansları

Cinsel İstismar			
	Yok	Var	Toplam
AKB	59	7	66
%	%49.6	%5.9	%55.5
Karşılaştırma	53	-	53
%	%44.5	-	%44.5
Toplam	112	7	119
Toplam %	%94.1	%5.9	%100

3.4.3 Duygusal İstismar Öyküsü Bakımından Grupların Karşılaştırılması

AKB ve karşılaştırma grupları arasında -katılımcıların kendi bildirimlerine göre- duygusal istismara uğrayıp uğramama bakımından fark olup olmadığının ortaya konması amacıyla Ki-Kare analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçları, AKB olup olmama ve duygusal istismar öyküsü bulunma arasında anlamlı bir ilişki olduğuna işaret etmektedir ($\chi^2 = 24.58$, $sd = 1$, $p < .001$). Buna göre, AKB grubundaki katılımcıların % 31.6'sı duygusal istismara uğradıklarını bildirirken bu oran karşılaştırma grubunda % 6'dır. Katılımcıların AKB tanısı alıp almama ve duygusal istismar öyküsü bulunup bulunmamasına göre dağılımları Tablo 3.27'den izlenebilir

Tablo 3.27. Gruplara Göre Duygusal İstismar Öyküsü Frekansları

	Duygusal İstismar		
	Yok	Var	Toplam
AKB	27	37	64
%	%23.1	%31.6	%54.7
Karşılaştırma	46	7	53
%	%39.3	%6	%45.3
Toplam	73	44	117
Toplam %	%62.4	%37.6	%100

4. TARTIŞMA

Araştırmada AKB’de görülen erken dönem uyumsuz şemalar, algılanan ebeveynlik stilleri ve şema sürdürücü kaçınma ve telafi başa çıkma davranışları incelenmiş, ayrıca şemaların algılanan hangi ebeveynlik stilleri tarafından yordandığı ve bu şemaların algılanan işlevsel olmayan ebeveynlik stilleri ve telafi davranışları arasında aracı rollerinin olup olmadığı sorularına yanıt aranmıştır. Ayrıca cinsel, fiziksel ve duygusal istismara uğramanın AKB ile olan ilişkisi ele alınmıştır. Araştırma sorularına ilişkin bulgular ilgili literatür ışığında tartışılmadan önce ilk olarak AKB grubunun demografik özelliklerine ilişkin kısa bir değerlendirme yapılmıştır.

4.1. AKB GRUBUNUN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla toplanan katılımcılara ait demografik bilgileri ayrıntılı olarak EK 1’den izlenebilir. Bu bölümde AKB grubunun demografik özelliklerine ilişkin bilgiler, bozukluğun etiolojisinde önemi olan ve literatürde yer alan faktörler çerçevesinde incelenmiştir.

Grubun genel özelliklerine bakıldığında, ağırlıklı olarak ilk ve ortaokul düzeyinde eğitime sahip oldukları görülmektedir. Çocukluklarında görece daha yüksek oranlarda psikolojik ve tıbbi rahatsızlık öyküleri vardır. Örneklemin yarısından fazlasının aylık geliri asgari ücretin altındadır. % 65.6’sının’ suç öyküsü bulunmaktadır. % 79’ alkol, % 71.9’u madde kullanmaktadır. Kendine zarar verme (kesme, vurma) davranışları bu grupta sıklıkla görülmektedir. Ayrıca yine bu grupta intihar girişimi yüksek oranda bulunmaktadır.

AKB olan kişilerin ailelerinin özelliklerine bakıldığında, genel olarak anne babalarının eğitim seviyelerinin de düşük olduğu, görülmektedir. kronik psikolojik ve tıbbi rahatsızlık öyküsünün daha fazla olduğu kalabalık ailelerden geldikleri anlaşılmaktadır.

Ayrıca karşılaştırma grubuna kıyasla, bu kişilerin daha sıklıkla parçalanmış ailelerden geldikleri görülmektedir.

AKB grubunda özellikle erken yaşta anne kaybı öyküsünün daha çok olduğu görülmektedir. Bu kişiler ebeveynlerinden daha sık ayrı kalmışlardır. Babalarında ve kardeşlerinde hem alkol ve madde kullanımı hem de suç öyküsü karşılaştırma grubuna göre daha fazladır. Bu grupta ayrıca önemli bir stresör olan çocuklukta -genellikle babayla ilişkili nedenlerden dolayı- maddi sıkıntı yaşama oranının karşılaştırma grubuna kıyasla daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Aile içi ilişkilerine yönelik olarak, iletişimin genel olarak yüzeysel ve sınırlı olduğunu bildirmişlerdir. Duyguların ve sıkıntılarının paylaşılmadığı, bu anlamda yakınlık ve kendini ifade etme gereksinimlerinin karşılanmadığı görülmektedir. Bu grupta ayrıca, izleyen bölümlerde de değinildiği üzere, anne ve-özellikle-babadan kaynaklanan duygusal ve fiziksel istismar yaşantıları daha sık bulunmaktadır. AKB grubunun demografik özelliklerine ilişkin bulguların genel olarak literatürle örtüştüğü görülmektedir.

4.2. AKB GRUBUNDA GÖZLENEN ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Young ve arkadaşları (2003), çeşitli Eksen I ve Eksen II bozukluklarının altında benlik ve diğerlerine ilişkin temsilleri içeren erken dönem uyumsuz şemaların yattığını öne sürmektedir. Buradan hareketle, araştırma çerçevesinde ilk olarak antisosyal kişilik bozukluğunun altında yatan erken dönem uyumsuz şemalar araştırılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda, AKB grubunun karşılaştırma grubuna kıyasla başarısızlık, duygusal yoksunluk, karamsarlık, duyguları bastırma, iç içelik, güvensizlik/suistimal edilme, terk edilme, ayrıcalıklılık, yetersiz özdenetim, cezalandırılma/kusurluluk ve boyun eğicilik şema boyutları bakımından daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Bu bulgu en temelde, erken dönem uyumsuz şemaların çeşitli psikolojik bozukluklarla,

özellikle de kişilik bozukluklarıyla ilişkili olduğuna ve Eksen II bozukluğu bulunan kişilerin daha çok ve daha uyumsuz şemalara sahip olduklarına ilişkin literatürle örtüşmektedir (Nordahl, Holte, Haugum, 2005).

Güvensizlik/suistimal edilme şeması genel olarak, diğerlerinin kasıtlı olarak zarar vereceği ya da istismar edeceklerine ilişkin inançları içermektedir. Bu kişiler dış dünyayı güvenilmez olarak algılamakta ve diğerlerine güvenememektedirler. AKB grubunda bu şemanın görülmesi giriş bölümünde de belirtildiği üzere, bozukluğun temel özelliklerinden biri olan diğerlerine güvenememeleriyle ve kişilerarası alanda bu anlamda yaşadıkları güçlüklerle paralel görünmektedir (Millon ve Everly, 1985; Checkley, 1976). AKB olan kişiler bu güvensizlikleri yüzünden manipülatif davranıyor olabilirler. Araştırma bulgularına benzer biçimde, Soygüt ve Türkçapar (2001) tarafından Kişilerarası Şema Ölçeği (KŞÖ) kullanılarak yapılan bir çalışma da, AKB grubunun kişilerarası alandaki güvensizliğini destekler niteliktedir. Araştırma sonuçları, AKB olan kişilerin kuramsal olarak öngörülenin aksine dostluk durumunun daha az tamamlanacağı beklentisi içinde olduklarına, diğer bir deyişle daha çok düşmanca davranış beklediklerine işaret etmektedir.

Güvensizlik/suistimal edilme şemasının köklerine bakıldığında, bu şemaya sahip olan kişilerin genellikle kötüye kullanan ailelerden geldikleri görülmektedir (Young ve arkadaşları, 2003). Mevcut araştırmada da, Ek 1'den de izlenebileceği gibi, AKB grubundaki bireylerin yüksek sıklıkla cinsel, duygusal ve/veya fiziksel istismara uğradıklarını, bu anlamda kötüye kullanıldıklarını bildirdikleri görülmektedir. Bu noktada AKB grubunun güvensizlik/suistimal edilme şemasından yüksek puan alması, kuramsal öngörü ve grubun demografik özellikleriyle de örtüşen bir bulgudur.

Kendiliğinden davranış, duygu ve iletişimin bastırılmasına dayanan *duyguları bastırma* şemasından AKB grubunun aldığı yüksek puan, Checkley'in (1976) bozukluğu tanımlarken ortaya koyduğu "bu kişilerin pek çok duygusal tepkide genel bir yoksunluk gösterdiği" bulgusuyla tutarlı görünmektedir. Duyguları bastırma şeması olan kişilerin kırılganlıklarını ifade etmekte güçlük yaşadıkları ve duygularını göz ardı ederken mantığa aşırı önem verdikleri göz önüne alındığında bulgunun, bozukluğun Millon ve

Everly (1985) tarafından ortaya konan, “kendini korumak adına yakınlık, hassasiyet, sıcaklık gibi “zayıf” duygulardan uzak durma ve bunların yerine öfke, kızgınlık, düşmanlık, kincilik gibi duygusal tepkiler gösterme” özelliğiyle örtüştüğü görülmektedir. Ayrıca bu kişilerin savunma mekanizması olarak mantıksallaştırmayı kullanmalarının duyguları bastırmaya işaret ediyor olabileceği düşünülmektedir.

Yaşamın çeşitli alanlarında sürekli olarak işlerin kötüye gideceği beklentisi içinde olmaya ilişkin *karamsarlık* şeması, AKB grubunun karşılaştırma grubundan anlamlı olarak yüksek puan aldığı şemalardan biridir. AKB olan kişilerin erken dönemdeki olumsuz deneyimleri ve diğer insanlara ilişkin olumsuz beklentileri (Checkley, 1976; Millon ve Everly, 1985) sebebiyle karamsarlık şeması geliştirmiş olabilecekleri düşünülmektedir. Şemanın bu anlamda ayrıca güvensizlik/suistimal edilme şemasıyla da ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Terk edilme şemasının temelleri bakım veren kişi(ler)in yokluğu ya da tutarlı olmayan davranışları sebebiyle atılmaktadır. Bu şemaya sahip kişiler kuracakları duygusal ilişkilerin biteceğine, bu anlamda ihtiyaç duyduklarında diğerlerine ulaşamayacaklarına inanmaktadırlar. Bu şema AKB olan kişilerin yakın ilişkileri sürdürmemeye özelliğiyle ilişkili olabilir. Şemanın ayrıca kusurluluk şemasıyla da ilişkili olabileceği; buna göre bu kişilerin kendilerine ilişkin algıladıkları eksiklikler, yani kusurlulukları sebebiyle sevilmediklerine ve terk edileceklerine inandıkları öngörülebilir. Terk edilme ve kusurluluk şemaları arasındaki ilişkiyi destekler nitelikte araştırmalar bulunmaktadır. Cecero ve arkadaşları (2004), şema boyutlarının yaptıkları çalışmada oluşan faktör örüntüsünün bu yönde bir ilişkiye işaret ediyor olabileceğini belirtmektedirler.

Duygusal yoksunluk şeması olan kişiler, sıcaklık, sevgi, dinlenme ve anlaşılma gibi temel duygusal gereksinimlerinin diğerleri tarafından karşılanmayacağına inanmaktadırlar. Diğerlerine ilişkin anılan inançlardan dolayı, bu şemanın da AKB olan kişilerin kişilerarası ilişkiler alanındaki güvensizlikleri ve uzun süreli yakın ilişkiler kuramamalarıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Terk edilme ve duygusal yoksunluk şemalarının temelinde, soğuk, reddedici, ilgisiz ya da tutarsız ebeveynlik stilleri bulunmaktadır (Young ve arkadaşları, 2003). Buna göre bu kişilerin ebeveynlerinin duygusal ya da fiziksel bakımdan istismar ya da ihmal edici olabildikleri görülmektedir. Cecero ve arkadaşları (2004) tarafından yapılan çalışma da bu yönde bulgular ortaya koymaktadır. Çalışmada, duygusal kötüye kullanım ve ihmalin terk edilme ve duygusal yoksunluk şemalarını yordadığı bulunmuştur. Bu bulguya benzer olarak, mevcut araştırmada da, AKB olan bireylerin daha yüksek oranlarda ebeveynlerin duygusal istismarına maruz kaldıklarını bildirdikleri görülmektedir. Bu anlamda AKB grubunda bu şemaların görülmesi yine literatürle örtüşen bir bulgudur.

AKB grubunun karşılaştırma grubuna göre yüksek puan aldığı şema boyutları içinde *cezalandırılma/kusurluluk* ve *başarısızlık* şemaları da bulunmaktadır. Cezalandırılma/kusurluluk şeması kendini eksik, yetersiz, değersiz ve istenmez hissetmeye ilişkin inançları içerirken başarısızlık şeması kişinin yetersizliğinden dolayı başarısızlığa uğrayacağına ilişkin inançlarını içermektedir. Ayrıca ölçeğin Türkçe formunda, bu şemanın içinde bağımlı olmaya ilişkin temalar da bulunmaktadır (Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır, değerlendirmede). AKB olan kişilerin sorumluluktan kaçma, sorumluluk almama davranışlarının altında temelde bu şemanın yatıyor olabileceği düşünülmektedir. Kusurluluğa ve başarısızlığa ilişkin bu inançlar ayrıca, kişide çaresizlik hissetmeye ve başkalarına yoğun gereksinim duymaya ilişkin bağımlılık temalarıyla da ilişkili görünmektedir. Bağımlılık ve çaresizlik duygularının ise yoğun düzeyde öfkeyle ilişkili olduğu bilinmektedir (Calvete ve arkadaşları, 2005). Good, Hoffart ve Hedley (2004) tarafından yapılan bir çalışmada, kusurluluk, bağımlılık ve başarısızlık şemalarının birbirleriyle ilişkili oldukları ortaya konmuştur. Ölçeğin araştırmada kullanılan Türkçe formunun faktör yapısı da benzer bir bulguya işaret etmektedir. Bütün bu noktalardan hareketle, bahsedilen bu iki şemanın birbirleriyle ilişkili olarak geliştikleri düşünülebilir.

İç içelik şeması, önemli diğerleriyle kişinin bireyleşmesini engelleyecek kadar duygusal yakınlık içinde olmasına işaret etmektedir. AKB grubunun bu şema boyutundan aldığı yüksek puan ilk aşamada gerek bozukluğun açıklanmasına yönelik literatürle, gerekse

araştırma örnekleminin ebeveynleriyle kopuk, sınırlı ve yüzeysel bir iletişimlerinin olduğu bildirimleriyle (bknz Ek 1) uyumsuz görünmektedir. Öte yandan, yapılan bazı araştırma sonuçlarının fiziksel ya da cinsel istismara uğramanın gelişmemiş benlik şemasını yordadığına, bu anlamda cinsel/fiziksel istismar ile iç içelik arasında bir ilişki olduğuna işaret ettiği (Cecero ve arkadaşları, 2004) göz önüne alındığında, grubun bu şema boyutundan yüksek puan alması beklendik bir sonuç olarak görünmektedir.

Boyun Eğicilik şeması, terk edilmekten, diğerlerinden gelebilecek zarar verici davranışlardan kaçınmaya yönelik bir şemadır. Bu anlamda şemanın terk edilme ve güvensizlik/suistimal edilme şemalarıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. AKB'nin klinik özelliklerine bakıldığında, ilk etapta şemadan alınan yüksek puanın bozukluğun genel davranışsal görünümüyle uymayan bir bulgu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan, şema Kiesler'in (1996) "örtük kişilerarası davranış" kavramı çerçevesinde incelendiğinde bulgu anlam kazanmaktadır. Buna göre AKB olan bireyler kişilerarası davranış örüntüleri bakımından aktif- bağımsız bir örüntü sergilemekle beraber, örtük kişilerarası olarak tanımlanan şema örüntüleri bakımından kendilerini kontrolü elinde tutamayan taraf olarak görüyor olabilirler. Bu noktada Soygüt ve Türkçapar (2001)'in çalışmaları da bu değerlendirmeyi desteklemektedir.

Yazarlar ayrıca, AKB olan bireylerin kontrolü elinde tutamamaya ilişkin bilişlerinin yetersizliğe ve gereksinim anında diğerleri tarafından reddedilme beklentisine dayandığını düşünmektedirler. Mevcut araştırma bulguları da yazarların bu değerlendirmeleriyle örtüşmektedir; cezalandırılma/kusurluluk ve duygusal yoksunluk şemaları yazarların ifade ettiği bilişlere dayanmaktadır.

Kişinin diğerlerinden daha üstün olduğuna ve bu yüzden çeşitli ayrıcalıkları hak ettiğine, bu anlamda başkalarının uydukları kurallara da uymak zorunda olmadığına ilişkin inançları içeren *ayrıcalıklılık* şeması, AKB grubunun yüksek puan aldığı şemalardan biridir. Şema, kuramsal olarak önerilen hak görme/büyüklik şemasına karşılık gelmektedir. Ayrıcalıklılık şemasının bozukluğun temel görünümünden olan patolojik düzeyde bencillik (Checkley, 1976) ve DSM- IV'de (1994) de belirtilen toplumsal norm ve kurallara uymama ve buradan hareketle çeşitli suç davranışlarında

bulunma davranışlarıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Hatırlanacağı gibi, Kernberg “habis narsizm sendromu “ ya da “toplum karşıtı kişilik bozukluğu” olarak adlandırdığı AKB’yi bir yanıyla tipik bir narsistik kişilik bozukluğu olarak görmekte, bozukluğu patolojik nesne ilişkileri ve bir üst-ben patolojisi olarak ele almaktadır. Kernberg’e göre, çocuklukta bakıcıyla sürekli bir ilişkinin yokluğu ya da örseleyici yaşantıların olması sebebiyle bu kişilerin üstbenlik gelişimlerinde eksiklik ya da patoloji ortaya çıkmaktadır (Kernberg, 2000). Ayrıca, Young ve Flanagan (1998) da, yetersiz özdenetim şemasıyla beraber bu şemanın narsistik bozukluklarla ilişkili olduğuna vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla, Şema Modelinde, narsistik kişiliğe özgü olarak formüle edilen bu şemanın, AKB’daki narsistik öğelerle de ilişkili olabileceği söylenebilir.

Yetersiz özdenetim şeması olan kişiler ise dürtülerini kontrol etmekte zorlanan, engellenme eşiği düşük kişilerdir. Bu kişiler duygu ve güdülerini dışa vurmaya kontrolde güçlük çekmektedirler. Giriş bölümünde de belirtildiği üzere, AKB olan kişilerin davranış kontrolleri zayıftır (Millon ve Everly, 1985; DSM-IV, 1994); bu doğrultuda bozukluğun temel özelliklerinden birine işaret eden bu şema boyutunun oluşması öngörülebilirdir. AKB olan kişiler ayrıca, ayrıcalıklılıklarından dolayı da dürtüsel davranıyor olabilirler.

Konuya ilişkin kısıtlı sayıda araştırma bulunmakla birlikte, mevcut literatürün araştırma bulgularını destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Young, AKB olan kişilerde terk edilme, duygusal yoksunluk, duyguları bastırma, güvensizlik/suistimal edilme, kusurluluk/utanç, boyun eğicilik, yetersiz özdenetim, başarısızlık ve hak görme/büyüklik şemalarının yaygın olarak bulunabileceğini öne sürmektedir (Young, kişisel ileti; 15 Mart 2006) Bahsedilen şemalar, araştırma sonucunda AKB grubunda yaygın olarak bulunduğu anlaşılan şemalarla büyük ölçüde paralellik göstermektedir. Giriş bölümünde de aktarıldığı üzere, Petrocelli ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan çalışmada AKB olan kişilerin terk edilme, duygusal yoksunluk, sosyal izolasyon şemalarından yüksek puan aldıkları görülürken Ball ve Cecero (2001) AKB şiddetinin güvensizlik/ suistimal edilme, duyguları bastırma ve dayanıksızlık şemalarıyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

AKB grubunun karşılaştırma grubundan anlamlı olarak daha yüksek puan aldığı şema boyutlarından güvensizlik/suistimal edilme, duygusal yoksunluk, karamsarlık, duyguları bastırma, başarısızlık, ayrıcalıklılık ve yetersiz özdenetim şemalarının, istatistiksel olarak varyansın büyük bir kısmını açıkladıkları görülmektedir. Bu durumun, bulguların işaret ettiği önemli bir nokta olduğu, anılan şemaların bozukluğu görece iyi temsil eden ve bozukluğun çekirdeğini oluşturan şema boyutları oldukları düşünülmektedir.

4.3. AKB GRUBUNDA ALGILANAN EBEVEYNLİK STİLLERİNE İLİŞKİN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Şema Modeli, Eksen II bozukluklarının altında yatan erken dönem uyumsuz şemaların oluşumunda ebeveynlerle yaşamın erken dönemlerinde yaşanan çeşitli olumsuz etkileşimlerin rol oynadığını, bu anlamda şemaların çocuğun içinde yaşadığı aile ortamını yansıttıklarını ortaya koymaktadır (Young ve arkadaşları, 2003). Benzer biçimde, AKB'ye ilişkin etiyolojik açıklamalar çerçevesinde de, aileye ilişkin yaklaşımların önemli yeri olduğu görülmektedir (Patterson, 2002) Bu iki noktadan hareketle, bu bölümde karşılaştırma grubundan daha yaygın ve şiddetli düzeyde uyumsuz şemaları olan AKB grubunun ebeveynlerine ilişkin algıları bakımından karşılaştırma grubundan farklılaşıp farklılaşmadıkları ve farkın hangi ebeveynlik boyutlarıyla ilişkili olduğu sorularının yanıtları tartışılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda, AKB grubunun annelerini karşılaştırma grubuna kıyasla daha kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, kontrol etmeyen/sınırsız ve cezalandırıcı algıladıkları anlaşılmaktadır. Babaya ilişkin olarak ise, bu grubun kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, kontrol etmeyen/sınırsız, endişeli/kötümser, cezalandırıcı ve duygularını bastıran/değişime kapalı ebeveynlik boyutlarından daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Karşılaştırma grubu ise babaya ilişkin algılanan aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik boyutundan AKB grubuna göre daha yüksek puan almıştır.

Anneye ilişkin algılanan ebeveynlik stilleri genel olarak değerlendirildiğinde, AKB olan kişilerin annelerini yakınlık, sevgi, kabul görme gibi temel duygusal gereksinimlerini karşılamayan, kendilerine gerçekçi sınırlar koymayan ve bu anlamda ihmal edici olan, otonomi, yetkinlik ve ayrı bir kimlik kazanma gereksinimlerini desteklemeyen, küçümseyici ebeveynler olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

Babaya ilişkin algılanan ebeveynlik stilleri genel olarak değerlendirildiğinde ise, bu kişilerin babalarını temel duygusal gereksinimlerini karşılamayan, duygularını belli etmeyen, benliklerine ve özerkliklerine saldıran, ihtiyaç duydukları sınırları koymayan ve bu anlamda ihmal edici babalar olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca anneye ilişkin ebeveynlik algılarından farklı olarak, AKB olan kişiler babalarını daha karamsar ve istismar edici olarak algılamaktadırlar.

AKB olan kişilerin ebeveynlerine yönelik algıların, Young ve arkadaşları'nın (2003) öne sürdüğü erken dönem uyumsuz şemaların temelinde yatan ebeveyn tutumlarıyla örtüştüğü görülmektedir. Giriş bölümünde de aktarıldığı üzere, şemalar köklerini güvenli bağlanma, duygu ve ihtiyaçların ifade edilmesi, otonomi, yetkinlik ve kimlik algısı kazanma gibi temel gereksinimlerin karşılanmamasından ve ebeveynle yaşanan çeşitli travmatik deneyimlerden almaktadırlar. Gerek bölüm 4.2'de aktarılan erken dönem uyumsuz şemalar, gerekse bu şemalara sahip kişilerin geldikleri ailelerin özellikleri göz önüne alındığında, araştırmada ebeveynlik stillerine ilişkin ortaya konan algıların kuramla örtüştüğü düşünülmektedir. Yine Ek 1'de aktarıldığı üzere, AKB olan kişilerin yaşamlarının erken dönemlerinde ebeveynlerinin, özellikle de babalarının fiziksel ve duygusal istismarına maruz kaldıklarına ilişkin bildirimlerinin ve aile içi ilişkilerine yönelik değerlendirmelerinin ebeveyni, özellikle de babayı sömürücü/istismar edici, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ve küçümseyici algılamayla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Bulgular, algılanan ebeveynlik alt boyutları çerçevesinde incelendiğinde, AKB grubunun ihmalkarlığa ve reddediciliğe işaret eden duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, kontrol etmeyen/sınırsız ve sömürücü/istismar edicilik ebeveynlik alt boyutlarından aldığı yüksek puanların, bu konudaki mevcut literatürle örtüştüğü görülmektedir. Ev

ortamında yoksunluğa işaret eden (Carson, Butcher& Mineka, 1998) bu ebeveynlik tutumları saldırganlık ve dürtü kontrol bozukluklarına, sosyal ve duygusal alanda sorunlara, bozuk kişilerarası ilişkilere, depresyona ve kişilik bozukluklarına yol açabilmektedir (Emery, 1989; Dodge, Bates ve Petit, 1990). Bu noktada, AKB grubunun bu boyutlardan aldıkları yüksek puanlar anlamlı görünmektedir.

Soygüt ve Karaosmanoğlu (2005) tarafından üniversite örnekleminde yapılan bir çalışma, babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algılarının anneye ilişkin algılara kıyasla daha fazla olduğuna ve babaya ilişkin bu olumsuz algıların daha fazla sayıda uyumsuz şema geliştirmeyle ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Araştırmacılar bu bulguyu, babanın işlevsel olmayan ebeveynlik stillerinin anneye kıyasla uyumsuz şema gelişiminde daha etkili olabileceği şeklinde yorumlamışlardır. Yine Türkiye’de Kişilerarası Şema Ölçeği (KŞÖ) kullanılarak yapılan bir başka çalışma yine babaya ilişkin algılanan olumsuz ebeveynlik tutumlarının anneye ilişkin algılananlara kıyasla psikopatoloji geliştirmeyle daha ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Soygüt ve Savaşır, 2001). Buradan hareketle, mevcut araştırmanın bulgularının yapılmış olan bu çalışmalarla örtüştüğü görülmektedir.

Giriş bölümünden de hatırlanacağı gibi, literatüre bakıldığında AKB olan kişilerin, ebeveynin/ebeveynlerin agresyonuna maruz kaldıkları ya da istismar edildikleri, kendilerini aileleri tarafından reddedilmiş hissettikleri, bu kişilerin anne- babalarında kontrol, disiplin, yakınlık ve olumlu pekiştirme gibi olumlu ebeveynlik özelliklerinin olmadığı görülmektedir (Lowrey, 1944; Patterson, 2002; Leve, Pears ve Fisher, 2002; Herbert, 2002). Mevcut araştırma bulguları da benzer ebeveynlik stillerine işaret etmektedir.

Ebeveyn davranışlarına ilişkin literatür incelendiğinde, temel olarak iki boyut üzerinde durulduğu görülmektedir: destek ve kontrol (Darling ve Steinberg, 1993; Schafer, 1965) Destek boyutu genel olarak bakım, sıcaklık, kabul görme, bağlanma gibi boyutları içerirken kontrol boyutu -daha karmaşık bir yapıya sahip olmakla birlikte- temel olarak davranışsal ve psikolojik kontrol boyutlarını içermektedir. Bu iki kavramın, AKB grubunun ebeveynlerine ilişkin algılarını açıklar nitelikte olduğu ve bulgularla örtüştüğü

düşünülmektedir. Kavramlar kısaca tanımlanacak olursa, davranışsal kontrol, çocuğun davranışlarını düzenlemeye yönelik, disiplin, ödüllendirme ya da süpervizyon davranışlarına karşılık gelirken psikolojik kontrol ise, çocuğun duygulanımına, sözel ifadelerine, kimliğine ve bağlanma yaşantısına ilişkin manipülatif ve girici (intrusive) ebeveynlik stillerine karşılık gelmektedir (Barber, 2002). Bu ebeveynler sürekli suçluluk ve kaygı tetikleyen, sevgi ve onayını çekmekle tehdit eden, gerek sözle anlamda gerekse keşif anlamında kısıtlayan, çocukla sınırlı düzeyde iletişim kuran, sıcaklık göstermekten kaçınan hatta reddedici olan, daha çok duygusal cezalar veren ve çocuğa karşı düşmanca bir kopukluk içinde olabilen ebeveynlerdir. Yine bu ebeveynler daha çok çocuğun psikolojik bütünlüğüne saldırıda bulunmakta, çocuğun değerini sorgulamakta, ailenin sorunlarından dolayı onu suçlamakta ve tutarsız (erratic) davranmaktadırlar (Barber, 2002). Psikolojik kontrolün genel olarak otonomi, yeterlik, durağan bir kimlik kazanamama ve bağımlı olma ile ilişkili olduğu bilinmektedir (Maccoby ve Martin, 1983).

Araştırmalar, antisosyal davranışlarla davranışsal kontrol arasında ters, antisosyal davranışlar ve depresyonla psikolojik kontrol arasında ise doğrusal bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Steinberg, Elmen ve Mounts, 1989; Barber, Olsen ve Shaggle, 1994; Barber, 1996). Bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde, AKB grubunun ebeveynlerine ilişkin algılarının genel olarak ebeveynlerin psikolojik kontrol uyguladıklarına ve gerçekçi sınırların konması anlamına gelen davranışsal kontrolün eksikliğine işaret ettiği düşünülmektedir. Grubun yüksek puan aldığı kontrol etmeyen/sınırsız ebeveynlik alt boyutu da bu görüşü destekler niteliktedir. Ebeveynlerin uyguladığı psikolojik kontrolle paralel olarak, AKB grubunda daha yaygın ve yoğun olarak görüldüğü bölüm 4.2’de aktarılmış olan boyun eğcilik, başarısızlık, karamsarlık ve cezalandırılma/kusurluluk şemalarının gelişmiş olabileceği düşünülebilir.

Daha önce de belirtildiği üzere, AKB olan kişilerin ebeveynlerine ilişkin algıları davranışsal kontrolün olmadığına, bu anlamda gerçekçi sınırların konulmadığına işaret etmektedir. Yapılan çalışmalar ise, çocukların gerçekçi sınırların konulmasına gereksinim duyduklarını göstermektedir. Örneğin Siegal ve Cowen (1984) tarafından yapılan bir araştırmada çocukların, kendilerine ve başkalarına zarar vermeyi de içeren

çeşitli durumlarda otoriter bir ebeveyne sahip olmayı tercih ettiklerini ortaya konmuştur. Buradan hareketle, AKB grubunda görülen yetersiz özdenetim ve ayrıcalıklılık şemalarının gelişiminin, bir başka deyişle bozukluğun temel klinik görünümüleri olan kurallara ve normlara uymama ve yıkıcı davranışlarda bulunmanın ebeveynlerin anılan tutumlarından kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir.

Rohner (2004) tarafından ortaya konan Kabul-Red Kuramı da, ebeveynlere ilişkin algılanan reddin dışsallaştırma davranışlarıyla ilişkisine işaret etmektedir. Buna göre kabul ve sıcaklığın olmaması, ilgisizlik, ihmal, fiziksel ve psikolojik olarak acı veren davranışlar ve duygulanımla tanımlanan ebeveyn reddi (Rohner, 2004) arttıkça, psikolojik uyumla ilgili sorunların ve dışsallaştırma davranışlarının görülmesi de artmaktadır (Gadeyne, Ghesquiere ve Onghena, 2004). Bu noktada, aynı zamanda bir davranım bozukluğu olan AKB’de, bu grubun ebeveynlerine ilişkin algıları bahsedilen kuramsal çerçeve ile de örtüşmektedir.

Yapılan analizler sonucu ortaya çıkan bir başka bulgu, karşılaştırma grubundaki kişilerin babalarını AKB grubuna kıyasla daha aşırı koruyucu/evhamlı algıladığı yönündedir. Soygüt ve Karaosmanoğlu (2005) tarafından yapılan çalışma, araştırma bulgusuna ışık tutmaktadır. Anılan çalışmada, ebeveynin evhamlılık şemasının işlevsel kişiler arası şemalardan olan dostluk boyutuyla korelasyon gösterdiği bulunmuş, bu durum yazarlar tarafından anne/babanın evhamlı stiline kültürümüzde sosyal destek olarak algılandığı şeklinde yorumlanmıştır. Mevcut araştırma bulgusunun da bu bulguyla örtüştüğü görülmektedir.

4.4. AKB GRUBUNUN KULLANILAN BAŞA ÇIKMA DAVRANIŞLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Erken dönem uyumsuz şemalar, tetiklendiklerinde yoğun olumsuz duygulara sebep olduklarından, kişiler bu yoğun olumsuz duygularıyla- bu anlamda şemalarıyla- başa çıkabilmek adına çeşitli başa çıkma davranışları kullanmaktadırlar. Öte yandan, uyumsuz şemalarla baş etmek için kullanılan ve aynı zamanda şemayı sürdürme özelliği

bulunan başa çıkma stratejileri de şemalar gibi uyumsuzdurlar (Young ve Klosko, 1994; Young ve diğerleri, 2003). Bu bölümde AKB grubunun uyumsuz şemalarıyla başa çıkabilmek için kullandığı davranışlar bakımından karşılaştırma grubundan anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı sorusuna yanıt aranmıştır.

Araştırma sorusuna ilişkin yanıtlar modelin önerdiği *telafi* ve *kaçınma* başa çıkma davranışları çerçevesinde ayrı başlıklar altında tartışılmıştır.

4.4.1 AKB Grubunda Kullanılan Telafi Davranışlarının Değerlendirilmesi

Analiz sonuçları, AKB olan kişilerin karşılaştırma grubuna kıyasla asilik, aşırı eleştirelilik/haklılık, aşırı bağımsızlık, mesafelilik, aşırı tepkisellik ve eleştiriye tahammülsüzlük boyutlarından anlamlı olarak yüksek puan aldıklarına işaret etmektedir. Karşılaştırma grubu ise aşırı titizlik boyutundan AKB grubuna kıyasla anlamlı olarak yüksek puan almıştır.

Literatürde modelin öne sürdüğü telafi stratejileriyle yapılmış yayınlanmış herhangi bir çalışma bulunmadığından, araştırma sonuçları telafi alt boyutlarının içerikleri ve AKB'nin çeşitli davranışsal özellikleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

AKB grubunun yüksek puan aldığı boyutlar genel olarak değerlendirildiğinde, bu boyutların kurallara uymama/kuralları çiğneme (asilik), diğerlerine güvenmeme ve yakın ilişkiler kurmama (mesafelilik), eleştirel olma (aşırı eleştirelilik/haklılık), durumlara/olaylara ilişkin dış yüklemeler yapma ve bu anlamda olumsuz durumlardan dolayı diğerlerini suçlama (aşırı eleştirelilik/haklılık), bağımsızlığına aşırı düşkün olma (bağımsızlık), hayal kırıklığına uğrama vb durumlarda saldırgan davranışlarda bulunma (aşırı tepkisellik/saldırganlık) ve eleştiri karşısında aşırı tepki göstermeye (eleştiriye tahammülsüzlük) ilişkin maddeler içerdikleri anlaşılmaktadır.

Aktarılan bu boyutların erken dönem uyumsuz şemalarla ilişkisine bakıldığında, aşırı bağımsızlık boyutunun bağımlılığa ilişkin maddeleri de içeren başarısızlık;

eleştirelilik/haklılık boyutunun ayrıcalıklılık; aşırı tepkisellik- saldırganlık boyutunun yetersiz özdenetim; mesafelilik boyutunun güvensizlik-suistimal edilme; eleştiriye tahammülsüzlük boyutunun ise kusurluluk şemasının telafisine ilişkin oldukları düşünülmektedir. Buna göre AKB olan kişiler şemalarını aktive eden olaylarla karşılaştıklarında, bu şemaların içeriğindeki inançlarından dolayı ortaya çıkan yoğun duygusal rahatsızlıklarını gidermek amacıyla belirtilen davranışsal tepkilerde bulunmaktadır.

Alandaki birikimler çerçevesinde, yukarıda aktarılan davranışsal özelliklerin AKB'nin klinik özellikleriyle büyük paralellik taşıdığı gözlenmektedir. Giriş bölümünde de belirtildiği üzere, AKB olan kişiler dürtüsel ve öfkeli dirler. Diğerlerine güven duymadıklarından kişilerarası ilişkilerinde yakınlığı devam ettirmekte güçlük yaşarlar. İlişkilerinde öfkeli dirler. Tartışmacı, istismar edici, acımasız davranışlarda bulunabilmekte; “haklılıkları” konusunda ısrarcı olabilmektedirler Bu kişilerin duygulanımlarının kendilerini korumak adına yakınlık, hassasiyet, sıcaklık gibi “zayıf” duygulardan uzak, öfke, kızgınlık, düşmanlık, kincilik gibi duygular etrafında örüldüğü görülmektedir. Engellenmeye tahammülleri düşük olan bu kişiler kolaylıkla sözel ya da fiziksel olarak saldırganlaşabilmektedirler (Millon ve Everly, 1985; Fossati ve arkadaşları, 1994). Bahsedilen bütün bu özelliklerinin aktarılan telafi alt boyutlarıyla örtüştüğü görülmektedir.

4.4.2. AKB Grubunda Kullanılan Kaçınma Davranışlarının Değerlendirilmesi

Yapılan analizler sonucunda, AKB grubunun yalnızca psikosomatik belirtiler gösterme boyutu bakımından karşılaştırma grubundan farklılaştığı anlaşılmıştır. Konuya ilişkin çalışmaların başlangıç aşamasında olması nedeniyle literatür temelinde bir tartışma yürütmek olanaklı olmamış; dolayısıyla genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Psikosomatik belirtiler gösterme boyutu, kendini uyuşmuş hissetmeye, baş, kas ağrısı şikayetleri yaşamaya, kendini enerjisiz hissetmeye, gün içinde sık sık uyumaya, işler kötü gittiğinde hastalanmaya ilişkin maddeler içermektedir. Genel olarak bakıldığında,

bu maddelerin depresif duygu duruma işaret ediyor olabileceği düşünülmektedir. Kısa Semptom Envanteri (KSE) kullanılarak yapılan analizler de bu düşüncüyü desteklemekte, AKB grubunun karşılaştırma grubuna kıyasla KSE'nin depresyon alt boyutundan anlamlı olarak yüksek puan aldığı görülmektedir.

Literatüre bakıldığında, duygudurum bozukluklarının AKB'ye en sık eşlik eden bozukluklardan biri olduğu görülmektedir. Türkçapar ve arkadaşları tarafından (2000) yapılan bir çalışma, alkol bağımlılığı/kötüye kullanımından sonra AKB grubunda en sık rastlanılan ek tanının depresyon/distimi olduğunu ortaya koymuştur. Yine Türkçapar ve arkadaşları (2004) tarafından yapılan bir başka çalışmada da, AKB olan hastalarda oldukça yüksek oranda depresif bozukluk saptanmıştır. Aynı çalışma ayrıca, depresyon ve öfke arasındaki anlamlı ilişkiye de işaret etmektedir. Bu noktada, telafi ölçeğinin öfke ve saldırganlık boyutlarından aldığı yüksek puanların da depresif duyguduruma işaret ediyor olabileceği düşünülebilir. Bütün bu bilgiler genel olarak değerlendirildiğinde, AKB grubunun gösterdiği psikosomatik kaçınmaların ve bozukluğun temel görünümlerinden biri olan öfkenin altta yatan depresyonla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Bölüm 4.2'de AKB grubunda görüldüğü aktarılan terk edilme, cezalandırılma kusurluluk, boyun eğcilik, başarısızlık şemaların depresif bozuklukların altında yatması (Welburn ve arkadaşları, 2002; Calvete ve arkadaşları, 2005) yine bu görüşü yine destekler niteliktedir.

4.5. ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARI YORDAYAN EBEVEYNLİK STİLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmanın temel soruları çerçevesinde AKB ile ilişkili olan erken dönem uyumsuz şemalar ve ebeveynlik stilleri araştırılmıştır. Bu noktadan hareketle araştırma çerçevesinde ayrıca, bozuklukla ilişkili şema boyutlarını kapsayan şema alanlarının algılanan hangi ebeveynlik stilleri tarafından yordandığı, bu anlamda bu şemaların oluşumunda temel olarak hangi ebeveynlik stiline/stillerinin etkili olduğu sorusuna da yanıt aranmıştır.

Analiz sonuçları, anneye ilişkin küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik algısının zedelenmiş otonomi; kontrol etmeyen/sınırsız ebeveynlik algısının ise zedelenmiş sınırlar ve kopukluk şema alanlarındaki şemaların gelişimiyle ilgili olabileceğine işaret etmektedir. Babaya ilişkin algılanan ebeveynlik stilleriyle yapılan analizler ise, küçümseyici/kusur bulucu ebeveynliğin zedelenmiş otonomi ve kopukluk alanlarındaki şemaların; küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik ile beraber duygularını bastıran/değişime kapalı ebeveynliğin ise zedelenmiş sınırlar şema alanındaki şemaların gelişimiyle ilişkili olabileceğine işaret etmektedir.

Zedelenmiş otonomi alanı daha önce de aktarılmış olduğu üzere boyun eğcilik, bağımlılık temasını da içermekte olan başarısızlık, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, iç içelik, terk edilme, karamsarlık ve onay arayıcılık şema boyutlarını kapsamaktadır. Alanın çocukluktan itibaren yetkin (competent) davranışlarının engellenmesi sebebiyle kendine güven duygusunun azalmasıyla, bu yüzden kişisel hedefler koymak, kişiye ait bir kimlik belirlemek ve bunlara ulaşmak için gerekli becerileri kazanmaka güçlük yaşamakla, bağımlı olmakla ve karamsarlıkla ilişkili olduğu görülmektedir.

Küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik ise, kişinin doğrudan benliğine saldırıldığı, kendini değersiz ve yetersiz hissettirildiği, fikir ve isteklerinin önemsenmediği, bu anlamda kendini ifade etmesinin de engellendiği bir ebeveynliğe işaret etmektedir. Anılan bu ebeveynlik davranışların gelişim literatüründe sıkça karşımıza çıkan ebeveynin uyguladığı psikolojik kontrole işaret ettiği düşünülmektedir. Psikolojik kontrol, daha önce de belirtildiği üzere otonomi, yeterlik, durağan bir kimlik kazanamama ve bağımlı olma gibi (Maccoby ve Martin, 1983) zedelenmiş otonomi alanının temelini oluşturan öğelerle ilişkili olduğundan bulgunun literatürle uyumlu olduğu düşünülmektedir.

Kopukluk alanındaki şemalar, kusurlu ve değersiz olmaktan dolayı (cezalandırılma/kusurluluk) güvenlik, sevgi, kabul edilme gibi temel gereksinimlerin karşılanmayacağını ilişkin inançları (duyguları bastırma) içermektedir. Bu yüzden diğerleri ulaşılmaz (duygusal yoksunluk) ya da düşmandır (güvensizlik/suistimal

edilme). Şema Modeli'ne göre (Young ve arkadaşları, 2003) bu alana ilişkin erken dönem uyumsuz şemaları olan kişiler tutarsız, kötüye kullanan, soğuk, reddedici ya da ilgisiz ailelerden gelmektedirler.

Babaya ilişkin algılanan küçümseyici/kusur bulucu ebeveynlik stilinin alanı yordamasının, babanın küçümseyici tutumundan dolayı kusurlu hissetmek ve bu kusurluluktan dolayı temel duygusal gereksinimlerin karşılanmayacağı inancının temellerinin atılmasıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Buna göre AKB olan kişiler bu inanç doğrultusunda duygularını bastırıyor, kişilerarası alanda yakın ilişki kurmaktan ya da ilişkilerini sürdürmeye çalışmaktan kaçınıyor olabilirler.

Aynı şema alanının anne ebeveynliği boyutunda kontrol etmeyen/sınırsız anne algısıyla ilişkili olduğu gözlenmiştir. Literatüre bakıldığında, kontrol etme/sınır koyma davranışlarının bireyler üzerinde olumlu ve problem davranışlardan koruyucu bir etkisinin olduğu görülmektedir (Barber, 1996; Barber ve Harmon, 2002). Kındap, Sayıl ve Kumru (baskıda) tarafından ergenlerle yapılan bir çalışmada, annenin uyguladığı davranışsal kontrolün dikkat, ilgi ve yakınlık olarak algılandığı ve bu grupta dışsallaştırma davranışlarının daha az olduğu bulunmuştur. Buradan hareketle, kontrol etmeyen annelerin reddedici olarak algılanacakları öngörülebilir. Araştırma bulgularının da kontrol etmeyen/sınır koymayan anne algısının reddedilmeye, istenmemeye ilişkin inançları içeren kopukluk alanıyla ilişkiye işaret ettiği görülmektedir. Dolayısıyla mevcut araştırma bulgularının literatürle örtüştüğü anlaşılmaktadır.

Yetersiz özdenetim ve ayrıcalıklılık şemalarından oluşan zedelenmiş sınırlar alanı ise içsel sınırlar koymakta ve kendini disipline etmekte güçlük yaşamakla ilişkilidir. Buna göre AKB olan bu kişiler kurallara ve normlara uymakta güçlük yaşamakta, engellenmeye düşük tahammül gösterebilmektedirler. Şema Modeli (Young ve arkadaşları, 2003), bu alan kapsamındaki şemalara sahip kişilerin aşırı izin verici ailelerden geldiklerine işaret etmektedir. Dolayısıyla zedelenmiş sınırlar alanının anneye ilişkin algılanan kontrol etmeyen/sınırsız ebeveynlik stiliyle olan ilişkisi literatürle tutarlık göstermektedir.

Zedelenmiş sınırlar alanının babanın küçümseyici/kusur bulucu tarzıyla ilişkili olmasının, AKB'nin grandiyöz, narsistik görünümünün altında esasında yetersizliğe, değersizliğe ilişkin inançlar olduğu bulgusunu desteklediği düşünülmektedir. Buna göre küçümseyici ebeveynlik temelde yetersizlik, değersizlik inançlarıyla ilişkili olduğundan AKB olan bireylerdeki kendini beğenmenin *yüzeyselliğine* işaret ediyor olabilir. Babanın duygularını belli etmemesi ise bu kişilerin bu yüzden sınırları kestirememeleriyle ilişkili olabilir.

4.6. AKB GRUBUNDA İŞLEVSSEL OLMAYAN EBEVEYNLİK ALGISI VE TELAFİ DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE ŞEMA ALANLARININ ARACI ROLÜNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Şema Modeli, temelde erken dönem uyumsuz şemalara dayanan bir ebeveynlik-psikopatoloji ilişkisi vurgulamaktadır. Buna göre model, temel bağlanma figürlerine ilişkin yaşantılarla çeşitli Eksen II psikopatolojileri arasındaki ilişkiyi, erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü aracılığıyla ortaya koymaktadır. Ebeveynlik- psikopatoloji arasındaki bu ilişkiden yola çıkarak ayrıca başa çıkma davranışları- ebeveynlik arasında olduğu gibi daha özgül ilişkilerin de ortaya konulabileceği vurgulanmaktadır (Sheffield, Waller, Emmanuelli, Murray ve Meyer, 2005).

Buradan hareketle, bu bölümde AKB grubunda anneye ve babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısının telafi davranışlarını yordamasına ve zedelenmiş otonomi, kopukluk ve zedelenmiş sınırlar şema alanlarının bu ilişkideki aracı rollerine ilişkin bulguların tartışılmasına yer verilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda, AKB grubunda zedelenmiş otonomi, kopukluk ve zedelenmiş sınırlar şema alanlarının gerek anne gerekse babaya ilişkin işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve telafi davranışları arasında aracı bir rolünün olduğu gözlenmiştir. Buna göre genel olarak işlevsel olmayan ebeveynlik algısının her üç şema alanının da gelişimini arttırdığı ve telafi davranışlarını bu yolla arttırdığı bulunmuştur.

Bölüm 4.3.1.'de de aktarıldığı gibi, AKB olan bireyler genel olarak diğerlerine güvenmeme ve yakın ilişkiler kurmama, kurallara uymama, saldırgan davranışlarda bulunma, aşırı tepki gösterme gibi, olaylar karşısında diğerlerini suçlama gibi öfke dışavurumuna ilişkin telafi davranışlarında bulunmaktadır. Öte yandan, daha önce de belirtildiği üzere, özellikle AKB grubunda öfkenin bastırılmış depresyonla ilişkili olduğu bilinmektedir (Türkçapar ve arkadaşları, 2000; Türkçapar ve arkadaşları, 2004). Bu çerçevede, telafi davranışlarının esas olarak depresyonun bastırılmasına yönelik oldukları düşünülmektedir ve araştırma bulguları, şema alanlarının esasında işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve depresyon arasındaki ilişkide aracı rolleri olduğu yönünde değerlendirilebilir. Literatür ve araştırma çerçevesinde KSE ile yapılan analizler de AKB olan bireylerin depresif duygudurum içinde oldukları düşüncesini desteklemektedir. Sonuç itibarıyla, analiz sonuçlarının bu anlamda şema alanlarının işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve depresyon arasındaki ilişkide aracı rolüne işaret ettiği düşünülmektedir.

Literatüre bakıldığında, yapılan çeşitli araştırmaların erken dönem uyumsuz şemaların işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve depresyon arasındaki aracı rolüne işaret ettiği görülmektedir. Harris ve Curtin (2005) tarafından yapılan çalışma, zedelenmiş otonomi alanı içinde yer alan şemaların işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve depresif belirtiler arasında aracı rolleri olduğuna işaret etmektedir. Cecero, Marmon, Beitel, Hutz ve Jones (2004) tarafından yapılan bir başka çalışma, kopukluk alanındaki şemaların reddedici ebeveynlik algısı ve disfori arasında aracı rolünün olduğunu ortaya koymuştur. Benzer biçimde, Sarıtaş (2007) tarafından yapılan çalışma, kopukluk alanının anneye ilişkin algılanan red ve bastırılmış depresyona işaret eden öfke arasında aracı bir rolünün olduğuna işaret etmektedir. Bu doğrultuda, mevcut araştırmanın bulguları daha önce yapılan çalışmaları destekler niteliktedir.

4.7. ÇOCUKLUK CİNSEL, DUYGUSAL VE FİZİKSEL İSTİSMAR ÖYKÜLERİ BAKIMINDAN AKB VE KARŞILAŞTIRMA GRUPLARININ KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Yapılan pek çok çalışma, AKB olan bireylerin çocukluk dönemlerinde cinsel, duygusal ve fiziksel istismar ve ihmale uğradıklarına işaret etmektedir (Dodge, Petit, Bates ve Valentine, 1995). Bu tür travmatik yaşantılar ayrıca, Şema Modeli çerçevesinde de uyumsuz şemaların gelişimiyle ilişkili olduklarından önem taşımaktadırlar (Young ve arkadaşları, 2003). Bu bölümde bahsedilen sebeplerden dolayı, araştırmanın temel sorularına ek olarak sorulan cinsel, duygusal ve fiziksel istismar ve ihmal öyküsü bildirme bakımından AKB ve karşılaştırma grupları arasında fark olup olmadığı sorusuna ilişkin bulgular tartışılmıştır.

Analiz sonuçları AKB olan bireylerin karşılaştırma grubuna kıyasla anlamlı derecede daha fazla cinsel, duygusal ve fiziksel istismar ve ihmal öyküsü bildirdiklerine işaret etmektedir. Bulguların, literatürde yer alan çeşitli retrospektif ve prospektif araştırma sonuçlarıyla örtüştüğü gözlenmektedir (Lobbstael, Arntz ve Sieswerda, 2005, Poythress, Skeem ve Lilienfeld, 2006; Marchall ve Cooke, 1999; Horwitz ve arkadaşları, 2001).

4.8. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI

Örneklemin büyüklüğü araştırmanın başlıca sınırlılıkları arasında yer almaktadır. Örnekleme sınırlı sayıda katılımcının yer alması, araştırma bulgularının genellenebilirliğini güçleştirmektedir. Ayrıca AKB grubunun yalnızca erkeklerden oluşması bir başka kısıtlılıktır. Öte yandan klinik örnekleme çalışılmış olduğu, araştırmanın yürütüldüğü örnekleme ulaşmanın güçlüğü ve örneklemin pratik nedenlerden dolayı erkeklerden oluştuğu bu noktada göz önünde bulundurulmalıdır.

Örneklemden kaynaklanan kısıtlılıklara ilişkin bir başka nokta, AKB grubuna ait verilerin hasta ve tutuklu olmak üzere iki ayrı örneklemden toplanmış olmasıdır. Bu

noktada örneklemeler arasında özellikle tutuklu olma koşullarından kaynaklanan ve karıştırıcı etkisi bulunabilecek yaşantılar olabileceği sorusu akla gelmektedir. Öte yandan, araştırmanın bağımlı değişkenlerin (uyumsuz şemalar, ebeveynlere yönelik algılar ve başa çıkma davranışları) erken dönem yaşantılarına ilişkin ve durağan oldukları göz önüne alındığında, mevcut koşullardan fazla etkilenmeyecekleri düşünülmektedir. Ayrıca hasta ve tutuklu grupları karşılaştırmaya ilişkin analizler de, gruplar arasında fark olmadığına işaret etmektedir.

Araştırmaya ilişkin bir başka kısıtlılık, kullanılan veri toplama araçlarının kendini bildirim dayanan olmasıdır. Şemalar örtük yapılar olduklarından değerlendirmelerine ilişkin güçlükler bulunmaktadır. Özellikle bu tür kendini bildirim araçları açısından bu güçlüğün halen devam ettiği bilinmektedir. Benzer biçimde, cinsel, fiziksel ve duygusal istismara ilişkin sorulara verilen yanıtlar açısından da *her iki grupta da* kendini bildirimden kaynaklanan yanlılıklar olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, çalışmada yararlanılan başlıca ölçüm araçlarının özgün formları yeni geliştirilmektedir. Ölçeklerin psikometrik özelliklerine ilişkin çalışmalar Batı’da ve Türkiye’de başlangıç aşamasındadır. Dolayısıyla, ulaşılan bulgular bu sınırlılıklar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu açıdan özellikle, kaçınma davranışlarını değerlendirmeye yönelik ölçme aracının psikometrik özelliklerinde sınırlılıklar olabileceği söylenebilir.

Araştırma çerçevesinde kullanılan YR-KÖ, geçerlik-güvenirliği yakın zamanda tamamlanmış bir ölçme aracıdır ve ülkemizde yapılan bir çalışmada ilk kez kullanılmıştır. Ölçeğin özgün formuna ilişkin çalışmalar ise halen devam etmektedir. Ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin yapılan temel bileşenler analizi sonuçları (Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır, 2007b) ölçeğin faktör yapısına ilişkin sıkıntılar olabileceğine işaret etmektedir. Örneğin, ölçeğin kuramsal olarak öngörülen, AKB bakımından da önemli olan madde kullanımına, kendini avutmaya ilişkin kimi boyutlarının araştırmada kullanılan formda yapılaşmadığı görülmüştür. Bu durumun ölçeğin özgün formunun yapısından kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir. Değinilen sebeplerden dolayı AKB olan kişilerin kaçınma yollu başa çıkma davranışlarının araştırma çerçevesinde yeterince ortaya konamamış olabilir.

Son bir kısıtlılık olarak, araştırmanın korelasyonel bir çalışma olması sebebiyle nedenselliğe ilişkin çıkarımların yapılamaması, araştırma bulgularının yalnızca ilişkisellik sınırları içinde değerlendirilebilmesi görülebilir.

4.9. KLİNİK DOĞURGULARI

Antisosyal kişilik bozukluğu, toplum için büyük maddi ve manevi bedelleri olan bir bozukluktur. Bozukluğa ilişkin araştırmalar bu noktada önem taşımaktadırlar. Bozukluk, etiyolojik yaklaşımların da ortaya koyduğu gibi, yapısı gereği bu tür çok boyutlu çalışmalar çevresinde değerlendirmeyi gerektirmektedir. Öte yandan literatüre bakıldığında, bozukluğa ilişkin bütüncü yaklaşım ile yapılmış çalışmaların oldukça sınırlı sayıda oldukları görülmektedir. Daha önce de değinildiği üzere, ülkemizde bu doğrultuda yapılan tek bir çalışma bulunmaktadır (Soygüt ve Türkçapar, 2001). Anılan çalışmada, bu çalışmadan farklı olarak AKB olan bireyler kişilerarası şemaların çeşitli boyutlarına ilişkin beklentileri bakımından değerlendirilmiştir. Mevcut çalışma ise bütüncü bir yaklaşım olan Şema Modeli (Young ve arkadaşları, 2003) çerçevesinde gerçekleştirilmiştir ve ulaşılan literatür açısından, antisosyal kişilik bozukluğunda söz konusu kuramsal yaklaşımla yapılmış ilk çalışmalardan biri olma özelliğini taşımaktadır.

Araştırma sonuçları bozukluğun altında uyumsuz şemaların, başka bir deyişle çeşitli temel inançların yattığına işaret etmektedir. Bu inançlar, bozukluğun DSM’de öne çıkan suça yönelik yıkıcı davranışlarda bulunma özelliğinin ötesinde bir olgu olduğuna işaret etmektedir. Bu anlamda bu çalışmanın bozukluğun daha iyi anlaşılmasına ve kavramsallaştırılmasına olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

Şema Modeli, özellikle Eksen II bozukluklarının tedavisine yönelik bir yaklaşımdır. buradan hareketle, araştırma bulgularının bozukluğu en iyi temsil ettiği düşünülen şemalar ve ilgili başa çıkma davranışlarını içeren bir formülasyonun yapılmasına olanak sağlayabileceği, böylelikle Şema Modeli çerçevesinde AKB’ye özgü bir tedavi yaklaşımının geliştirilmesine ışık tutabileceği düşünülmektedir.

4.10. YENİ ÇALIŞMALAR İÇİN ÖNERİLER

Yapılan araştırmada, AKB olan kişilerde pek çok alana ilişkin uyumsuz şemaların olduğu görülmüştür. Literatüre bakıldığında, gözlenen bu şemaların bir kısmının diğer Eksen I ve Eksen II bozukluklarında da görüldüğü (Welburn ve arkadaşları,2002; Calvete ve arkadaşları, 2005; Haris ve Curtin, 2002; Glaser, Campell, Calhaun, Bates ve Pertocelli, 2002), bu anlamda bozukluğa özgü olmadıkları anlaşılmaktadır. Öte yandan, tartışma kısmında da değinildiği gibi bu şemalardan bir kısmının varyansı daha fazla açıkladığı, bir anlamda bozukluğu daha iyi temsil ettikleri görülmüştür. Buradan hareketle, ileride yapılacak araştırmalarda bozukluğa özgü, bozukluk için ayırt edici olabilecek şemaların ayrıştırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Şema çalışmaları, yakın zamanda Eksen II bozukluklarını modlar (kişi için o anda aktif olan şemalar, başa çıkma davranışları) çerçevesinde değerlendirmeye yönelmiştir. (Lobbestael ve arkadaşları, 2005). Modlar sayesinde, AKB gibi bozukluklarda, araştırma bulgularının da işaret ettiği gibi, yaygın olarak görülen şemaların daha geniş yapılar içine sıkıştırılması olanaklı hale gelmektedir. Ayrıca tedavide “şimdi ve burada”ya odaklanması sayesinde terapinin ilerleyişi kolaylaşmaktadır. Bu noktada, ileride şema boyutlarının hangi modalara karşılık geldiğinin araştırılması ve modlar çerçevesinde çalışmalar yapılması önerilebilir.

Araştırma çerçevesinde yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları, AKB grubunda uyumsuz şemaların işlevsel olmayan ebeveynlik algısı ve telafi davranışları arasında aracı rolü olduğuna işaret etmektedir. Buradan hareketle uyumsuz şemaların aracı (mediator) rollerinin yanı sıra, düzenleyici (moderator) rollerinin de olup olmadığı sorusu akla gelmektedir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda bu soruya yanıt aranabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada AKB’ye yönelik olarak ortaya konan kavramsallaştırma, bozukluğun tek bir disipline ilişkin yaklaşımlarla açıklanamayacak kadar karmaşık olduğuna işaret etmektedir. AKB klinik bir bozukluk olmakla birlikte, ortaya çıkışı itibariyle gelişimsel bir bozukluktur. Bağlanma yaşantıları, ebeveynlik stilleri gibi gelişim literatürü

çerçevesinde çalışılan pek çok kavramın bozuklukla ilişkili olduğu görülmektedir. Bu anlamda, gelecekte yapılacak araştırmalarda bozukluğun disiplinler arası çalışılmasının önemli katkılarının olacağı düşünülmektedir. Şema Modeli ise, kuramsal yapısı gereği bu tür çalışmalara oldukça elverişli olabilir.

Son olarak, kullanılan ölçme aracının psikometrik özelliklerinden kaynaklanan sorunlar sebebiyle AKB’de gözlenen başa çıkma davranışları araştırma çerçevesinde kapsamlı biçimde ele alınamamıştır. İleride bu çerçevede psikometrik çalışmalar da yapılması önerilebilir.

4.11. SONUÇ

Araştırma sonuçları, AKB grubunun karşılaştırma grubuna kıyasla daha çok uyumsuz şemaya sahip olduğunu, ebeveynlerine yönelik daha olumsuz algıları olduğunu ve daha çok telafi ve kaçınma stratejileri kullandıklarını göstermektedir. Bu kişilerin daha yüksek oranlarda cinsel, duygusal ve fiziksel istismara maruz kaldıkları bir başka bulgudur. Araştırma sonuçları ayrıca uyumsuz şemaların işlevsel olmayan ebeveynlik algıları ve telafi davranışları arasında aracı bir rolünün olduğuna işaret etmektedir.

Genel olarak bakıldığında, bu kişilerin pek çok alana yayılmış uyumsuz şemalara sahip oldukları ve bu şemaların ebeveynlerle yaşamın erken dönemlerinden itibaren tekrarlanan olumsuz yaşantılarla ilişkili olduğu görülmektedir. Bu kişilerin ebeveynleriyle olan deneyimlerinin daha çok ihmal ve istismara ilişkin olduğu anlaşılmaktadır. Babaya ilişkin küçümseyici/kusur bulucu olma, anneye ilişkin olarak ise kontrol etmeyen, sınır koymayan ebeveyn olma, bir diğer deyişle ihmal edicilik algılarının uyumsuz şemaların gelişimini arttırdığı anlaşılmaktadır.

Araştırmanın kısıtlıklarına rağmen, elde edilen bulgular, AKB’nin altında bir takım uyumsuz şemaların yattığına ve bozukluğun genel olarak vurgulanan saldırgan, yıkıcı, manipülatif davranışsal özelliklerinin bu şemaların içeriğindeki inançlarla ilişkili olabileceğine işaret etmektedir. Bu noktadan hareketle, AKB’nin Şema Modeli

çerçevesinde formüle edilebileceği ve böylelikle bozukluğa özgü bilişlerin ve bu bilişleri sürdüren başa çıkma mekanizmalarının değişimlenmesine yönelik, bozukluğa özgü tedavilerin geliştirilebileceği düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

- Amerikan Psikiyatri Birliği (1994). *Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı (DSM-IV)*. (çeviren Koroğlu, E.). Hekimler Yayın Birliği: Ankara.
- Allen, J. P., Hauser S. T., & Borman-Spurrell, E. (1996). Attachment theory as a framework for understanding sequal of severe adolescent psychopathology: An 11-year follow- up study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 64*(2), 254-263.
- Bailey, K., & Basra, T. (2005). Parenting attitudes, behaviours and abilities: The role of criminality and the differences between parents who abuse and parents who neglect.. *British Psychological Society, Proceedings, 13* (1), 8-15
- Ball, S. A. (1998). Manualized treatment for substance abusers with personality disorders: Dual focus schema therapy. *Addictive Behaviours, 23* (6), 883-891.
- Ball, S. A., & Young, J. E. (2000). Dual focus therapy for personality disorders and substance dependence: Case study results. *Cognitive and Behavioral Practice, 7*, 270-281.
- Ball, S. A., & Cecero, J. J. (2001). Addicted patients with personality disorders: Traits, schemas and presenting problems. *Journal of Personality Disorders, 15*, 72-83.
- Ball, S. A., Cobb-Richardson, P., Connoly, A., Bujos, C. T., & O'Neill, W. (2005). Substance abuse and personality disorders in homeless rop-in client centers: Symptom severity and psychotherapy retention in a randomized clinical trail. *Comprehensive Psychiatry, 46*, 371-379.
- Baranoff J, Oei, T. P. S., Cho, S.H., & Kwon, S. M. (2006). Factor structure and internal consistency of the Young schema questionnaire (short form) in Korean and Australian sample. *Journal of Affective Disorders, 93*, 133-140.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: revisiting a neglected construct. *Child Development, 67* (6), 3296-3319.
- Barber, B. K. (Ed.) (2002). *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents*. Washington, DC: American Psychological Association Press.

- Barber, B. K., Olsen, J. E., & Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological control and behavioral control and youth internalized and externalized behavior. *Child Development, 65* (4), 1120-1136.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social- psychological research: Conceptual, strategic and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology, 51*, 1173-1182.
- Baykız, A. F. (2003). *Antisosyal ve borderline kişilik bozukluğu olan bireylerde saldırganlık davranışının psikiyatrik testlerle değerlendirilmesi ve biyolojik değişkenlerle olan ilişkisinin araştırılması: kontrollü bir çalışma*. Tıpta Uzmanlık Tezi, GATA, İstanbul
- Batur, S. (2004). *Yeme bozukluğu gösterenlerde ve göstermeyenlerde temel bilişsel şemalar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Beck, A. T., & Freeman, A. (1990). *Cognitive therapy of personality disorders*. New York: Guildpress.
- Bell, R. Q. (1968). A reinterpretation of the direction of effects in studies of socialization. *Psychological Review, 75* (2), 81-95.
- Belsky, J. (1993). Etiology of child maltreatment: A developmental etiological analysis. *Psychological Bulletin, 114* (3), 413-434.
- Beiderman, J., Faraone, S. V., & Sepencer, T. (1993). Patterns of psychiatric comorbidity, cognition and psychosocial functioning in adults with attention deficit hyperactivity disorder. *American journal of Psychiatry, 150* (12), 1792-1798.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss; Vol. I. Attachment*. Australia: Pimlico
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and Loss; Vol. II. Separation: Anxiety and anger*. Australia: Pimlico
- Braham, L., & Hopkins, N. (2005). How to let go and see future: Applying schema work in a forensic setting. *British Psychological Society roceedings, 13* (1), 8-15
- Brotchie, J., Meyer, C., Copello, A., Kidney, R., & Waller, G. (2004). Cognitive representations in alcohol and opiate abuse: The role of core beliefs. *British Journal of Clinical Psychology, 43*, 337- 342.

- Calvete, E., Estevez, A., de Arrayobe, E.L., & Ruiz, P. (2005). Schema questionnaire – short form: Structure and relationships with automatic thoughts and symptoms of affective disorders. *European Journal of Psychological Assessment, 21*(2), 90-99.
- Carey, G. (1992). Twin imitation for antisocial behaviour: Implications for genetic and family environment research. *Journal of Abnormal Psychology, 101* (1), 18-25.
- Carrion, V. G., Weems, C. F., Eliez, S., Patwardan, A., Brown, W., & Ray, R. D. (2001). Attenuation of frontal asymmetry in pediatric posttraumatic stress disorder. *Biological Psychiatry, 50*, 943- 951.
- Carson, R., Butcher, J., & Mineka, S. (1998). *Abnormal Psychology and Modern Life*. New York: Adison-Wesley.
- Caspi, A., McClay, J., Moffitt, T. E., Mill, J., Martin, J., & Craig, I. W. (2002) Role of genotype in the cycle of violence in maltreated children. *Science, 97*, 851-854.
- Chevallet K. L, Mauchnad, P., & Cottraux J. C. (2006). Factor analysis of the schema questionnaire- short form in a non-clinical sample. *Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quarterly, 20*: 311-318.
- Checkley, H. (1976). *The mask of sanity* (5th ed). Saint Louis: The C. V: Mosby Company.
- Cecero, J.J., Nelson, J. D., & Gillie, J. M. (2004). Tools and tenets of schema therapy: Toward the construct validity of the early maladaptive schema questionnaire – research version (EMSQ-R). *Clinical Psychology and Psychotherapy, 11*, 344-357.
- Cecero, J. J., Marmon, T. S., Beitel, M., Hutz, A., & Jones, C. (2004). Images of mother, self and God as predictors of dysphoria in non- clinical sample. *Personality and Individual Differences, 36*, 1669- 1680
- Codoret, R. J., & Stewart, M. A. (1991). An adoption study of attention- deficit/ hyperactivity/ aggression and their relationship to adult antisocial personality. *Comprehensive Psychiatry, 32*, 73-82.
- Dağ, İ. (2000). Belirti tarama listesi (SCL-90-R). (Çev. ed. Aydemir Ö, Köroğlu E) *Psikiyatride Kullanılan Klinik Ölçekler*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 33-40.

- Dağ, İ (1991) Belirti tarama listesi (SCL-90-R)'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2, 5-12.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113, 487-496.
- De Bellis, M. D., Keshavan, M. S., Clark, D. B., Casey, B., Giedd, J., & Boring, A. (1999) Developmental traumatology Part II: Brain Development. *Biological Psychiatry*, 45, 1271-1284.
- Didwie, S.H., & Daw, E. W. (1998). Temporal stability of antisocial personality disorder: Blind follow up study at 8 year. *Comprehensive Psychiatry*, 39 (1), 28-34.
- Dodge, K.A., Bates, J. E., & Petit, G. S. (1990). Mechanisms in the cycle of violence. *Science*, 250, 1678-1683.
- Dodge, K. A., Petit, G. S., Bates, J. E., & Valentine, E. (1995). Social information processing patterns partially mediate the effects of early physical abuse on later conduct problems. *Journal of Abnormal Psychology*, 10 (4), 632-643.
- Dolan, M. (1994). Psycopath- neurobiological perspective. *British Journal of Psychiatry*, 165, 151-159.
- Dozier, M., Stovall, K. C., & Albus, K. E. (1999). Attachment and psychopathology in adulthood. Cassidy, J., & Shaver, P. R. (Eds) *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications*. Guilford: New York. 497-519.
- Emery, R. E. (1989). Family violence. Special issue: Children and their development: Knowledge base, research agenda and social policy application. *American Psychologist*, 44, 321-328.
- Engeler, A. (1999). *Antisosyal kişilik bozukluğuna eğilimli ergenlerin psikopatoloji ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul üniversitesi, İstanbul.
- Fergusson, D. M., & Lynskey, M. T. (1997). Physical punishment/maltreatment during childhood and adjustment in young adulthood. *Child Abuse and Neglect*, 21 (7), 617-630.
- Friedman, A. S. (1998). Substance use/abuse as a predictor to illegal and violent behaviour: A review of the relevant literature. *Aggression and Violent Behaviour*, 3 (4), 339- 355.

- Fossati, A., Barratt, E. S., Carretta, I., Leonardi, B., Grazioli, F., & Maffei, C. (2004). Predicting borderline and antisocial personality disorder features in nonclinical subjects using measures of impulsivity and aggressiveness. *Psychiatry Research, 125*, 161-170.
- Gartner, A.F., Marcus, R. N., Hamli, K., & Loranger, W. (1989). DSM-III-R personality disorders in patients with eating disorders. *American Journal of Psychiatry, 146* (12), 1585-1601.
- Gadeyne, E., Ghesquiere, P., & Onghena, P. (2004). Psychosocial functioning of young children with learning problems. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45*, 510-521.
- Glaser, B. A., Campell, L. F., Calhoun, G. B., Bates, J. F., & Petrocelli, J. V. (2002). The early maladaptive schema questionnaire- short form: a construct validity. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development, 35*, 2-13.
- Hare, R. D. (1970). *Psychopathy: Theory and Research*. New York: John Wiley and Sons.
- Harris, A. E., & Curtin, L. (2002). Parental perceptions, early maladaptive schemas and depressive symptoms in young adults. *Cognitive Therapy and Research, 26* (3), 405-416.
- Heide, K. M., & Solomon, E. P. (2006). Biology, childhood trauma and murder: rethinking justice. *International Journal of Law and Murder, 29*, 220-233
- Hendley, L. M., Hoffart, A., & Sexton, H. (2001). Early maladaptive schemas in patients with panic disorder with agoraphobia. *Journal of Cognitive Psychotherapy, 15*, 131- 142.
- Henson, R. K., & Morton-Bourgon, K. E. (2005). The characteristics of persistent sexual offenders: A meta- analysis of recidivism studies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 73* (6), 1154-1163.
- Herbert, M. (2002). Social and antisocial development. Great Britain: BPS Blackwell. s. 13-21.
- Hoffart, A., Versland, S., & Sexton, H. (2002). Self understanding, empathy, guided discovery and schema beliefs in schema- focused cognitive theory of personality disorders: A process- outcome study. *Cognitive Therapy and Research, 26*, 199-219.

- Horwitz, A. A., Widom, C. S., McClaughlin, J., & White, J. R. (2001). The impact of childhood abuse and neglect on adult mental health: A prospective study. *Journal of Health and Social Behaviour*, 42 (2), 184- 201.
- International Society for Schema Therapy (ISST), First Meeting (2006). April, 21-22, Stockholm, Sweden.
- Kaplan, H. I., & Saddock, B. J. (2004). *Klinik Psikiyatri*. New York: Nobel.
- Karaer, Ş., Kuğu, N., Doğan, O., & Akyüz, G. (2004). Sivas il merkezinde alkol kötüye kullanımı olanlarda kişilik bozukluğu, benlik saygısı, aile işlevleri. *3P Dergisi*, 12 (1), 11-21.
- Karaosmanoğlu, A.H., & Soygüt, G. (2005). Dance of the schemas: Relations between parenting styles, schemas and coping mechanisms and the factor structure of Turkish – Young inventories. XXXV Annual Congress of the EABCT. September 21- 24, Thessaloniki: Greece.
- Kartallar, R. (1996). *Antisosyal davranış ölçeği geliştirmeye yönelik bir çalışma*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kenny, D.A., Kashy, D.A., & Bolger, N. (1998). Data analysis in social psychology. In D.T. Gibert, S.T. Fiske, & G.Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology* (pp.203-227). Berlin, Germany: Springer-Verlag.
- Kernberg, O. (2000). *Sapıklıklarda ve kişilik bozukluklarında saldırganlık*. İstanbul: Metis.
- Kındap, Y., Sayıl, M., & Kumru, A. (baskıda) Annedenden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişkiler: Benlik değerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*.
- Kiesler, D. J. (1983). The 1982 Interpersonal Circle: A taxonomy for complementarity in human transactions. *Psychological Review*, 90 (3), 185-214.
- Kiesler, D. J. (1996). *Contemporary interpersonal theory and research*. New York: Wiley.
- Kockler, T. R., Nelson, C. E., Meloy, J. R., & Sanford, K. (2006). Characterizing aggressive behaviour in forensic population. *American Journal of Orthopsychiatry*, 76 (1), 80-85.

- Korkmazhan, H. (2003). *Adli müşahade altında bulunan ve DSM IV tanı kriterlerine göre antisosyal kişilik bozukluğu tanısı almış erkeklerde ve herhangi bir psikiyatrik tanı almamış erkeklerde depresyon ve anksiyete düzeylerinin karşılaştırılması olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kruttschnitt, C., McLeod, J. D., & Dornfeld, M. (1994). The economic environment of child abuse. *Social Problems*, 41 (), 299-315.
- Lee, C. W., Taylor, G., & Dunn, J. (1999) Factor structure of schema questionnaire in a large clinical sample. *Cognitive Therapy and Research*, 23, 441- 451.
- Leve, L. D., Pears, K. C., & Fisher, P. A. (2002). Competence in early development. In *Antisocial behaviour in children and adolescents*. Washington: American Psychological Association.
- Levis, C. E. (1991). Neurochemical mechanisms of chronic antisocial behaviour (psychopathy). *Journal of Nervous and Mental Disease*, 179 (12), 720-727.
- Leung, M. A., Carrillo-de-la-Pena, M. T., Otero, J. M., & Romero, E. (1994). A short-term longitudinal study of impulsivity and antisocial behaviour. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66 (3), 542-548.
- Lobbestael, J., Arntz, A., & Sieswerda, S. (2005). Schema modes and childhood abuse in borderline and antisocial personality disorders. *Journal of Behaviour Therapy and Experimental Psychiatry*, 36, 240-253.
- Lockwood, G., & Young, J. (1992). Introduction: Cognitive therapy for personality disorders. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 6, 5-9.
- Lowrey, L. G. (1944). Delinquent and criminal personalities. In *Personality and behaviour disorders, Volume II* (ed. Hunt, J. M.) New York: The Ronald Press Company. s. 794- 821.
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent- child interaction. In E. M. Hetherington (Ed.), P. H. Mussen (Series Ed.), *Handbook of child psychology: Vol 4. Socialization, personality, and social development* (pp. 1-101). New York: Wiley.
- Marchall, L. A., & Cooke, D. J. (1999). The childhood experiences of psychopaths: A retrospective study of familial and societal factors. *Journal of Personality Disorders*, 13, 211-225.

- Maxwel, L., & Procter, E. (2005). The effects of childhood abuse and their relationship to serious psychopathology and other disorders. *British Psychological Society, Proceedings, 13* (1), 8-15.
- McEllistrem, J. E. (2004). Affective and predatory violence: A bimodal classification system of human aggression and violence. *Aggression and Violent Behaviour, 10*, 1-30.
- McGinn, L. K., Young, J. E., & Sanderson, W. C. (1995). When and how to do long term therapy without feeling guilty. *Cognitive and Behavioral Practice, 2*, 187-212.
- Mealey, L. (1995). The sociobiology of sociopathy: An integrated evolutionary model. *Behavioral and Brain Sciences, 18*, 523- 599.
- Meyer, C., & Gillings, K. (2004). Parental bonding and bulimic psychopathology: The mediating role of mistrust- abuse beliefs. *International Journal of Eating Disorders, 35* (2), 229-233.
- Millon, T., & Everly, G. S. (1985). *Personality and its disorders: A biosocial learning approach*. New York: John Wiley, & Sons.
- Morrison, J. R., & Stewart, M.A. (1971). A family study of the hyperactive child syndrome. *Biological Psychiatry, 3*, 189-195.
- Murray, C., Waller, G., & Legg, C. (2000). Family dysfunction and bulimic psychopathology: The mediating role of shame. *International Journal of Eating Disorders, 28* (1), 84-89.
- Nordahl, H. M., Holthe, H., & Haugum, J. A. (2005). Early maladaptive schemas in patients with or without personality disorders: Does schema modification predict symptomatic relief? *Clinical Psychology and Psychotherapy, 12*, 142-149
- Oral, T., Ebrinç, S., Burdurlu, N., & Çelebi, S. (1992). Saldırgan davranışta anormal glikoz toleransı. *Klinik Farmakoloji Bülteni, 2* (3), 43-46.
- Önder, Z. (1996) *Sivas il merkezinde antisosyal kişilik bozukluğunun epidemiyolojisi*. Tıpta uzmanlık tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Özmenler, K. M. (1995). *Antisosyal kişilik bozukluğunda suç örüntüsüne göre psikososyal özelliklerin incelenmesi*. Tıpta Uzmanlık Tezi, GATA, Ankara.

- Patterson, G. R. (2002). *The early development of coercive family process. (In Antisocial behaviour in children and adolescence: A developmental analysis and model for intervention; J B. Reid, G. B. Patterson and J. Synder, Eds.)* Washington: APA.
- Petrocelli, J.V., Glaser, B.A., Calhaun, G. B., & Campell, L.F. (2001). Early maladaptive schemas of personality disorder subtypes. *Journal of Personality Disorders, 15 (6), 546-559.*
- Preu, P. W. (1994). The concept of psychopathic personality. In *Personality and the behaviour disorders, Volume II.* (Hunt, J. V. Ed). New York: The Ronald Press Company. s.922- 937.
- Riso, L., du Toit, P. L., Blandino, J. A., Penna, S., Dacey, S., & Duin, J. S. (2003). Cognitive aspects of chronic depression. *Journal of Abnormal Psychology, 112, 19-25.*
- Reid, W. H. (1985). The antisocial personality: A review. *Hospital and Community Psychiatry, 36 (8), 831-837.*
- Rohner, R. P. (2004). The “parental acceptance-rejection syndrome”: universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist, 830-840.*
- Rosenstein, D. S., & Horowitz, H. (1996). Adoloescent attachment and Psychopathology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 64(2), 244-253.*
- Safran, J. (1998). *Widining The Scope Of Cognitive Therapy.* New Jersey: Aranson.
- Safran, J., & McMMain, S. (1992). A cognitive–interpersonal approach to treatment of personality disorders. *Journal of Cognitive Psychotherapy, 6, 59-68.*
- Safran, J. (1998). *Widening the scope of cognitive therapy.* New Jersey: Aranson.
- Safran, J., & Segal, Z. (1990). *Interpersonal process in cognitive therapy.* New York: Basic Books
- Sarıtaş, D. (2007) *The effects of maternal acceptance- rejection on psychological adjustment of adolescents: The mediator roles of cognitive styles.* Yayınlanamamış Yüksek Lisans tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Savaşır, I., & Sahin, N. H. (1997). Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Schafer, E. .S. (1965). A configurational analysis of children’s reports of parent behaviour. *Journal of Consulting Psychology, 29, 552-557.*

- Schmidt, N. B., Joiner, T. E., Young, J. E., & Telch, M. J. (1995). The Schema questionnaire: Investigation of psychometric properties and hierarchical structure of a measure of maladaptive schemas. *Cognitive Therapy and Research, 19* (3), 295-301.
- Sezgin, N. (1996) The normative study of schema questionnaire on Turkish university students: A pilot study. 26th Congress of European Association for Behaviour and Cognitive Therapy, Budapest: Hungary.
- Sezgin, N. (1997) The factor study of schema questionnaire on a Turkish sample. Fifth European Congress of Psychology, Dublin: Ireland, Abstract book, s. 63.
- Shah, R., & Waller, G.(2000). Parental style and vulnerability to depression: The role of core beliefs. *Journal of Nervous and Mental Disease, 188*, 19-25.
- Sheffield, A., Waller, G., Emanuelli, F., Murray, J., & Meyer, C. (2005). Links between parenting and core beliefs: preliminary psychometric validation of the Young parenting inventory. *Cognitive Theory and Research, 29* (6), 787-802.
- Sheffield, A., Waller, G., Emanuelli, F., & Murray, J. (2006). Is comorbidity in the eating disorders related to perceptions of parenting? Criterion validity of the revised Young Parenting Inventory. *Eating Behaviours, 7*, 37-45.
- Siegel, M., & Cowen, J. (1984). Appraisals of intervention: The mother's versus culprit's behaviour as determinants of children's evaluations of discipline techniques *Child Development, 55*, 1760-1766.
- Smith, C. A., Ireland, T. O., & Thorneberry, T. P. (2005). Adolescent maltreatment and its impact on young adult antisocial behaviour. *Child Abuse and Neglect, 29*, 1099-1119.
- Soygüt, G., & Türkçapar, H. (2001). Antisozyal kişilik bozukluğunda kişilerarası şema örüntüleri: Bilişsel- kişilerarası bir bakış. *Türk Psikoloji Dergisi, 16* (47), 55-66.
- Soygüt, G., & Savaşır, I. (2001). The relationship between interpersonal schemas and depressive symptomology. *Journal of Counseling Psychology, 48*, 359-364.
- Soygüt, G., & Karaosmanoğlu, A. (2005). The relationship between interpersonal schemas and parenting: A cognitive interpersonal perspective. XXXV Annual Congress of the EABCT. September 21- 24, Thessaloniki, Greece.

- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A., Çakır, Z., & Tuncer, E.(değerlendirmede). Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Değerlendirilmesi: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3'ün Güvenirliği, Birleşen Ve Ayırt Edici Geçerliği: Çalışma-.I.
- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A., & Çakır, Z. (değerlendirmede) Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Değerlendirilmesi: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3'ün Faktör Yapısının İncelenmesi: Çalışma.II.
- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A., & Çakır, Z. (2007a). Young ebeveynlik ölçeğinin psikometrik özellikleri. Basılmamış Rapor.
- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A., & Çakır, Z. (2007b). Young kaçınma ölçeğinin psikometrik özellikleri. Basılmamış Rapor.
- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A., & Çakır, Z. (2007c). Young telafi ölçeğinin psikometrik özellikleri. Basılmamış Rapor.
- Sperry, L. (2003). *Handbook of diagnosis and treatment of DSM-IV-TR Personality Disorders*. New York: Brunner-Routledge.
- Spranger, S. C., Waller, G., & Bryant-Waugh, R. (2001). Schema avoidance in bulimic and non-eating disordered women. *International Journal of Eating Disorders*, 29, 302-306.
- Steinberg, L., Elmen, J. D., & Mounts, H. D. (1989). Authoritative parenting, psychological maturity and academic success among adolescents. *Child Development*, 60 (6), 1424-1436.
- Stopa, L., Thorne, P., Waters, A., & Preston, J. (2001). Are the short and long forms of the Young schema questionnaire comparable and how well does each version predict psychopathology scores? *Journal of Cognitive Therapy*, 15 (3), 253-272.
- Süer, H. (1998). *Şiddet içeren ve içermeyen suç davranışı gösteren antisosyal kişilik bozukluğu olgularının, kişilik özellikleri ve geçmiş yaşam deneyimleri açısından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Şahin, N. H., & Durak, A. (1994). Kısa Semptom Envanterinin Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9 (31), 44-56.

- Tabaschnik, B. G., & Fidel, L. S. (1996). *Using multivariate statistics*. Boston: Allyn and Bacon.
- Türkçapar, M. H. (2002). *Antisosyal kişilik bozukluğunda suç ve şiddet eylemlerine göre sosyal ve psikolojik özellikler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Türkçapar, M. H., Güriz, O., Özel, A., Işık, B., & Örsel, S. B. (2004). Antisosyal kişilik bozukluğu olan hastalarda öfke ve depresyonun ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15 (2), 119-124.
- Türkçapar, M. H., Akdemir, A., Sayar, K., & Bahçekapılı, H. (2000). Antisosyal kişilik bozukluğu olan erkeklerde çocukluk çağı özellikleri ve klinik belirtiler: depresyon ve kontrol grubuyla karşılaştırmalı bir çalışma. *3P Dergisi*, 8 (1), 11-16.
- van IJzendoorn, M.II. (1995). Adult attachment representations, parental responsiveness and infant attachment: A meta- analysis on the predictive validity of the adult attachment interview. *Psychological Bulletin*, 117(3), 387- 403.
- Waller, G., Shah, R., Ohianaon, V., & Eliot, P. (2001). Core beliefs in bulimia nervosa and depression: The discriminant validity of Young's schema questionnaire. *Behaviour Therapy*, 32, 139-153.
- Welburn, K., Corstine, M., Dagg, P., Ponterfract, A., & Jordan, S. (2002). The schema questionnaire –short form: Factor Analysis and relationships between schemas and symptoms. *Cognitive Therapy and Research*, 26 (4), 519-530.
- Widiger, T. A., Hare, R., Rutherford, M., Atterman, A., Corbitt, E., Hart, S., Woody, G., Codoret, R., Robins, L., Zanarini, M., Apple, N., Foth, A., Kulterman, F., & Frances, A. (1995). DSM-IV Antisocial Personality Disorder field trial. *Journal of Abnorma Psychology*, 105 (1), 3-16.
- World Health Organization (WHO), (1992). ICD 10 Internal classification of disease: classification of mental and behavioral disorders. www.who.org adresinden alınmıştır.
- Young, J. (1990). *Cognitive therapy for personality disorders: A schema –focused approach*. Sarasota, FL: Professional Resource Pres.
- Young, J. (1991). Early maladaptive schemas. Basılmamış Rapor.
- Young, J. (1994). Young Şema Ölçeği-Kısa Form. Basılmamış Rapor.

- Young, J. E. (1995). Young telafi ölçeği. Basılmamış rapor.
- Young, J. E., & Rygh, J. (1994). Young- Rygh kaçınma ölçeği. Basılmamış rapor.
- Young, J. E., & Flanagan, C. (1998). Schema- focused therapy for narcissistic patients. In Ronningstam, E. F. (Ed.). Disorders of narcissism: Diagnostic, clinical and empirical implications. Washington: American Psychiatric Press.
- Young, J. E., & Klosko, J.S. (1994). *Reinventing your life* (Çev. Esra Tuncer, Özlem Mestçioğlu). New York: Plume.
- Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. New York: The Guilford Press.
- Young, J.E., & Lindeman, M. D. (1992). An integrative schema- focused model for personality disorders. *Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quaterly*, 6 (1), 11-23.

EK 1

ARAŞTIRMA GRUPLARINA İLİŞKİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Tablo Ek 1.1. Katılımcılara Ait Genel Demografik Özellikler

	AKB (N=65)		Karşılaştırma (N=53)	
	Sıklık	Yüzde (%)	Sıklık	Yüzde (%)
Göç Öyküsü				
Yok	33	51.6	36	67.9
Köyden İlçeye	4	6.3	1	1.9
Köyden Büyükşehir	12	18.8	3	5.7
İlçeden Büyükşehir	5	7.8	3	5.7
İlden Büyükşehir	2	3.1	5	9.4
Ülkeden Ülkeye	2	3.1	1	1.9
İlden İle	4	6.3	1	1.9
Diğer	2	3.1	3	5.7
Öğrenim Düzeyi				
İlkokul Mezunu	22	34.4	16	30.2
İlkokul Terk	9	14.1	2	3.8
Ortaokul Mezunu	14	21.9	9	17.0
Ortaokul Terk	2	3.1	2	3.8
Lise Mezunu	6	9.4	11	20.8
Lise Terk	7	10.9	8	15.1
Yükseköğrenim	3	4.7	4	7.5
Yükseköğrenim Terk	1	1.6	1	1.9
Medeni Durum				
Bekar	31	47.7	44	83.0
Evli	27	41.5	5	9.4
Ayrı Yaşıyor	3	4.6	1	1.9
Nişanlı	4	6.2	3	5.7
Kimlerle Oturduğu				
Karısı-Çocuklar	19	30.6	4	7.5
Karşı Cinsten Biri	1	1.6	0	0
Ana-Baba-Kardeşler	26	41.9	44	83.0
Arkadaş	6	9.7	0	0
Yalnız	7	11.3	4	7.5
Diğer	3	4.8	1	1.9
Halen Oturduğu Konut				
Gecekondu	15	23.1	12	22.6
Apartman	28	43.1	26	49.1
Müstakil Ev	22	33.8	15	28.3

Çocuklukta Çalışma Öyküsü

Yok	17	27.5	7	13.3
10 yaş ve altı	18	27.3	7	13.3
11-15 yaş arası	26	37.9	24	37.7
16-18 yaş	3	4.5	12	28.2

Aylık Gelir

Yok	10	17.2	3	6.4
1-355 YTL	14	24.5	3	6.4
356-600 YTL	21	36.2	20	42.5
601-999 YTL	5	8.6	12	25.5
1000 YTL ve üstü	8	11.9	9	19.2

Çocuklukta Geçirilen**Psikolojik Hastalık**

Yok	46	71.9	52	98.1
Var	18	28.1	1	1.9

Çocuklukta Geçirilen Tıbbi**Hastalık**

Yok	45	70.3	43	81.1
Var	19	29.7	10	18.9

Anne

Sağ	58	87.9	52	98.1
Vefat etti	7	10.6	1	1.9

Kaybedilen Yaş

15 yaş altı	4	57.1	1	0
15 yaş üstü	3	42.9	0	0

Annenin Eğitim Durumu

Okur-Yazar Değil	28	41.3	24	45.3
Okur-yazar	5	7.7	0	0
İlkokul mezunu	25	38.5	19	35.8
İlkokul terk	2	3.1	0	0
Ortaokul mezunu	1	1.5	7	13.2
Lise Mezunu	2	3.1	2	3.8
Lise Terk	2	3.1	1	1.9

Baba

Sağ	55	83.30	47	88.70
Vefat etti	11	16.70	6	11.30

Babanın Eğitim Durumu

Okur-Yazar Değil	10	15.4	6	11.5
Okur-Yazar	6	9.2	6	11.5
İlkokul Mezunu	34	52.3	22	42.2
İlkokul Terk	2	3.1	3	5.8
Ortaokul Mezunu	5	7.7	9	17.3
Lise Mezunu	6	9.2	4	7.7
Yükseköğrenim	2	3.1	2	3.8

Kaybedilen Yaş

15 yaş altı	3	30	5	100
15 yaş üstü	7	70	0	0

Toplam Kardeş Sayısı

Kardes Yok	2	3.4	1	1.9
2.00	17	28.5	17	32.1
3-10	40	60.6	32	60.4
11 Kardeş ve Üstü	5	6.4	5	9.5

Onbeş Yaşına Kadar Anne-Babadan Ayrılık

Ayrılık Yok. Anne-Babayla Birlikte	26	39.4	48	92.3
Anne İle Birlikte. Baba Ayrı ya da Ölü	3	4.5	2	3.8
İkisinden de Ayrı- Akrabalarla Yetiştirme Yurdunda	9	13.6	1	1.9
Diğer	1	1.5	0	0
	27	40.9	1	1.9

Anne-Babanın Beraberlik Durumu

Birlikte Yaşıyorlar	45	68.2	46	88.5
Boşanma				
miş Ancak Ayrı	3	4.5	0	0
Boşanmış	8	12.1	1	1.9
Anne Vefat Etmiş	2	3.0	0	0
Baba Vefat Etmiş	5	7.6	4	7.7
Hem Anne Hem Baba Vefat Etmiş	3	4.5	1	1.9

Onbeş Yaşına Kadar Yaşanılan Konutun Türü

Gecekondu	28	43.1	16	30.2
Apartman	14	21.5	19	35.8
Müstakil Ev	23	35.4	18	34.0

Onbeş Yaşına Kadar Oturulan Konuttaki Oda Sayısı

1.00	5	7.7	1	1.9
2-3	51	78.5	35	66.0
4 ve üstü	9	13.8	17	32.1

Onbeş Yaşına Kadar Maddi Durumda Bozulma

Yok	29	43.9	33	62.3
Var-Statü Kaybı Yok	24	36.4	14	26.4
Var-Statü Kaybı Var	13	19.7	5	9.4

Ailede Kronik Tıbbi Rahatsızlık Öyküsü

Yok	28	42.4	32	60.4
Var	36	54.5	21	39.6

Ailede Kronik Psikolojik Rahatsızlık Öyküsü

Yok	45	68.2	53	100
Var	21	68.2	0	0

Babada Alkol Kullanımı

Yok	31	46.9	44	83.
Var	35	53.0	8	15.1

Babada Madde Kullanımı

Yok	57	86.4	52	100
Var	9	13.6	0	

Annede Alkol Kullanımı

Yok	64	97.0	53	100
Var	2	3.0		0
Annede Madde Kullanımı				
Yok	65	98.5	53	100
Var	1	1.5	0	0
Kardeşlerde Alkol Kullanımı				
Yok	41	65.1	50	94.3
Var	22	34.9	3	5.7
Kardeşte Madde Kullanımı				
Yok	53	85.5	53	100
Var	9	14.5	0	0
Babada Suç Öyküsü				
Yok	45	69.2	52	100
Var	20	30.8	0	0
Annede Suç Öyküsü				
Yok	65	100	53	100
Var	0	0	0	0
Kardeşlerde Suç Öyküsü				
Yok	50	79.4	53	100
Var	13	20.6	0	0
İntihar Girişimi Öyküsü				
Yok	22	33.8	53	100
Var	43	66.2	0	0
Kendine Zarar Verme Davranışı				
Yok	10	15.2	49	92.5
Var	55	83.3	4	7.5
Sabıka Öyküsü				
Yok	21	34.4	53	100
Var	40	65.6	0	0
Alkol Kullanım Öyküsü				
Yok	13	19.7	38	71.7
Var	52	79.0	15	28.3
Madde Kullanım Öyküsü				
Yok	15	28.1	50	98.0
Var	46	71.9	1	2.0

Tablo Ek 1.2. Aile içi İlişki Örüntülerine İlişkin Frekans Tablosu

	AKB (N=66)		Karşılaştırma (N=53)	
	Sıklık	Yüzde (%)	Sıklık	Yüzde (%)
Aile İçi Yüzeysel İlişkiler				
Yok	45	75	48	90.6
Var	15	25	5	9.4
Anneyle Mesafeli İlişki				
Yok	50	83.3	52	98.1
Var	10	16.7	1	1.9
Babayla Mesafeli İlişki				
Yok	33	55	46	90.2
Var	27	45	5	9.8
Kardeşlerle Mesafe				
Yok	37	61.1	51	96.2
Var	23	38.3	1	1.9
Üzüntüleri Paylaşmama				
Yok	37	61.7	53	100
Var	23	38.3	0	0
Aileyle Çatışma				
Yok	38	63.3	51	96.2
Var	22	36.7	2	3.8
Ailede Yakın ve Sıcak İlişkiler				
Yok	50	82	16	30.2
Var	11	18	37	69.8
Ebeveynin Sevgisini Belli Etmesi				
Yok	44	72.1	7	13.2
Var	17	27.9	46	86.8

Tablo Ek 1.3. İstismar Öyküsüne İlişkin Demografik Bilgiler

	AKB (N=66)		Karşılaştırma (N=53)	
	Sıklık	Yüzde (%)	Sıklık	Yüzde (%)
Onbeş Yaşa Kadar Tanık Olunan Şiddet				
Yok	52	80	31	58.5
Var	13	20	22	41.5
Babannın Anneye Şiddet Uygulaması				
Yok	31	47.7	50	94.3
Var	34	52.3	3	5.7
Onbeş Yaşa Kadar Babannın Çocuğa Uyguladığı Şiddet				
Yok	30	46.2	47.6	88.7
Var	33	52.4	6	11.3
Onbeş Yaşa Kadar Annenin Çocuğa Uyguladığı Şiddet				
Yok	49	75.4	50	94.3
Var	16	24.6	3	5.7
Onbeş Yaşa Kadar Akrabaların Çocuğa Uyguladığı Şiddet				
Yok	54	83.1	51	98.1
Var	11	16.9	1	1.9
Fiziksel İstismarın Niteliği				
İtilme	44	67.7	6	11.3
Tekmelenme	32	48.5	4	7.7
Yumruklanma	28	42.4	2	3.8
Burma	14	21.2	2	3.8
Aletle Dövülme	29	43.9	2	3.8
Yakılma	7	10.8	0	0
Diğer	9	13.6	0	0
Fiziksel Olarak İstismar Eden Kişi				
Baba	33	50.8	6	11.3
Anne	15	23.1	1	1.9
Üvey Anne	1	1.5	0	0
Üvey Baba	1	1.5	0	0
Kardeş	7	10.8	1	1.9
Öğretmen	10	15.4	1	1.9
Akraba	11	16.9	0	0
Diğer	13	20	1	1.9
Cinsel İstismar Öyküsü				
Yok	59	89.4	53	100
Var	7	10.6	0	0

**Duygusal İstismarın
Niteliği**

Reddedilme	21	32.3	1	1.9
Alay Edilme	27	41.5	7	13.2
Yalıtılma	15	23.1	0	0
Tehdit Edilme	28	43.1	2	3.8
Suçta Yöneltilme	18	27.7	1	1.9
Engellenme	26	40	1	1.9
Sömürülmüş hissetme	15	23.1	1	1.9
Yüksek Başarı	9	14.1	1	1.9
Temel Bakım	11	17.2	1	1.9
Diğer	1	3.1	0	0
Duygusal Bakımdan İstismar Eden Kişi				
Baba	31	50.8	6	11.8
Anne	15	24.6	0	0
Üvey Anne	1	1.6	0	0
Üvey Baba	1	1.6	0	0
Kardeş	9	15.3	0	0
Bakıcı	2	3.3	0	0
Öğretmen	9	14.8	1	1.9
Akrabalar	12	19.7	0	0
Diğer	6	9.8	2	3.8

EK 2

KLİNİK VE TUTUKLU AKB GRUPLARININ KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN ANALİZLER

Yöntem kısmında da belirtilmiş olduğu üzere, AKB grubuna ilişkin veriler tutuklu ve klinik örneklemelerden toplanmışlardır. Her iki grup da araştırmaya dahil olma koşulu olan antisosyal kişilik bozukluğu ölçütlerini karşılama bakımından özdeşirler. Bununla birlikte, gruplar arasında araştırma bulguları üzerinde karıştırıcı etkisi olabilecek farklılıklar olup olmadığının ortaya konması amacıyla Tek Yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) yapılmıştır. Analizlere ilişkin sonuçlar aşağıda aktarılmaktadır.

Ek 2.1. YŞÖ Alt Boyutlarının Klinik ve Tutuklu AKB Grupları Açısından İncelenmesi

Young Şema Ölçeği'nin (YŞÖ) alt boyutlarından alınan puanların klinik ve tutuklu örneklem grupları bakımından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü MANOVA analizi yapılmıştır. 1 Tip hatanın önlenmesi için Bonferroni düzeltmesi yapılmış, $\alpha = .003$ olarak alınmıştır. Analize, Young Şema Ölçeği'nin (YŞÖ) alt boyutları bağımlı; AKB grubu türü (klinik ve tutuklu) bağımsız değişken olarak alınmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo Ek 2.1'de verilmiştir.

Yapılan MANOVA analizi sonucunda grubun YŞÖ alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür, (Wilks'Lambda = .75, $F_{(16, 48)} = .99$, $p > .05$). Buna göre gruplar arasında YŞÖ alt boyutlarından alınan ortalama puanlar bakımından fark bulunmamaktadır. Analiz sonuçları Tablo Ek 2.1.2'den izlenebilir.

Tablo Ek 2.1.1. MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Young Şema Ölçeği Alt Boyutları	Klinik (N = 34)		Tutuklu (N = 31)	
	X	S	X	S
Başarısızlık	27.24	11.89	30.25	12.49
Duygusal Yoksunluk	22.06	9.84	25.74	7.34
Karamsarlık	19.65	7.28	21.12	6.10
Onay Arayıcılık	20.41	6.37	20.47	6.85
Duyguları Bastırma	21.29	7.76	23.08	7.19
Cezalandırılma/Aşırı Sorumluluk	23.18	7.40	22.19	7.43
İç İçelik	25.72	9.39	27.64	9.06
Kendini Feda	18.79	6.48	16.98	7.14
Güvensizlik/Suistimal Edilme	27.97	9.22	28.35	9.23
Terk Edilme	14.24	6.91	16.19	6.40
Ayrıcalıklılık	13.06	5.30	15.55	5.82
Yüksek Standartlar	10.79	4.12	11.48	4.24
Yetersiz Özdenetim	16.91	5.15	16.74	5.20
Cezalandırılma/Kusurluluk	11.24	5.04	12.87	4.61
Boyun Eğicilik	9.12	3.64	9.69	3.15
Hastalıklar ve Tehditler Karşısında Dayanıksızlık	7.69	4.45	9.61	4.70

Tablo Ek 2.1.2. YŞÖ Alt Boyutlarının Klinik ve Tutuklu AKB Grupları Açısından İncelenmesine İlişkin MANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı: Grup	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F _{1,63}	η^2
Başarısızlık	146.16	1.00	146.16	.99	.02
Duygusal Yoksunluk	219.97	1.00	219.97	2.88	.04
Karamsarlık	35.23	1.00	35.23	.77	.01
Onay Arayıcılık	.06	1.00	.06	.00	.01
Duyguları Bastırma	51.57	1.00	51.57	.92	.01
Cezalandırılma/Aşırı Sorumluluk	15.67	1.00	15.67	.29	.01
İç İçe Geçme	59.83	1.00	59.83	.70	.01
Kendini Feda	53.61	1.00	53.61	1.16	.02
Güvensizlik/Suistimal Edilme	2.39	1.00	2.39	.03	.00
Terk Edilme	62.18	1.00	62.18	1.40	.02
Ayrıcalıklılık	100.50	1.00	100.50	3.26	.05
Yüksek Standartlar	7.72	1.00	7.72	.44	.01
Yetersiz Özdenetim	.47	1.00	.47	.02	.00
Kusurluluk	43.38	1.00	43.38	1.85	.03
Boyun Eğicilik	5.38	1.00	5.38	.46	.01
Dayanıksızlık	59.88	1.00	59.88	2.86	.04
Hata					
Başarısızlık	9347.81	63	148.38		
Duygusal Yoksunluk	4811.82	63	76.38		
Karamsarlık	2867.87	63	45.52		
Onay Arayıcılık	2746.92	63	43.60		
Duyguları Bastırma	3537.43	63	56.15		
Cezalandırılma/Aşırı Sorumluluk	3463.78	63	54.98		

İç İçe Geçme	5372.46	63	85.28
Kendini Feda	2918.60	63	46.33
Güvensizlik/Suistimal Edilme	5362.07	63	85.11
Terk Edilme	2802.96	63	44.49
Ayrıcalıklılık	1941.56	63	30.82
Yüksek Standartlar	1099.30	63	17.45
Yetersiz Özdenetim	1684.67	63	26.74
Kusurluluk	1477.60	63	23.45
Boyun Eğicilik	734.87	63	11.66
Dayanıksızlık	1317.36	63	20.91

p > .003

Ek 2.2. YŞÖ Şema Alanlarının Klinik ve Tutuklu AKB Grupları Açısından İncelenmesi

Klinik ve tutuklu AKB alt grupları arasında YŞÖ şema alanlarından alınan puanlar bakımından fark olup olmadığının ortaya konması amacıyla MANOVA analizi yapılmıştır. 1. Tip hatanın önlenmesi için Bonferroni düzeltmesi yapılmış, $\alpha = .01$ olarak alınmıştır. Analize, şema boyutlarını içeren şema alanları (zedelenmiş otonomi, kopukluk, yüksek standartlar ve zedelenmiş sınırlar) bağımlı; AKB grubu türü (klinik ve tutuklu) bağımsız değişken olarak alınmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Ek 2.2.1’de verilmiştir.

Tablo Ek 2.2.1. MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Şema Alanları	Tutuklu (N = 34)		Klinik (N = 31)	
	X	S	X	S
Zedelenmiş Otonomi	124.07	37.11	134.98	35.77
Kopukluk	82.56	26.49	90.04	23.78
Yüksek Standartlar	73.18	17.35	71.12	18.54
Zedelenmiş Sınırlar	50.38	12.14	52.76	12.66

Yapılan analiz sonucunda (bkz. Tablo Ek 2.2.2.), grubun YŞÖ şema alanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür, (Wilks’Lambda = .95, $F(4, 60) = .82$, $p >$

.05). Buna göre gruplar arasında YŞÖ şema alanlarının ortalama puanları arasında fark olmadığı görülmüştür.

Tablo Ek 2.2.2. Klinik ve Tutuklu AKB Gruplarının Şema Alanları Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin Manova Sonuçları

Değişim Kaynağı: Grup	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F_{1,63}	η^2
Zedelenmiş Otonomi	1930.85	1.00	1930.85	1.45	.02
Kopukluk	908.80	1.00	908.80	1.43	.02
Yüksek Standartlar	68.30	1.00	68.30	.21	.003
Zedelenmiş Sınırlar	91.77	1.00	91.77	.60	.09
Hata					
Zedelenmiş Otonomi	83829.94	63	1330.63		
Kopukluk	40121.48	63	636.85		
Yüksek Standartlar	20254.29	63	321.50		
Zedelenmiş Sınırlar	10162.62	63	161.31		

p > .05

Ek 2.3.YEBÖ'nün Anne ve Baba Alt Boyutlarının Klinik ve Tutuklu AKB Grupları Açısından İncelenmesi

Young Ebeveynlik Ölçeği'nin (YEBÖ) klinik ve tutuklu AKB grupları açısından farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için Tek Yönlü MANOVA analizi yapılmıştır. Ebeveynlik Ölçeği'nin (YEBÖ) anne ve babaya ilişkin alt boyutlarından aldıkları puanlar üzerinden anne ve baba için ayrı ayrı MANOVA analizi yapılmıştır. Yapılan analizde, YEBÖ'nün 10 alt boyutu (kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı koruyucu/ evhamlı, başarı odaklı, kontrol etmeyen/sınırsız, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve duygularını bastıran/değişime kapalı ebeveynlik) bağımlı değişken; AKB grubu türü (klinik ve tutuklu) bağımsız değişken olarak alınmıştır.

Ek 2.3.1. Annenin Ebeveynlik Stillerinin (YEBÖA) Klinik ve Tutuklu AKB Grupları Açısından İncelenmesi

Anne ebeveynlik stili alt boyutlarının(YEBÖA) klinik ve tutuklu AKB grupları açısından farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü MANOVA analizi yapılmıştır. 1. Tip hatanın önlenebilmesi için Bonferroni düzeltmesi yapılmış, $\alpha = .005$ olarak alınmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo Ek 2.3.1.1’de verilmiştir

Tablo Ek 2.3.1.1. MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Annenin Ebeveynlik Stillerinin Alt Boyutları	Klinik (N=30)		Tutuklu (N=27)	
	X	S	X	S
Kuralcı/Kalıplayıcı	31.83	13.39	41.96	13.28
Küçümseyici/Kusur Bulucu	18.88	12.61	26.04	14.35
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	22.03	11.14	30.48	12.25
Sömürücü/İstismar Edici	10.55	7.31	14.38	7.67
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	22.29	6.97	21.75	6.89
Başarı Odaklı	16.48	4.60	17.92	6.49
Kontrol Etmeyen/Sınırsız	11.87	5.03	20.09	7.05
Kötümser/Endişeli	7.77	4.27	9.89	3.44
Cezalandırıcı	9.50	5.01	13.04	5.58
Duygularını Bastıran/ Değişime Kapalı	9.90	3.59	10.35	3.46

Yapılan analiz sonuçları grubun YEBÖA alanları üzerinde anlamlı etkisinin olduğunu göstermiştir (Wilks’Lambda = .54, $F_{(10, 46)} = 3.94$, $p < .001$, $\eta^2 = .46$). Temel etkinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için bir dizi ANOVA analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda yalnızca kontrol etmeyen/sınırsız ($F_{(1, 55)} = 26.10$, $p < .005$, $\eta^2 = .32$), ebeveynlik stillinin anlamlı olduğu bulunmuştur (bkz., Tablo Ek 2.3.1.2.). Tablo Ek 2.3.1.1’den de izlenebileceği üzere, tutuklu bulunan AKB grubu, klinik AKB grubuna annelerini daha fazla kontrol etmeyen/sınırsız ebeveynler olarak algılamaktadırlar. Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, grupların anneye ilişkin kontrol etmeyen/sınırsız ebeveynlik algısı bakımından farklılaştıkları görülmektedir.

Tablo Ek 2.3.1.2..Klinik ve Tutuklu AKB Gruplarının YEBÖA Alt Boyutları Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin MANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı: Grup	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F_{1,55}	η²
Kuralcı/Kalıplayıcı	1460.05	1.00	1460.05	8.21	.13
Küçümseyici/Kusur Bulucu	728.68	1.00	728.63	4.02	.07
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	1014.22	1.00	1014.22	7.43	.12
Sömürücü/İstismar Edici	210.57	1.00	210.57	3.76	.06
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	4.16	1.00	4.16	.09	.002
Başarı Odaklı	29.57	1.00	.29.57	.95	.02
Kontrol Etmeyen/Sınırsız	960.70	1.00	960.07	26.10 *	.32
Kötümser/Endişeli	64.00	1.00	64.00	4.20	.07
Cezalandırıcı	177.78	1.00	177.78	6.35	.10
Duyularını Bastıran/Değişime Kapalı	12.87	1.00	12.87	1.08	.02
Hata					
Kuralcı/Kalıplayıcı	9779.90	55	177.82		
Küçümseyici/Kusur Bulucu	9961.73	55	181.12		
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	7503.71	55	136.43		
Sömürücü/İstismar Edici	3080.96	55	56.02		
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	2643.56	55	48.06		
Başarı Odaklı	1710.09	55	31.09		
Kontrol Etmeyen/Sınırsız	2024.61	55	36.81		
Kötümser/Endişeli	838.03	55	15.24		
Cezalandırıcı	1540.46	55	28.01		
Duyularını Bastıran/Değişime Kapalı	656.11	55	11.93		

*p < .01, p > .005

Ek 2.3.2. Babanın Ebeveynlik Stillerinin (YEBÖB) Klinik ve Tutuklu AKB Grupları Açısından İncelenmesi

Baba ebeveynlik stili alt boyutlarının (YEBÖB) klinik ve tutuklu AKB grupları açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Tek Yönlü MANOVA analizi yapılmıştır. 1. Tip hatanın önlenmesi için Bonferroni düzeltmesi yapılmış, $\alpha = .005$ olarak kabul edilmiştir. Analizde kullanılan bağımlı değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo Ek 2.3.2.1’de verilmiştir

Tablo Ek 2.3.2.1. MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Babanın Ebeveynlik Stillerinin Alt Boyutları	Klinik (N=30)		Tutuklu(N=27)	
	X	S	X	S
Kuralcı/Kalıplıyıcı	42.97	16.62	50.44	13.30
Küçümseyici/Kusur Bulucu	28.93	17.25	35.74	11.68
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	30.37	12.74	35.67	9.97
Sömürücü/İstismar Edici	16.27	11.28	18.58	8.83
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	19.66	6.94	19.81	4.85
Başarı Odaklı	16.88	6.14	18.70	6.93
Kontrol Etmeyen/Sınırsız	15.72	8.68	21.07	6.91
Kötümser/Endişeli	12.98	5.97	13.58	4.60
Cezalandırıcı	14.40	7.46	16.44	5.66
Duyularını Bastıran/Değişime Kapalı	11.50	4.12	12.26	4.35

Yapılan analiz sonuçları grubun YEBÖB alanları üzerinde anlamlı etkisinin olmadığını göstermiştir (Wilks’ Lambda = .78, $F_{(10, 46)} = 1.29$, $p > .05$) (bkz., Ek 2.3.2.2.).

Tablo Ek 2.3.2.2. Klinik ve Tutuklu AKB Gruplarının YEBÖB Alt Boyutları Bakımından Karşılaştırılmasının İlişkin MANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı: Grup	Kareler		Ortalama		
	Toplamı	sd	Kare	$F_{1,55}$	D^2
Kuralcı/Kalıplıyıcı	794.61	1.00	794.61	3.47	.06
Küçümseyici/Kusur Bulucu	658.53	1.00	658.53	2.98	.05
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	399.17	1.00	399.17	3.01	.05
Sömürücü/İstismar Edici	75.90	1.00	75.90	.73	.01
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	.34	1.00	.34	.01	.00
Başarı Odaklı	47.09	1	47.09	1.11	.02
Kontrol Etmeyen/Sınırsız	407.36	1.00	407.36	6.54	.11
Kötümser/Endişeli	5.16	1.00	5.16	.18	.01
Cezalandırıcı	59.40	1.00	59.40	1,34	.03
Duyularını Bastıran/ DeğişimeKapalı	8.19	1.00	8.19	.46	.01
Hata					
Kuralcı/Kalıplıyıcı	12609.63	55	229.27		
Küçümseyici/Kusur Bulucu	12175.05	55	221.36		
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	7292.97	55	132.60		
Sömürücü/İstismar Edici	5715.41	55	103.92		
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	2010.99	55	36.56		
Başarı Odaklı	2339.47	55	42.54		
Kontrol Etmeyen/Sınırsız	3426.86	55	62.31		
Kötümser/Endişeli	1585.67	55	28.83		
Cezalandırıcı	2445.87	55	44.47		
Duyularını Bastıran/ DeğişimeKapalı	982.68	55	17.87		

$p > .005$

Ek 2.4. YTÖ Alt Boyutlarının Klinik ve Tutuklu AKB Grupları Açısından İncelenmesi

Young Telafi Ölçeği'nin (YTÖ) alt boyutlarının klinik ve tutuklu AKB grupları açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Tek Yönlü MANOVA analizi yapılmıştır. 1. Tip hatayı önlemek için Bonferroni düzeltmesi yapılmış, $\alpha = .005$ olarak kabul edilmiştir. Analize YTÖ'nün 10 alt boyutu (statü düşkünlüğü, aşırı titizlik, asilik, eleştirelilik/haklılık, aşırı bağımsızlık, kontrol edicilik/manipülatif olma, mesafelilik, kendi yönelimlilik, aşırı tepkisellik/saldırganlık, eleştiriye tahammülsüzlük) bağımlı; AKB grubu türü (klinik ve tutuklu) bağımsız değişken olarak alınmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo Ek 2.4.1'de verilmiştir

Tablo Ek 2.4.1. MANOVA'da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

YTÖ Alt Boyutları	Klinik (N=33)		Tutuklu (N=30)	
	X	S	X	S
Statü Düşkünlüğü	26.68	10.40	29.83	10.13
Aşırı Titizlik	23.42	7.16	24.87	8.24
Asilik	17.76	6.73	20.77	7.41
Eleştirelilik/Haklılık	11.40	4.74	12.57	5.10
Aşırı Bağımsızlık	21.26	6.27	22.11	7.01
Kontrol Edicilik/Manipülatif Olma	16.82	5.56	18.40	6.34
Mesafelilik	16.45	5.58	18.13	4.88
Kendi Yönelimlilik	8.76	3.68	11.63	4.31
Aşırı Tepkisellik/Saldırganlık	14.24	3.27	13.57	4.23
Eleştiriye Tahammülsüzlük	9.33	3.06	9.33	2.82

Yapılan MANOVA analizi sonucunda (bkz., Ek 2.4.2.) grubun YTÖ alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür (Wilks'Lambda = .81, $F_{(10, 52)} = 1.25$, $p > .05$). Buna göre gruplar arasında YTÖ alt boyutlarından alınan ortalama puanlar bakımından fark bulunmamaktadır.

Tablo Ek 2.4.2. Klinik ve Tutuklu AKB Gruplarının YTÖ Alt boyutları Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin MANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı: Grup	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F _{1,61}	η^2
Statü Düşünlüğü	156.45	1.00	156.45	1.48	.02
Aşırı Titizlik	32.70	1.00	32.70	.55	.01
Asilik	142.29	1.00	142.29	2.85	.04
Eleştirelilik/Haklılık	21.24	1.00	21.24	.88	.01
Aşırı Bağımsızlık	11.17	1.00	11.17	.25	.004
Kontrol Edicilik/Manipülatif Olma	39.32	1	39.32	1.11	.02
Mesafelilik	44.29	1.00	44.29	1.60	.03
Kendi Yönelimlilik	129.96	1.00	129.96	8.15	.12
Aşırı Tepkisellik/Saldırganlık	7.18	1.00	7.18	.51	.008
Eleştiriye Tahammülsüzlük	.000	1.00	.000	.000	.000
Hata					
Statü Düşünlüğü	6438.89	61	105.55		
Aşırı Titizlik	3661.53	61	59.20		
Asilik	3041.42	61	49.86		
Eleştirelilik/Haklılık	1471.09	61	24.12		
Aşırı Bağımsızlık	2684.95	61	44.01		
Kontrol Edicilik/Manipülatif Olma	2158.11	61	35.38		
Mesafelilik	1689.65	61	27.70		
Kendi Yönelimlilik	973.02	61	15.95		
Aşırı Tepkisellik/Saldırganlık	861.42	61	14.12		
Eleştiriye Tahammülsüzlük	530	61	8.69		

p > .005

Ek 2.5.YR-KÖ Alt Boyutlarının Klinik ve Tutuklu AKB Grupları Açısından İncelenmesi (AKB Alt Grupları Bakımından İncelenmesi)

Young-Rygh Kaçınma Ölçeği'nin (YR-KÖ) alt boyutlarının klinik ve tutuklu AKB grupları açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Tek Yönlü MANOVA analizi yapılmıştır. 1. Tip hatanın önlenmesi için Bonferroni düzeltmesi yapılmış, $\alpha = .008$ olarak kabul edilmiştir. Analize YR-KÖ'nün 6 alt boyutu (psikosomatizm, sıkıntıyı yok saymak, duygu kontrolü, sosyal çekilme, aktiviteyle zihinden uzaklaştırma ve hissizlik/duyguları bastırma) bağımlı; AKB grubu türü (klinik ve tutuklu) bağımsız değişken olarak alınmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo Ek 2.5.1' de verilmiştir

Tablo Ek 2.5.1. MANOVA’da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

YR-KÖ Alt Boyutları	Klinik (N = 34)		Tutuklu (N = 31)	
	X	S	X	S
Psikosomatizm	27.35	8.89	30.13	8.06
Sıkıntıyı Yok Saymak	19.09	5.56	17.97	6.36
Duygu Kontrolü	16.65	6.61	16.81	4.76
Sosyal Çekilme	13.32	4.08	13.29	4.38
Aktiviteyle Zihinden Uzaklaştırma	9.13	4.10	10.42	4.13
Hissizlik/Duyguları Bastırma	6.15	2.84	7.55	2.55

Yapılan MANOVA analizi sonucunda grubun YR-KÖ alt boyutları üzerinde temel etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür (Wilks’Lambda = .89, $F(6, 58) = 1.21$, $p > .05$). Buna göre gruplar arasında YR-KÖ alt boyutlarından alınan ortalama puanlar bakımından fark bulunmamaktadır. Analiz sonuçları Tablo Ek 2.5.2’den izlenebilir.

Tablo Ek 2.5.2. Klinik ve Tutuklu AKB Gruplarının YR-KÖ Alt Boyutları Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin MANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı: Grup	Kareler Toplamı	sd	Ortalama		
			Kare	$F_{1,63}$	η^2
Psikosomatizm	124.97	1.00	127.97	1.73	.03
Sıkıntıyı Yok Saymak	57.28	1.00	.57.28	1.61	.02
Duygu Kontrolü	.41	1.00	.41	.01	.000
Sosyal Çekilme	.01	1.00	.01	.001	.000
Aktiviteyle Zihinden Uzaklaştırma	26.86	1.00	26.86	1.59	.02
Hissizlik/Duyguları Bastırma	31.84	1.00	31.84	4.34	.06
Hata					
Psikosomatizm	4553.24	63	72.27		
Sıkıntıyı Yok Saymak	2235.70	63	35.48		
Duygu Kontrolü	2119.72	63	33.65		
Sosyal Çekilme	1125.82	63	17.87		
Aktiviteyle Zihinden Uzaklaştırma	1067.20	63	16.94		
Hissizlik/Duyguları Bastırma	461.92	63	7.33		

$p > .008$

Ek 2.6. KSE Alt Boyutlarının Klinik ve Tutuklu AKB Grupları Açısından İncelenmesi

Kısa Semptom Envanteri'nin (KSE) alt boyutlarının boyutlarının klinik ve tutuklu AKB grupları açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Tek Yönlü MANOVA analizi yapılmıştır. 1. Tip hatanın önlenmesi için Bonferroni düzeltmesi yapılmış, $\alpha = .004$ olarak kabul edilmiştir. Analize KSE'nin 11 alt boyutu somatizasyon, obsesif-kompulsif bozukluk, kişiler arası duyarlılık, depresyon, anksiyete bozukluğu, hostilite, fobik anksiyete, paranoid düşünceler, psikotizm, rahatsızlık ciddiyeti indeksi ve ek maddeler) bağımlı; AKB grubu türü (klinik ve tutuklu) bağımsız değişken olarak alınmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo Ek 2.6.1'de verilmiştir

Tablo Ek 2.6.1. MANOVA'da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

KSE Alt Ölçekleri	Klinik (N = 34)		Tutuklu (N = 31)	
	X	S	X	S
Somatizasyon	14.70	7.36	15.64	5.39
Obsesif-Kompulsif	12.90	5.96	13.19	5.40
Kişilerarası Duyarlılık	7.87	4.87	9.50	3.62
Depresyon	15.91	6.34	16.39	5.31
Anksiyete	14.40	5.14	16.76	4.64
Hostilite	14.29	4.31	14.41	4.54
Fobik Anksiyete	8.92	5.30	11.24	4.16
Paranoid Düşünceler	11.44	5.51	12.03	4.71
Psikotizm	10.02	4.93	10.30	4.63
Ek maddeler	10.05	4.03	9.87	4.07
Rahatsızlık Ciddiyeti	2.27	0.86	2.44	0.68

Yapılan MANOVA analizi sonucunda grubun KSE alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür (Wilks'Lambda = .74, $F_{(10, 53)} = 1.86$, $p > .05$). Buna göre gruplar arasında KSE alt boyutlarından alınan ortalama puanlar bakımından fark bulunmamaktadır. Analiz sonuçları Tablo Ek 2.6.2'den izlenebilir.

Tablo Ek 2.6.2. Klinik ve Tutuklu AKB Gruplarının KSE Alt Boyutları Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin MANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı: Grup	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F _{1,62}	η^2
Somatizasyon	14.33	1.00	14.33	.34	.01
Obsesif-Kompulsif	1.37	1.00	1.37	.04	.00
Kişilerarası Duyarlılık	42.21	1.00	42.21	2.25	.04
Depresyon	3.70	1.00	3.70	.11	.00
Anksiyete	88.77	1.00	88.77	3.68	.06
Hostilite	.21	1.00	0.21	.01	.00
Fobik Anksiyete	85.97	1.00	85.97	3.73	.06
Paranoid Düşünceler	5.39	1.00	5.39	.20	.00
Psikotizm	1.21	1.00	1.21	.05	.00
Ek maddeler	.53	1.00	.53	.03	.00
Rahatsızlık Ciddiyeti	.44	1.00	.44	.73	.01
Hata					
Somatizasyon	229.34	62	42.41		
Obsesif-Kompulsif	2019.66	62	32.58		
Kişilerarası Duyarlılık	1163.50	62	18.77		
Depresyon	2143.33	62	34.57		
Anksiyete	1497.63	62	24.15		
Hostilite	1210.12	62	19.52		
Fobik Anksiyete	1427.90	62	23.03		
Paranoid Düşünceler	1647.28	62	26.57		
Psikotizm	1424.31	62	22.97		
Ek maddeler	1016.61	62	16.40		
Rahatsızlık Ciddiyeti	37.70	62	.61		

p > .004

Genel Değerlendirme

Yapılan analizler genel olarak değerlendirildiğinde, tutuklu ve klinik AKB grupları arasında YŞÖ, .YEBÖB, YTÖ, YR-KÖ ve KSE bağımlı değişkenleri alt boyutları açısından anlamlı bir fark olmadığı gözlenmektedir. İki grup yalnızca YEBÖA'nın kontrol etmeyen/sınırsız ebeveynlik boyutu bakımından anlamlı fark göstermiştir.

Gruplar arasında anlamlı fark bulunmaması ve örneklemin darlığı sebebiyle iki grup tek bir AKB grubu olarak analizlere dahil edilmiştir.

EK 3

KSE ALT BOYUTLARININ AKB VE KARŞILAŞTIRMA GRUPLARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Kısa Semptom Envanteri'nin (KSE) alt boyutlarından alınan puanların AKB ve karşılaştırma örneklem grupları bakımından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü MANOVA analizi yapılmıştır. 1 Tip hatanın önlenmesi için Bonferroni düzeltmesi yapılmış, $\alpha = .005$ olarak alınmıştır. Analize, Kısa Semptom Envanteri'nin (KSE) alt boyutları (somatizasyon, obsesif-kompulsif bozukluk, kişiler arası duyarlılık, depresyon, anksiyete bozukluğu, hostilete, fobik anksiyete, paranoid düşünceler, psikotizm ve rahatsızlık ciddiyeti indeksi) bağımlı; tanı grubu (AKB tanısı olma ve olmama) bağımsız değişken olarak alınmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo Ek 3.1 de verilmiştir.

Tablo Ek 3.1. MANOVA'da Kullanılan Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	AKB (N=64)		Karşılaştırma (N=52)	
	X	S	X	S
Somatizasyon	15.14	6.48	5.60	6.03
Obsesif-Kompulsif	13.04	5.66	6.04	5.20
Kişilerarası Duyarlılık	8.64	4.37	3.25	3.16
Depresyon	16.14	5.84	5.66	5.75
Anksiyete	15.51	5.02	4.95	4.69
Hostilite	14.35	4.38	4.80	4.82
Fobik Anksiyete	10.01	4.90	3.02	3.56
Paranoid Düşünceler	11.72	5.12	4.90	3.85
Psikotizm	10.15	4.76	4.27	4.31
Rahatsızlık Ciddiyeti	2.35	0.78	0.88	0.74

Yapılan MANOVA analizi sonucunda grubun KSE alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu görülmüştür (Wilks'Lambda = .40, $F(10, 105) = 55.88$, $p < .005$, $\eta^2 = .60$). MANOVA'da gözlenen tanı grubu temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için bir dizi ANOVA analizi yapılmış ve sonuçta somatizasyon ($F(1, 114) = 66.18$, $p < .005$, $\eta^2 = .37$) obsesif-kompulsif ($F(1, 114) = 47.08$,

$p < .005$, $\eta^2=.29$), kişiler arası duyarlılık($F_{(1, 114)} = 55.30$, $p < .005$, $\eta^2=.33$), depresyon ($F_{(1, 114)} = 93.66$, $p < .005$, $\eta^2 = .45$), anksiyete ($F_{(1, 114)} = 134.39$, $p < .005$, $\eta^2 = .54$), hostilite ($F_{(1, 114)} = 124.56$, $p < .005$, $\eta^2 = .52$), fobik anksiyete ($F_{(1, 114)} = 73.99$, $p < .001$, $\eta^2 = .39$), paranoid düşünceler ($F_{(1, 114)} = 63.05$, $p < .005$, $\eta^2 = .36$), psikotizm ($F_{(1, 114)} = 47.73$, $p < .005$, $\eta^2 = .30$) ve rahatsızlık ciddiyeti indeksi ($F_{(1,114)} = 107.53$, $p < .005$, $\eta^2 = .49$) boyutları üzerinde tanı grubu temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Genel olarak ortalamalar incelendiğinde, AKB tanısı alan bireylerin karşılaştırma grubuna kıyasla tüm alt boyutlardan yüksek puan aldıkları görülmüştür. Analiz sonuçları Tablo Ek 3.2'den izlenebilir.

Tablo Ek 3.2. AKB ve Karşılaştırma Gruplarının KSE Alt Boyutları Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin MANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı: Grup	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	η^2
Somatizasyon	2611.78	1	2611.78	66.18*	0.37
Obsesif-Kompulsif	1403.86	1	1403.86	47.08*	0.29
Kişilerarası Duyarlılık	832.08	1	832.08	55.30*	0.33
Depresyon	3150.88	1	3150.88	93.66*	0.45
Anksiyete	3194.69	1	3194.69	134.39*	0.54
Hostilite	2616.34	1	2616.34	124.56*	0.52
Fobik Anksiyete	1401.21	1	1401.21	73.99*	0.39
Paranoid Düşünceler	1331.41	1	1331.41	63.05*	0.36
Psikotizm	993.42	1	993.42	47.73*	0.30
Rahatsızlık Ciddiyeti	62.18	1	62.18	107.53*	0.49
Hata					
Somatizasyon	4498.69	114	39.46		
Obsesif-Kompulsif	3399.14	114	29.82		
Kişilerarası Duyarlılık	1715.47	114	15.05		
Depresyon	3834.98	114	33.64		
Anksiyete	2709.97	114	23.77		
Hostilite	2394.46	114	21.00		
Fobik Anksiyete	2158.85	114	18.94		
Paranoid Düşünceler	2407.18	114	21.12		
Psikotizm	2372.87	114	20.82		
Rahatsızlık Ciddiyeti	65.92	114	0.58		

* $p < .005$

EK 4

BİLGİ TOPLAMA FORMU

Katılımcı no:
 Uygulandığı kurum:
 Uygulama tarihi:
 Varsa kullandığınız psikiyatrik ilaçlar ve tedavi süresi:.....
 .....
 Askerlik süreniz:

1) Doğum yılı:.....

2) Doğum yeri: .....

3) Bugüne kadar en uzun süre yaşadığınız yer (ler):

Birden çok yer değiştirdiyse belirtiniz: .....

4) Siz ya da aileniz (anne- babanız) göç ettiniz mi / etmiş mi ?

- 0 ( ) Yok
- 1 ( ) Var, köyden ilçeye
- 2 ( ) Var, köyden ile
- 3 ( ) Var, köyden büyükşehire
- 4 ( ) İlçeden ile
- 5 ( ) İlçeden büyükşehire
- 6 ( ) İlden büyükşehire
- 7 ( ) Ülkeden ülkeye

Göç öyküsü varsa yer belirtiniz:.....

5) Eğer siz göç ettiyseniz göç ettiğiniz dönemde kaç yaşındaydınız?.....

6) Öğrenim düzeyiniz:

- 1 ( ) Okur-yazar değil
- 2 ( ) Okur-yazar
- 3 ( ) İlkokul mezunu
- 4 ( ) İlkokul terk (sınıf belirtiniz.....)
- 5 ( ) Ortaokul mezunu
- 5 ( ) Ortaokul terk (sınıf belirtiniz.....)
- 7 ( ) Lise mezunu
- 8 ( ) Lise terk (sınıf belirtiniz.....)
- 9 ( ) Yükseköğrenim (belirtiniz.....)

7) Medeni durumunuz:

- 1 ( ) Bekar
- 2 ( ) Evli
- 3 ( ) Boşanmış
- 4 ( ) Dul
- 5 ( ) Ayrı yaşıyor

8) Çocuğunuz/ çocuklarınız var mı? (sayı belirtiniz.....)

9) Kimlerle oturuyorsunuz:

- 1 ( ) Karınız, varsa çocuklarınız ile
- 2 ( ) Karşı cinsten biri ile
- 3 ( ) Ana- baba/ varsa kardeşleriniz ile
- 4 ( ) Eşinizden ayrı, çocukları ile

- 5 ( ) Arkadaşlarınızla
6 ( ) Yalnız
7 ( ) Diğer (belirtiniz.....)

10) Halen oturduğunuz ev:

- 1 ( ) Gecekondu
2 ( ) Apartman dairesi
3 ( ) Müstakil ev

11) Halen oturduğunuz yer:

- 1 ( ) Köy
2 ( ) İlçe
3 ( ) İl
4 ( ) Metropol (Ankara, İstanbul, İzmir)

12) Geçmiş iş deneyimleriniz:

- 1 ( ) Yok
2 ( ) Var, yasal
3 ( ) Var, yasal değil.

Bugüne kadar hangi işleri yaptınız? .....

13) Kaç yaşından beri çalışıyorsunuz/
çocukken çalışır mıydınız: .....

14) Mesleğiniz:.....

15) Aylık geliriniz (yaklaşık):..... YTL

16) Şu anda herhangi bir tıbbi ya da psikolojik sorunuz var mı, belirtiniz:

Tıbbi:.....
.....
Psikolojik:.....
.....

17) Çocukluk- ergenlik döneminde herhangi bir önemli rahatsızlık geçirdiniz mi?

- 0 ( ) Yok.
1 ( ) Var

18) Varsa:

- 1 ( ) Tıbbi (belirtiniz.....)
2 ( ) Psikolojik (belirtiniz.....)

19) Anneniz:

- 1 ( ) Sağ
2 ( ) Ölü

Hayatta değil ise kaybettiğinizde kaç yaşındaydınız? .....

20) Annenizin eğitimi:

- 1 ( ) Okur-yazar değil
2 ( ) Okur-yazar
3 ( ) İlkokul mezunu
4 ( ) İlkokul terk
5 ( ) Ortaokul mezunu
6 ( ) Ortaokul terk
7 ( ) Lise mezunu
8 ( ) Lise terk
9 ( ) Yükseköğrenim (belirtiniz.....)

21) Annenizin mesleği:.....

- 22) Baba: 1 ( ) Sağ
2 ( ) Ölü

Hayatta değil ise kaybettiğinizde kaç yaşındaydınız? .....

- 23) Babanın eğitimi: 1 ( ) Okur-yazar değil
2 ( ) Okur-yazar
3 ( ) İlkokul mezunu
4 ( ) İlkokul terk
5 ( ) Ortaokul mezunu
5 ( ) Ortaokul terk
7 ( ) Lise mezunu
8 ( ) Lise terk
9 ( ) Yükseköğrenim (belirtiniz.....)

24) Babanızın mesleği:.....

25) Kaç kardeşiniz?:.....

26) Siz kaçınıcı çocuğunuz?:.....

- 27) Anne-babanızın beraberlik durumu: 1 ( ) Birlikte yaşıyorlar
2 ( ) Boşanmamış ancak ayrı
3 ( ) Boşanmış (zaman belirtiniz:.....yaş)
4 ( ) Anne ölü
5 ( ) Baba ölü

28) 15 yaşına kadar herhangi bir nedenle ana- babadan ayrılık:

- 1 ( ) Ayrılık yok, ana-babayla birlikte
2 ( ) Annesi ile birlikte, baba ayrı ya da ölü
3 ( ) Babası ile birlikte, anne ayrı ya da ölü
4 ( ) İkisinden de ayrı , akrabalarının yanında
5 ( ) Yetiştirme yurdunda, vb.
6 ( ) Başka bir ailenin yanında, evlat edinilerek
7 ( ) Diğer (belirtiniz: örneğin iş vb. benzeri sebeplerden başka şehirlerde yaşamış olma, ...

29) Evlat edinilme varsa, yaşı: .....

- 30) Geldiğiniz/ yetiştiğiniz aile türü: 1 ( ) Çekirdek aile (anne, baba kardeşler aynı hanede)
2 ( ) Geniş aile(birtakım akrabalar aynı hanede)
3 ( ) Diğer (belirtiniz.....)

31) 15 yaşına kadar birlikte olduğunuz ailenin gelir durumunu nasıl tanımlarsınız:

- 1 ( ) Yoksul
2 ( ) Orta
3 ( ) İyi
4 ( ) Çok iyi

(eve giren ortalama aylık gelir: .....YTL)

32) 15 yaşına kadar yaşadığınız konutun türü: 1 ( ) Gecekondu
2 ( ) Apartman dairesi
3 ( ) Müstakil ev

33) 15 yaşına kadar yaşadığınız konuttaki oda sayısı:

- 1 ( ) 1
2 ( ) 2- 3
3 ( ) 4 ve üstü

34) 15 yaşına kadar ailenizin maddi durumunda bozulma:

- 1 ( ) Yok
2 ( ) Var, toplumsal statü kaybına yol açmadı (örn. maddi kriz dönemleri geçirme gibi.
3 ( ) Var, toplumsal statü kaybına yol açtı (örn. iflas gibi).

35) Aileden birinin kronik hastalığı:

- 1 ( ) Yok
2 ( ) Var, medikal
3 ( ) Var, psikolojik

Belirtiniz:.....
.....

36) Varsa kimde:

- 1 ( ) Anne
2 ( ) Baba
3 ( ) Kardeşlerde
4 ( ) Diğer (belirtiniz: .....)

37) Babanız alkol ya da madde kullanır mı/ kullanmış mı: Alkol 0 ( ) Yok
1 ( ) Var

Madde 0 ( ) Yok
1 ( ) Var

38) Eğer kullanıyorsa/ kullanmışsa:

Ne kadar zamandır içmekte ve ne aralıkla, yaklaşık ne miktarda içer: .....
:.....

39) Annenizde alkol ve / veya madde kullanımı: Alkol 0 ( ) Yok
1 ( ) Var

Madde 0 ( ) Yok
1 ( ) Var

40) Eğer kullanıyorsa/ kullanmışsa:

Ne kadar zamandır içmekte ve ne aralıkla, yaklaşık ne miktarda içer: .....
:.....

41) Kardeşlerinizde alkol ve/ veya madde kullanımı:

Alkol 0 ( )Yok
1 ( )Var

Madde 0 ( )Yok
1 ( )Var

42) Eğer kullanıyorsa/ kullanmışsa:

Ne kadar zamandır içmekte ve ne aralıkla, yaklaşık ne miktarda içer: .....

43) Babanızda suç öyküsü:

0 ( )Yok
1 ( )Var (belirtiniz:.....)

44) Annenizde suç öyküsü:

0 ( )Yok
1 ( )Var (belirtiniz:.....)

45) Kardeş-ler-inizde suç öyküsü:

0 ( )Yok
1 ( )Var (belirtiniz:.....)

46) Aile içi ilişkilerinizi nasıl tarif edersiniz?

1 ( ) Yalnızca gündelik olaylar ve konularla ilgili konuşulur, sınırlı ve yüzeysel bir ilişkimiz vardı(r)

2 ( ) Genelde birbirimize karşı mesafeliyizdir (özellikle ( ) annemle

( ) babamla

( ) kardeşlerimle

3 ( ) Genellikle birbirimize duygularımıza açmayız; üzüntü, sıkıntı ya da sevinçlerimizi birbirimizle paylaşmayız.

4 ( ) Yalnızca olumsuz duygular konuşulur, bu yüzden birbirimizle çatışırız.

5 ( ) Birbirimizle yakın ve sıcak ilişkilerimiz vardır; her türlü derdi ya da sevinci paylaşırız.

6 ( ) Annem/ babam/ kardeşlerim sevgisini belli eder, birbirimize yakın davranırız.

47) 15 yaşına kadar yaşadığınız ailede / yetiştiğiniz ortamda tanık olduğunuz şiddet davranışı var mıydı:

0 ( ) Yok.
1 ( ) Var, baba anneye
2 ( ) Var, babanız size/ kardeşlerinize
kardeşlerine
3 ( ) Var, anneniz size/ kardeşlerinize
4 ( ) Var, anne babaya.
5 ( ) Var, akrabalarınız size
6 ( ) Diğer (belirtiniz:.....)

48) 15 yaşına kadar fiziksel istismar:

0 ( )Yok.
1 ( ) Var

49) Varsa, maruz kaldıklarınızı işaretleyiniz (birden fazla işaretleme yapılabilir)

1 ( ) Sert bir şekilde itilme
2 ( ) Tekmelenme
3 ( ) Yumruklanma
4 ( ) Tokatlanma
5 ( ) Burma
6 ( ) Çimdiklenme
7 ( ) Sivri cisimle yarananma
8 ( ) Aletle dövülme
9 ( ) Diğer (belirtiniz:.....)

50) Varsa kaç yaşlarındaydınız? .....

- 51) Fiziksel olarak istismar eden kişi:
- 1 ( ) Baba
  - 2 ( ) Anne
  - 3 ( ) Üvey anne
  - 4 ( ) Üvey baba
  - 5 ( ) Kardeşler
  - 6 ( ) Bakıcılar
  - 7 ( ) Öğretmenler
  - 8 ( ) Yakın akrabalar
  - 9 ( ) Diğer (belirtiniz:.....)

- 52) Cinsel istismara uğradınız mı:
- 0 ( ) Yok.
  - 1 ( ) Var

53) Varsa yaşı/ yaş dönemi : .....

- 54) Varsa istismar eden kişi:
- 1 ( ) Baba
  - 2 ( ) Anne
  - 3 ( ) Üvey anne
  - 4 ( ) Üvey baba
  - 5 ( ) Kardeşler
  - 6 ( ) Bakıcılar
  - 7 ( ) Öğretmenler
  - 8 ( ) Yakın akrabalar
  - 9 ( ) Yabancı
  - 10 ( ) Diğer (belirtiniz:.....)

- 5) Duygusal istismar ve ihmâl:
- 0 ( ) Yok.
  - 1 ( ) Var

56) Varsa istismarın tipi (birden fazla işaretleme yapabilirsiniz) :

- 1 ( ) Reddedilme
- 2 ( ) Aşağılanma, alay edilme, küfredilmesi
- 3 ( ) - kardeşlerden vb-. Ayrıma tutulma , yalnız bırakılma, yalıtılma
- 4 ( ) Korkutulma, yıldırılma, tehdit edilme
- 5 ( ) Suça yöneltilme
- 6 ( ) Duygusal olarak engellenme, duygusal gereksinimlerin karşılanmaması (sevgi, şefkat görmeme, sevinç ya da sıkıntılarını paylaşamama, vb.)
- 7 ( ) Duygusal olarak sömürülmüş hissetme
- 8 ( ) Kapasitenizin, yapabileceğinizin üzerinde yapmaya, başarılı olmanıza yönelik beklenti
- 9 ( ) Temel bakım ve gereksinimlerinizin karşılanmaması (doyurulma, temizlenme, giydirilme gibi
- 10 ( ) Diğer (belirtiniz:.....)

57) Duygusal istismar ve ihmâl varsa yaşı/ yaş dönemi: .....

- 58) Varsa istismar eden kişi:
(birden fazla işaretleme yapabilirsiniz)
- 1 ( ) Baba
  - 2 ( ) Anne
  - 3 ( ) Üvey anne
  - 4 ( ) Üvey baba
  - 5 ( ) Kardeşler
  - 6 ( ) Bakıcılar
  - 7 ( ) Öğretmenler
  - 8 ( ) Yakın akrabalar
  - 9 ( ) Diğer (belirtiniz:.....)

59) İntihar girişiminde buldunuz mu? 0 ( ) Yok
1 ( ) Var

60) Varsa yaşı, sayısı: .....

61) Kendini yaralama (kesme, kendine zarar verme, vb.) 0 ( )Yok.
1 ( ) Var

62)Varsa ne tür davranışlarla ne kadar süredir – kaç yaşınızdan beri- kendinizi yaralıyorsunuz?.....

63) Geçmişte yasalarla sorun: 0 ( )Yok.
1 ( ) Var

64) Varsa hangi suçlardan, kaç defa sorun yaşadınız; ceza aldıysanız belirtiniz:
.....
.....
.....

65) Alkol ve / ve de madde kullanır mısınız: 0 ( )Yok.
1 ( ) Var

66) Eğer kullanıyorsanız/ kullanmışsanız:

Ne kadar zamandır içmektesiniz ve ne aralıkla, yaklaşık ne miktarda içersiniz: .....
.....
.....

EK 5

YŞÖ – KF3

Yönerge: Aşağıda, kişilerin kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadeler sıralanmıştır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve sizi ne kadar iyi tanımladığına karar verin. Emin olamadığınız sorularda neyin doğru olabileceğinden çok, sizin **duygusal olarak** ne hissettiğinize dayanarak cevap verin.

Bir kaç soru, anne babanızla ilişkiniz hakkındadır. Eğer biri veya her ikisi şu anda yaşamıyorlarsa, bu soruları o veya onlar hayatta iken ilişkinizi göz önüne alarak cevaplandırın.

1 den 6'ya kadar olan seçeneklerden sizi tanımlayan en yüksek şıkkı seçerek her sorudan önce yer alan boşluğa yazın.

Derecelendirme:

1- Benim için tamamıyla yanlış	4- Benim için orta derecede doğru
2- Benim için büyük ölçüde yanlış	5- Benim için çoğunlukla doğru
3- Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla	6- Beni mükemmel şekilde tanımlıyor

1. ____ Bana bakan, benimle zaman geçiren, başıma gelen olaylarla gerçekten ilgilenen kimsem olmadı.
2. ____ Beni terkedeceklerinden korktuğum için yakın olduğum insanların peşini bırakmam.
3. ____ İnsanların beni kullandıklarını hissediyorum.
4. ____ Uyumsuzum.
5. ____ Beğendiğim hiçbir erkek/kadın, kusurlarımı görürse beni sevmez.
6. ____ İş (veya okul) hayatımda neredeyse hiçbir şeyi diğer insanlar kadar iyi yapamıyorum
7. ____ Günlük yaşamımı tek başıma idare edebilme becerisine sahip olduğumu hissetmiyorum.
8. ____ Kötü bir şey olacağı duygusundan kurtulamıyorum.
9. ____ Anne babamdan ayrılmayı, bağımsız hareket edebilmeyi, yaşitlarım kadar, başaramadım.
10. ____ Eğer istediğimi yaparsam, başımı derde sokarım diye düşünürüm.
11. ____ Genellikle yakınlarıma ilgi gösteren ve bakan ben olurum.
12. ____ Olumlu duygularımı diğerlerine göstermekten utanırım (sevdiğimi, önemseddiğimi göstermek gibi).
13. ____ Yaptığım çoğu şeyde en iyi olmalıyım; ikinci olmayı kabullenemem.
14. ____ Diğer insanlardan bir şeyler istediğimde bana “hayır” denilmesini çok zor kabullenirim.
15. ____ Kendimi sıradan ve sıkıcı işleri yapmaya zorlayamam.

16. ____ Paramın olması ve önemli insanlar tanıyor olmak beni değerli yapar.
17. ____ Her şey yolunda gidiyor görünse bile, bunun bozulacağını hissederim.
18. ____ Eğer bir yanlış yaparsam, cezalandırılmayı hak ederim.
19. ____ Çevremde bana sıcaklık, koruma ve duygusal yakınlık gösteren kimsem yok.
20. ____ Diğer insanlara o kadar muhtacım ki onları kaybedeceğim diye çok endişeleniyorum.
21. ____ İnsanlara karşı tedbiri elden bırakamam yoksa bana kasıtlı olarak zarar vereceklerini hissederim.
22. ____ Temel olarak diğer insanlardan farklıyım.
23. ____ Gerçek beni tanırlarsa beğendiğim hiç kimse bana yakın olmak istemez.
24. ____ İşleri halletmede son derece yetersizim.
25. ____ Gündelik işlerde kendimi başkalarına bağımlı biri olarak görüyorum.
26. ____ Her an bir felaket (doğal, adli, mali veya tıbbi) olabilir diye hiss ediyorum.
27. ____ Annem, babam ve ben birbirimizin hayatı ve sorunlarıyla aşırı ilgili olmaya eğilimliyiz.
28. ____ Diğer insanların isteklerine uymaktan başka yolum yokmuş gibi hiss ediyorum; eğer böyle yapmazsam bir şekilde beni reddederler veya intikam alırlar.
29. ____ Başkalarını kendimden daha fazla düşündüğüm için ben iyi bir insanım.
30. ____ Duygularımı diğerlerine açmayı utanç verici bulurum.
31. ____ En iyisini yapmalıyım, “yeterince iyi” ile yetinemem.
32. ____ Ben özel biriyim ve diğer insanlar için konulmuş olan kısıtlamaları veya sınırları kabul etmek zorunda değilim.
33. ____ Eğer hedefime ulaşamazsam kolaylıkla yılgınlığa düşer ve vazgeçerim.
34. ____ Başkalarının da farkında olduğu başarılar benim için en değerlisidir.
35. ____ İyi bir şey olursa, bunu kötü bir şeyin izleyeceğinden endişe ederim.
36. ____ Eğer yanlış yaparsam, bunun özürü yoktur.
37. ____ Birisi için özel olduğumu hiç hissetmedim.
38. ____ Yakınlarımla beni terk edeceği ya da ayrılacağından endişe duyarım
39. ____ Herhangi bir anda birileri beni aldatmaya kalkışabilir.
40. ____ Bir yere ait değilim, yalnızım.
41. ____ Başkalarının sevgisine, ilgisine ve saygısına değer bir insan değilim.

42. ____ İş ve başarı alanlarında birçok insan benden daha yeterli.
43. ____ Doğru ile yanlış birbirinden ayırmakta zorlanırım.
44. ____ Fiziksel bir saldırıya uğramaktan endişe duyarım.
45. ____ Annem, babam ve ben özel hayatımız birbirimizden saklarsak, birbirimizi aldatmış hisseder veya suçluluk duyarız
46. ____ İlişkilerimde, diğer kişinin yönlendirici olmasına izin veririm.
47. ____ Yakınlarımla o kadar meşgulüm ki kendime çok az zaman kalıyor.
48. ____ İnsanlarla beraberken içten ve cana yakın olmak benim için zordur.
49. ____ Tüm sorumluluklarımı yerine getirmek zorundayım.
50. ____ İsteddiğimi yapmaktan alıkonulmaktan veya kısıtlanmaktan nefret ederim.
51. ____ Uzun vadeli amaçlara ulaşabilmek için şu andaki zevklerimden fedakarlık etmekte zorlanırım
52. ____ Başkalarından yoğun bir ilgi görmezsem kendimi daha az önemli hissedirim.
53. ____ Yeterince dikkatli olmazsanız, neredeyse her zaman bir şeyler ters gider.
54. ____ Eğer işimi doğru yapmazsam sonuçlara katlanmam gerekir.
55. ____ Beni gerçekten dinleyen, anlayan veya benim gerçek ihtiyaçlarımı ve duygularımı önemseyen kimsem olmadı.
56. ____ Önem verdiğim birisinin benden uzaklaştığını sezersem çok kötü hissedirim.
57. ____ Diğer insanların niyetleriyle ilgili oldukça şüpheliyimdir.
58. ____ Kendimi diğer insanlara uzak veya kopmuş hissediyorum.
59. ____ Kendimi sevebilecek biri gibi hissetmiyorum.
60. ____ İş (okul) hayatımda diğer insanlar kadar yetenekli değilim.
61. ____ Gündelik işler için benim kararlarım güvenilemez.
62. ____ Tüm paramı kaybedip çok fakir veya zavallı duruma düşmekten endişe duyarım.
63. ____ Çoğunlukla annem ve babamın benimle iç içe yaşadığını hissediyorum-Benim kendime ait bir hayatım yok.
64. ____ Kendim için ne istediğimi bilmediğim için daima benim adıma diğer insanların karar vermesine izin veririm.
65. ____ Ben hep başkalarının sorunlarını dinleyen kişi oldum.
66. ____ Kendimi o kadar kontrol ederim ki insanlar beni duygusuz veya hissiz bulurlar.

67. ____ Başarmak ve bir şeyler yapmak için sürekli bir baskı altındayım.
68. ____ Diğer insanların uyduğu kurallara ve geleneklere uymak zorunda olmadığımı hissediyorum.
69. ____ Benim yararına olduğunu bilsem bile hoşuma gitmeyen şeyleri yapmaya kendimi zorlayamam.
70. ____ Bir toplantıda fikrimi söylediğimde veya bir topluluğa tanıtıldığımda onaylanılmayı ve takdir görmeyi isterim.
71. ____ Ne kadar çok çalışırsam çalışayım, maddi olarak iflas edeceğimden ve neredeyse her şeyimi kaybedeceğimden endişe ederim.
72. ____ Neden yanlış yaptığının önemi yoktur; eğer hata yaptıysam sonucuna da katlanmam gerekir.
73. ____ Hayatımda ne yapacağımı bilmediğim zamanlarda uygun bir öneride bulunacak veya beni yönlendirecek kimsem olmadı.
74. ____ İnsanların beni terk edeceği endişesiyle bazen onları kendimden uzaklaştırırım.
75. ____ Genellikle insanların asıl veya art niyetlerini araştırırım.
76. ____ Kendimi hep grupların dışında hissedirim.
77. ____ Kabul edilemeyecek pek çok özelliğim yüzünden insanlara kendimi açamıyorum veya beni tam olarak tanımalarına izin vermiyorum.
78. ____ İş (okul) hayatımda diğer insanlar kadar zeki değilim.
79. ____ Ortaya çıkan gündelik sorunları çözebilme konusunda kendime güvenmiyorum.
80. ____ Bir doktor tarafından herhangi bir ciddi hastalık bulunmamasına rağmen bende ciddi bir hastalığın gelişmekte olduğu endişesine kapılıyorum.
81. ____ Sık sık annemden babamdan ya da eşimden ayrı bir kimliğimin olmadığını hissediyorum.
82. ____ Haklarıma saygı duyulmasını ve duygularımın hesaba katılmasını istemekte çok zorlanıyorum.
83. ____ Başkaları beni, diğerleri için çok, kendim için az şey yapan biri olarak görüyorlar.
84. ____ Diğerleri beni duygusal olarak soğuk bulurlar.
85. ____ Kendimi sorumluluktan kolayca sıyrıyorum veya hatalarım için gerekçe bulamıyorum.
86. ____ Benim yaptıklarımın, diğer insanların katkılarından daha önemli olduğunu hissediyorum.
87. ____ Kararlarıma nadiren sadık kalabilirim.
88. ____ Bir dolu övgü ve iltifat almam kendimi değerli birisi olarak hissetmemi sağlar.
89. ____ Yanlış bir kararın bir felakete yol açabileceğinden endişe ederim.
90. ____ Ben cezalandırılmayı hak eden kötü bir insanım.

EK 6

YEBÖ

Aşağıda anne ve babanızı tarif etmekte kullanabileceğiniz tanımlamalar verilmiştir. Lütfen her tanımlamayı dikkatle okuyun ve ebeveynlerinize ne kadar uyduğuna karar verin. 1 ile 6 arasında, çocukluğunuz sırasında annenizi ve babanızı tanımlayan en yüksek dereceyi seçin. Eğer sizi anne veya babanız yerine başka insanlar büyüttü ise onları da aynı şekilde derecelendirin. Eğer anne veya babanızdan biri hiç olmadı ise o sütunu boş bırakın.

- 1 - Tamamı ile yanlış
2 - Çoğunlukla yanlış
3 - Uyan tarafı daha fazla

- 4 - Orta derecede doğru
5 - Çoğunlukla doğru
6 - Ona tamamı ile uyuyor.

Anne Baba

1. ___ ___ Beni sevdi ve bana özel birisi gibi davrandı.
2. ___ ___ Bana vaktini ayırdı ve özen gösterdi.
3. ___ ___ Bana yol gösterdi ve olumlu yönlendirdi.
4. ___ ___ Beni dinledi, anladı ve duygularımızı karşılıklı paylaştık.
5. ___ ___ Bana karşı sıcaktı ve fiziksel olarak şefkatliydi.
6. ___ ___ Ben çocukken öldü veya evi terk etti.
7. ___ ___ Dengesizdi, ne yapacağı belli olmazdı veya alkolikti.
8. ___ ___ Kardeş(ler)imi bana tercih etti.
9. ___ ___ Uzun süreler boyunca beni terk etti veya yalnız bıraktı.
10. ___ ___ Bana yalan söyledi, beni kandırdı veya bana ihanet etti.
11. ___ ___ Beni dövdü, duygusal veya cinsel olarak taciz etti.
12. ___ ___ Beni kendi amaçları için kullandı.
13. ___ ___ İnsanların canını yaktıktan hoşlanırdı.
14. ___ ___ Bir yerimi inciteceğim diye çok endişelenirdi.
15. ___ ___ Hasta olacağım diye çok endişelenirdi.
16. ___ ___ Evhamlı veya fobik/korkak bir insandı.
17. ___ ___ Beni aşırı korurdu.
18. ___ ___ Kendi kararlarım veya yargılarıma güvenememe neden oldu
19. ___ ___ İşleri kendi başıma yapmama fırsat vermeden çoğu işimi o yaptı.
20. ___ ___ Bana hep daha çocukmuşum gibi davrandı.
21. ___ ___ Beni çok eleştirirdi.
22. ___ ___ Bana kendimi sevmeye layık olmayan veya dışlanmış bir gibi hissettirdi.
23. ___ ___ Bana hep bende yanlış bir şey varmış gibi davrandı.
24. ___ ___ Önemli konularda kendimden utanmama neden oldu.
25. ___ ___ Okulda başarılı olmam için gereken disiplini bana kazandırmadı.
26. ___ ___ Bana salakmışım veya beceriksizmişim gibi davrandı.
27. ___ ___ Başarılı olmamı gerçekten istemedi.
28. ___ ___ Hayatta başarısız olacağıma inandı.
29. ___ ___ Benim fikrim veya isteklerim önemsizmiş gibi davrandı.
30. ___ ___ Benim ihtiyaçlarımı gözetmeden kendisi ne isterse onu yaptı.
31. ___ ___ Hayatımı o kadar çok kontrol altında tuttu ki çok az seçme özgürlüğüm oldu.
32. ___ ___ Her şey onun kurallarına uymalıydı.
33. ___ ___ Aile için kendi isteklerini feda etti.

Anne Baba

34. ___ ___ Günlük sorumluluklarının pek çoğunu yerine getiremiyordu ve ben her zaman kendi payıma düşenden fazlasını yapmak zorunda kaldım.
35. ___ ___ Hep mutsuzdu ; destek ve anlayış için hep bana dayandı.
36. ___ ___ Bana güçlü olduğumu ve diğer insanlara yardım etmem gerektiğini hissettirdi.
37. ___ ___ Kendisinden beklentisi hep çok yüksekti ve bunlar için kendini çok zorlardı.
38. ___ ___ Benden her zaman en iyisini yapmamı bekledi.
39. ___ ___ Pek çok alanda mükemmeliyetçiydi; ona göre her şey olması gerektiği gibi olmalıydı.
40. ___ ___ Yaptığım hiçbir şeyin yeterli olmadığını hissetmeme sebep oldu.
41. ___ ___ Neyin doğru neyin yanlış olduğu hakkında kesin ve katı kuralları vardı.
42. ___ ___ Eğer işler düzgün ve yeterince hızlı yapılmazsa sabırsızlanırdı.
43. ___ ___ İşlerin tam ve iyi olarak yapılmasına, eğlenme veya dinlenmekten daha fazla önem verdi.
44. ___ ___ Beni pek çok konuda şımarttı veya aşırı hoşgörülü davrandı.
45. ___ ___ Diğer insanlardan daha önemli ve daha iyi olduğumu hissettirdi.
46. ___ ___ Çok talepkardı; her şeyin onun istediği gibi olmasını isterdi.
47. ___ ___ Diğer insanlara karşı sorumluluklarımın olduğunu bana öğretmedi.
48. ___ ___ Bana çok az disiplin veya terbiye verdi.
49. ___ ___ Bana çok az kural koydu veya sorumluluk verdi.
50. ___ ___ Aşırı sinirlenmeme veya kontrolümü kaybetmeme izin verirdi.
51. ___ ___ Disiplinsiz bir insandı.
52. ___ ___ Birbirimizi çok iyi anlayacak kadar yakındık.
53. ___ ___ Ondan tam olarak ayrı bir birey olduğumu hissedemedim veya bireyselliğimi yeterince yaşayamadım.
54. ___ ___ Onun çok güçlü bir insan olmasından dolayı büyürken kendi yönümü belirleyemiyordum.
55. ___ ___ İçimizden birinin uzağa gitmesi durumunda, birbirimizi üzebileceğimizi hissederdim.
56. ___ ___ Ailemizin ekonomik sorunları ile ilgili çok endişeli idi.
57. ___ ___ Küçük bir hata bile yapsam kötü sonuçların ortaya çıkacağını hissettirirdi.
58. ___ ___ Kötümser bir bakışı açısı vardı, hep en kötüsünü beklerdi.
59. ___ ___ Hayatın kötü yanları veya kötü giden şeyler üzerine odaklanırdı.
60. ___ ___ Her şey onun kontrolü altında olmalıydı.
61. ___ ___ Duygularını ifade etmekten rahatsız olurdu.
62. ___ ___ Hep düzenli ve tertipliydi; değişiklik yerine bilineni tercih ederdi.
63. ___ ___ Kızgınlığımı çok nadir belli ederdi.
64. ___ ___ Kapalı birisiydi; duygularını çok nadir açardı.
65. ___ ___ Yanlış bir şey yaptığımda kızardı veya sert bir şekilde eleştirdiği olurdu.
66. ___ ___ Yanlış bir şey yaptığımda beni cezalandırdığı olurdu.
67. ___ ___ Yanlış yaptığımda bana aptal veya salak gibi kelimelerle hitap ettiği olurdu.
68. ___ ___ İşler kötü gittiğinde başkalarını suçlardı.
69. ___ ___ Sosyal statü ve görünümüne önem verirdi.
70. ___ ___ Başarı ve rekabete çok önem verirdi.
71. ___ ___ Başkalarının gözünde benim davranışlarımın onu ne duruma düşüreceği ile çok ilgiliydi.
72. ___ ___ Başarılı olduğum zaman beni daha çok sever veya bana daha çok özen gösterirdi.

EK 7

Young CMP Ölçeği

Aşağıda kişilerin kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadeler sıralanmıştır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve sizi ne kadar iyi tanımladığına karar verin. Daha sonra 1 den 6 ya kadar olan seçeneklerden sizi tanımlayan en yüksek dereceyi seçerek her sorudan önce yer alan boşluğa yazın

1- Benim için tamamıyla yanlış

2- Benim için büyük ölçüde yanlış

3- Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla

4- Benim için orta derecede doğru

5- Benim için çoğunlukla doğru

6- Beni mükemmel şekilde tanımlıyor

1. ___ Kırıldığımı çevremdeki insanlara belli ederim.
2. ___ İşler kötü gittiğinde sıklıkla başkalarını suçlarım.
3. ___ İnsanlar beni hayal kırıklığına uğrattığında veya ihanet ettiğinde çok fazla öfkelenir ve bunu gösteririm.
4. ___ İntikam almadan öfkem dinmez.
5. ___ Eleştirildiğimde savunmaya geçerim.
6. ___ Başarılarımı veya galibiyetimi başkalarının taktir etmesi önemlidir.
7. ___ Pahalı araba, elbiseler, ev gibi başarımın görünür ifadeleri benim için önemlidir.
8. ___ En iyi ve en başarılı olmak için çok çalışırım.
9. ___ Tanınmış olmak benim için önemlidir.
10. ___ Başarı, ün, zenginlik, güç veya popülerite kazanma ile ilgili hayaller kurarım.
11. ___ İlgi odağı olmak hoşuma gider.
12. ___ Diğer insanlardan daha cilveli / baştan çıkarıcı bir insanımdır.
13. ___ Hayatımda düzen olmasına çok önem veririm (Organizasyon, düzenlilik, planlama, gündelik işler).
14. ___ İşler kötü gitmesin diye çok çaba harcarım.
15. ___ Hata yapmamak için karar verirken kılı kırk yararım.
16. ___ Çevremdeki insanların yaptıklarını fazlasıyla kontrol ederim.
17. ___ Çevremdeki insanlar üzerinde denetim veya otorite sahibi olabildiğim ortamlardan hoşlanırım.
18. ___ Hayatımla ilgili bir şey söyleyen, bana karışan insanlardan hoşlanmam.
19. ___ Uzlaşmakta veya kabullenmekte çok zorlanırım.
20. ___ Kimseye bağımlı olmak istemem.
21. ___ Kendi kararlarımı almak ve kendime yeterli olmak benim için hayati önem taşır.
22. ___ Bir insana bağlı kalmakta veya yerleşik bir düzen kurmakta güçlük çekerim.
23. ___ İstedığimi yapma özgürlüğüm olması için "bağımsız biri" olmayı tercih ederim.
24. ___ Kendimi sadece bir iş veya kariyerle sınırlamakta zorlanırım, hep başka seçeneklerim olmalıdır.
25. ___ Genellikle kendi ihtiyaçlarımı başkalarınınkinden önde tutarım.
26. ___ İnsanlara sık sık ne yapmaları gerektiğini söylerim. Her şeyin doğru bir şekilde yapılmasını isterim.

27. ___ Diğer insanlar gibi önce kendimi düşünürüm.
28. ___ Bulduğum ortamın rahat olması benim için çok önemlidir (örn: ısı, ışık, mobilya).
29. ___ Kendimi asi biri olarak görürüm ve genellikle otoriteye karşı koyarım.
30. ___ Kurallardan hoşlanmam ve onları çiğnemekten mutlu olurum.
31. ___ Hoş karşılanmasa veya bana uymasa da alışılmışın dışında olmayı severim.
32. ___ Toplumun standartlarında başarılı olmak için uğraşmam.
33. ___ Çevremdekilerden hep farklı oldum.
34. ___ Kendimden bahsetmeyi sevmem ve insanların özel yaşamımı veya hislerimi bilmelerinden hoşlanmam.
35. ___ Kendimden emin olmasam da veya kendimi kırılmış hissetsem de başkalarına hep güçlü görünmeye çalışırım.
36. ___ Değer verdiğim insana yakın dururum ve sahiplenirim.
37. ___ Hedeflerime ulaşmak için sık sık çıkarlarım doğrultusunda yönlendirici davranışlarda bulunurum.
38. ___ İstedigimi elde etmek için açıkça söylemektense dolaylı yollara başvururum
39. ___ İnsanlarla aramda mesafe bırakırım; bu sayede benim izin verdiğim kadar beni tanırlar.
40. ___ Çok eleştiririm.
41. ___ Standartlarımı korumak ve sorumluluklarımı yerine getirmek için kendimi yoğun bir baskı altında hissederim.
42. ___ Kendimi ifade ederken sıklıkla patavatsız veya duyarsızımdır.
43. ___ Hep iyimser olmaya çalışırım; olumsuzluklara odaklanmama izin vermem.
44. ___ Ne hissettiğime aldırmadan çevremdekilere güler yüz göstermem gerektiğine inanırım.
45. ___ Başkaları benden daha başarılı veya daha fazla ilgi odağı olduğunda kıskanırım veya kötü hissederim.
46. ___ Hakkım olanı aldığımdan ve aldatılmadığımdan emin olmak için çok ileri gidebilirim.
47. ___ İnsanları gerektiğinde şaşırtıp alt edebilmek için yollar ararım, dolayısı ile benden faydalanamazlar veya bana kötülük yapamazlar.
48. ___ İnsanların benden hoşlanması için nasıl davranacağımı veya ne söyleyeceğimi bilirim.

EK 8

YR- KÖ Ölçeği

Aşağıda kişilerin kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadeler sıralanmıştır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve sizi ne kadar iyi tanımladığına karar verin. Daha sonra 1 den 6 ya kadar olan seçeneklerden sizi tanımlayan en yüksek dereceyi seçerek her sorudan önce yer alan boşluğa yazın.

1- Benim için tamamıyla yanlış

2- Benim için büyük ölçüde yanlış

3- Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla

4- Benim için orta derecede doğru

5- Benim için çoğunlukla doğru

6- Beni mükemmel şekilde tanımlıyor

1. ___ Beni üzen konular hakkında düşünmemeye çalışırım.
2. ___ Sakinleşmek için alkol alırım.
3. ___ Çoğu zaman mutluyumdur.
4. ___ Çok nadiren üzgün veya hüzünlü hissederim.
5. ___ Aklı duygulara üstün tutarım.
6. ___ Hoşlanmadığım insanlara bile kızmamam gerektiğine inanırım.
7. ___ İyi hissetmek için uyuşturucu kullanırım.
8. ___ Çocukluğumu hatırladığımda pek bir şey hissetmem.
9. ___ Sıkıldığımda sigara içerim.
10. ___ Sindirim sistemim ile ilgili şikayetlerim var (Örn: hazımsızlık, ülser, bağırsak bozulması).
11. ___ Kendimi uyumuş hissederim.
12. ___ Sık sık baş başım ağrır.
13. ___ Kızgınken insanlardan uzak dururum.
14. ___ Yaşıtlarım kadar enerjim yok.
15. ___ Kas ağrısı şikayetlerim var.
16. ___ Yalnızken oldukça fazla TV seyredirim.
17. ___ İnsanın duygularını kontrol altında tutmak için aklını kullanması gerektiğine inanırım.
18. ___ Hiç kimseden aşırı nefret edemem.
19. ___ Bir şeyler ters gittiğindeki felsefem, olanları bir an önce geride bırakıp yola devam etmektir.
20. ___ Kırıldığım zaman insanların yanından uzaklaşıyorum.
21. ___ Çocukluk yıllarımı pek hatırlamam.
22. ___ Gün içinde sık sık şekerleme yaparım veya uyurum.
23. ___ Dolaşırken veya yolculuk yaparken çok mutlu olurum.
24. ___ Kendimi önümdeki işe vererek sıkıntı hissetmekten kurtulurum.
25. ___ Zamanımın çoğunu hayal kurarak geçiririm.
26. ___ Sıkıntılı olduğumda iyi hissetmek için bir şeyler yerim.
27. ___ Geçmişimle ilgili sıkıntılı anıları düşünmemeye çalışırım.
28. ___ Kendimi sürekli bir şeylerle meşgul edip düşünmeye zaman ayırmazsam daha iyi hissederim.
29. ___ Çok mutlu bir çocukluğum oldu.
30. ___ Üzgünken insanlardan uzak dururum.
31. ___ İnsanlar kafamı sürekli kuma gömdüğümü söylerler; başka bir deyişle, hoş olmayan düşünceleri görmezden gelirim.
32. ___ Hayal kırıklıkları ve kayıplar üzerine fazla düşünmemeye eğilimliyim.
33. ___ Çoğu zaman, içinde bulunduğum durum güçlü duygular hissetmemi gerektirse de bir şey hissetmem.
34. ___ Böylesine iyi ana-babam olduğu için çok şanslıyım.
35. ___ Çoğu zaman duygusal olarak tarafsız/ nötr kalmaya çalışırım.
36. ___ İyi hissetmek için, kendimi ihtiyacım olmayan şeyler alırken bulurum.
37. ___ Beni zorlayacak veya rahatımı kaçırarak durumlara girmemeye çalışırım.
38. ___ İşler benim için iyi gitmiyorsa hastalanırım.
39. ___ İnsanlar beni terk ederse veya ölürse çok fazla üzülmem.
40. ___ Başkalarının benim hakkımda ne düşündükleri beni ilgilendirmez.

EK 9

KISA SEMPTOM ENVANTERİ

Yönerge:

Aşağıda insanların bazen yaşadıkları belirtiler ve yakınmaların bir listesi verilmiştir. Listedeki her maddeyi lütfen dikkatle okuyun. Daha sonra o belirtinin SİZİ BUGÜN DAHİL, SON BİR HAFTADIR NE KADAR RAHATSIZ ETTİĞİNİ yandaki bölmede uygun olan yerde işaretleyin. Her belirti için sadece bir yeri işaretlemeye ve hiçbir maddeyi atlamamaya özen gösterin. Yanıtlarınızı kurşun kalemle işaretleyin. Eğer fikir değiştirirseniz ilk yanıtınızı silin.

Örnek:

Aşağıdakiler sizi ne kadar rahatsız ediyor:	Hiç	Biraz	Orta derecede	Epey	Çok fazla
Bedensel ağrılar	①	②	③	●	④

Aşağıdakiler sizi ne kadar rahatsız ediyor: <i>Bu belirtiler arasında yaşamadıklarınız varsa yine "HIÇ" seçeneğini işaretleyiniz.</i>	Hiç	Biraz	Orta derecede	Epey	Çok fazla
1. İçinizdeki sınırlılık ve titreme hali	①	②	③	④	⑤
2. Baygınlık, baş dönmesi	①	②	③	④	⑤
3. Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edeceği fikri	①	②	③	④	⑤
4. Başınıza gelen sıkıntılardan dolayı başkalarının suçlu olduğu duygusu	①	②	③	④	⑤
5. Olayları hatırlamada güçlük	①	②	③	④	⑤
6. Çok kolayca kızıp öfkelenme	①	②	③	④	⑤
7. Göğüs (kalp) bölgelerinde ağrılar	①	②	③	④	⑤
8. Meydanlık (açık) yerlerden korkma duygusu	①	②	③	④	⑤
9. Yaşamınıza son verme düşünceleri	①	②	③	④	⑤
10. İnsanların çoğuna güvenilemeyeceği hissi	①	②	③	④	⑤
11. İştahta bozukluklar	①	②	③	④	⑤
12. Hiçbir nedeni olmayan ani korkular	①	②	③	④	⑤
13. Kontrol edemediğiniz duygu patlamaları	①	②	③	④	⑤
14. Başka insanlarla beraberken bile yalnızlık hissetme	①	②	③	④	⑤
15. İşleri bitirme konusunda kendini engellenmiş hissetme	①	②	③	④	⑤
16. Yalnızlık hissetme	①	②	③	④	⑤
17. Hüzünlü, kederli hissetme	①	②	③	④	⑤
18. Hiçbir şeye ilgi duymama	①	②	③	④	⑤
19. Ağlamaklı hissetme	①	②	③	④	⑤
20. Kolayca incinebilme, kırılma	①	②	③	④	⑤
21. İnsanların sizi sevmediğine, kötü davrandığına inanmak	①	②	③	④	⑤
22. Kendini diğerlerinden daha aşağı görmek	①	②	③	④	⑤
23. Mide bozukluğu, bulantı	①	②	③	④	⑤
24. Diğerlerinin sizi gözlediği ya da hakkınızda konuştuğu duygusu	①	②	③	④	⑤
25. Uykuya dalmada güçlük	①	②	③	④	⑤
26. Yaptığımız şeyleri tekrar tekrar doğru mu diye kontrol etme	①	②	③	④	⑤
27. Karar vermede güçlükler	①	②	③	④	⑤
28. Otobüs, tren, metro gibi umumi vasıtalarla seyahatlerden korkma	①	②	③	④	⑤

Aşağıdakiler sizi ne kadar rahatsız ediyor: <i>Bu belirtiler arasında yaşamadıklarınız varsa yine "HIÇ" seçeneğini işaretleyiniz .</i>	Hiç	Biraz	Orta derecede	Epey	Çok fazla
29. Nefes darlığı, nefessiz kalma	①	②	③	④	⑤
30. Sıcak, soğuk basmaları	①	②	③	④	⑤
31. Sizi korkuttuğu için bazı eşya, yer ya da etkinliklerden uzak kalmaya çalışma	①	②	③	④	⑤
32. Kafanızın "bomboş" kalması	①	②	③	④	⑤
33. Bedeninizin bazı bölgelerinde uyuşmalar, karıncalanmalar	①	②	③	④	⑤
34. Günahlarınız için cezalandırılmanız gerektiği	①	②	③	④	⑤
35. Gelecekle ilgili umutsuzluk duyguları içinde olmak	①	②	③	④	⑤
36. Konsantrasyonda (dikkati bir şey üzerinde toplama) güçlük/zorlanma	①	②	③	④	⑤
37. Bedenin bazı bölgelerinde zayıflık, güçsüzlük hissi	①	②	③	④	⑤
38. Kendini gergin ve tedirgin hissetme	①	②	③	④	⑤
39. Ölme ve ölüm üzerine düşünceler	①	②	③	④	⑤
40. Birini dövme, ona zarar verme, yaralama isteği	①	②	③	④	⑤
41. Bir şeyleri kırma, dökme isteği	①	②	③	④	⑤
42. Diğerlerinin yanındayken kendinin çok fazla farkında olmak, yanlış bir şeyler yapmamaya çalışmak	①	②	③	④	⑤
43. Kalabalıklarda rahatsızlık duymak	①	②	③	④	⑤
44. Bir başka insana hiç yakınlık duymamak	①	②	③	④	⑤
45. Dehşet ve panik nöbetleri	①	②	③	④	⑤
46. Sık sık tartışmaya girme	①	②	③	④	⑤
47. Yalnız bırakıldığında / kaldığında sinirlilik hissetme	①	②	③	④	⑤
48. Başarılarınız için Diğerlerinden yeterince takdir görmeme	①	②	③	④	⑤
49. Yerinde duramayacak kadar tedirgin hissetme	①	②	③	④	⑤
50. Kendini değersiz görme / değersizlik duyguları	①	②	③	④	⑤
51. Eğer izin vererseniz insanların sizi sömüreceği duygusu	①	②	③	④	⑤
52. Suçluluk duyguları	①	②	③	④	⑤
53. Aklınızda bir bozukluk olduğu fikri	①	②	③	④	⑤